

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

PRVIKA · VZPONA · NA · TRIGLAV
1778 · 1978
200 · LETNICA ·

7

LETNIK LXXVIII

1978

PLANINSKI VESTNIK
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

	Iz govora dr. Mihe Potočnika na jubilejni planinski akademiji	401
Dr. V. Petkovšek	Scopoli in Triglav	403
Tone Cevc	Planina Velo polje v času prvega vzpona na Triglav	408
Dr. Herbert Zaveršnik	Te presnete cigarete	426
Milan Vošank	Strma zimska pot	428
Tomaž Koželj	Triglavsko brezno 1977	434
Jože Dobnik	Od Prokletij do Durmitorja	438
Franc Langerholc	Pozimi v steni Velike Babe	445
Andrej Štremfelj	Trije prvenstveni dnevi	447
Zvone Andrejčič	Vzpon na najvišji iranski vrh — Demavend (5671 m)	450
Janko Perat	Planine na Matajurju	451
Josip Sakoman	Istrska planinska pot pozimi	457
Emil Ulaga	Vilko Mazi — 90-letni, neutrudni planinski delavec	458
Tine Orel	Dr. ing. Dušan Lasič — odlikovan s Kidričevo nagrado	459
	Društvene novice	461
	Alpinistične novice	474
	Varstvo narave	475
	Iz planinske literature	476
	Razgled po svetu	478

Naslovna stran:

Vršič s svojimi gorami
(desno Goličica, v ozadju Škrlatica z
Rokavi in Velika Ponca)
Foto dr. Ing. Dušan Lasič

Notranja priloga:

- 1 Priča nekdanjih česov na Velem polju — Foto Franci Ekar
- 2 Triglav s kočo Planiko — Foto Franci Ekar

Poština plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Kršelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretner, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Franc Vogelcnik, dr. Tone Wraber, ing. Albert Sušnik, ing. Janoz Bizjak — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 200 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 360 din (20 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskalnimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pisмено odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Muškrič« v Ljubljani

Glasiło

Planinske zveze Slovenije
 »Planinski Vestnik«
 je bilo z ukazom
 predsednika republike
 Josipa Broza-Tita
 ob 80-letnici izhajanja
 za poseben prispevek
 k razvoju planinstva
 v Sloveniji
 odlikovano
 z redom zaslug za narod
 s srebrnimi žarki

tiskarna
jože muškrič
 61000 ljubljana, kajuhova 55

oddelek za sodobno pisarniško poslovanje
 izdeluje kopirne obzorce SNAP-OUT,
 ki zagotavljajo boljše organizacijo
 poslovanja v uradih, bankah,
 zavarovalnicah, uslužnostnih
 podjetjih, industriji, trgovini,
 bolnišnicah, prevozništvu in drugod

tiskarna
 tisk vseh vrst tiskovin, katalogov,
 časopisov, revij in knjig

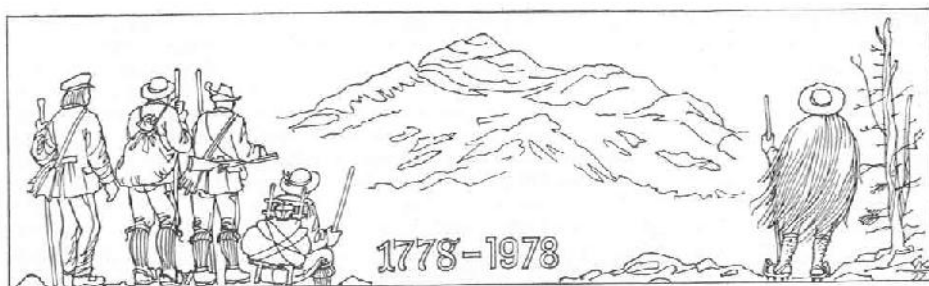
klišerna
 izdelava vseh vrst end-in večbarvnih
 klišejev

knjigovoznica
 vezava preprostih in luksuzno
 opremljenih del

štampljarna
 izdelava vseh vrst žigov, pečalov
 in knjigoveskkih črk

IZ GOVORA DR. MIHE POTOČNIKA NA JUBILEJNI PLANINSKI AKADEMIJI (27. 2. 1978)

Prav na današnji dan pred 85 leti — 27. februarja 1893 — je bilo v Ljubljani pri Maliču — tam, kjer stoji današnja NAMA — ustanovljeno matično Slovensko planinsko društvo (SPD) z geslom »da bi ohranili slovensko lice slovenskim goram«. To patriotično in narodno-obrambno geslo je živo prežemalo in navdihovalo slovenske planince vse do razpada avstro-ogrske monarhije, ko je bilo tostran novih državnih meja tudi konec germanizatorskega pohoda in njegovega mostu na Jadran. To geslo je prevevalo naše planince in posebej še alpiniste — plezalce tudi še med obema svetovnjima vojnama, ko je bilo v tekmi s tujci treba prehoditi še mnoga neprehojena pota v naših gorah in si zagotoviti v njih popolno prvenstvo in dejansko posest. Prav to geslo je ves čas NOB in vojni proti fašizmu navdihovalo in spodbujalo partizanske borce in aktiviste OF, med katerimi je bilo tudi veliko število slovenskih planincev. To geslo pa je — seveda v spremenjenih razmerah in predvsem v pomenu množičnega in aktivnega obiskovanja našega gorskega sveta veljavno še dandanes. Bo pa tudi napotilo prihajajočim generacijam, saj je postalo za vselej veljavna tradicija in sestavni del slovenskega planinstva.

Letošnje leto se spominjamo še drugih važnih planinskih obletnic. Pred 85 leti — še leta 1893 — sta bili ustanovljeni Kamniška in Savinjska podružnica SPD. Letos poteka tudi 30 let, odkar sta bili v osvobodeni in iz vojnih ruševin obnavljajoči se domovni ustanovljeni samostojni Planinska zveza Slovenije in Planinska zveza Jugoslavije. Spominu na te dogodke je namenjena naša današnja akademija, ki je tako nekoliko slovesnejši uvod v letošnje planinsko leto.

Seveda pa bo osrednji dogodek in vseslovenski ljudski praznik 200-letnica prvega vzpona »štirih srčnih mož« iz Bohinja na vrh Velikega Triglava. Ta dogodek bomo slovesno počastili 26. avgusta na vrhu Triglava in množično 27. avgusta — v Bohinju, ko bo odkrit tudi spomenik prvopristopnikov v Ribčevem Lazu ob Bohinjskem jezeru. Planinska zgodovina s svojimi izročili je v Sloveniji zelo bogata. Slovencem je bila naša čudovita dežela v vsej svoji razgibanosti in pisani podobi z gorami, planinami, griči, dolinami, gozdovi, bistrimi studenci, potoki, rekami, jezeri, kraškimi jamami in skopimi vrtačami, zlahnimi vinskimi gorcami, pa tudi z našo razgibano rodovitno ravninsko pokrajino in končno našim Jadranskim morjem vedno v ponos, skoraj da strast, studenec velikih radosti pa tudi nepremagljivega domotožja in večkrat tudi naše stiske in bolečine.

Naš Triglav pa ni samo velika in visoka gora, je tudi naš večni narodni simbol, ki povezuje vse slovenske nekdanje in sedanje rodove in vse naše ljudi ne glede na to, ali so doma ali v tujini.

Ko smo pred desetimi leti v tivolski dvorani proslavljali 75-letnico slovenskega planinstva, smo s ponosom povedali, da je od okroglo 10 000 članov, kolikor jih je planinska organizacija v Sloveniji imela pred drugo svetovno vojno in prvi dve leti po njej, število planinskih društev in članstva močno napredovalo. Konec decembra 1967 smo imeli 103 društva in 54 463 članov. Danes — po 10 letih — imamo 114 društev in po stanju 31. 12. 1977 že 92 414 članov. Vsi do zadnjega cicibana, pionirja, mladincev in člana brez ene same izjeme so do konca leta plačali članarino.

In naj bo povedano še to, da planinska organizacija — planinska društva in PZS — pokriva vse stroške svoje administracije (profesionalno osebje), stroške poslovanja in vse materialne stroške izključno iz prispevkov svojega članstva. Družbena sredstva, ki jih organizacija dobiva, uporabljamo samo za izpolnjevanje delovnih programov, za planinske vzgojne in operativne akcije, za planinske postojanke in pota! Seveda organizacija ne skrbi samo za svoje članstvo, temveč so njeni objekti na široko odprti še ogromni množici nečlanov, predvsem delovnim ljudem in mladini, saj letni obisk v planinskih kočah po podatkih v vpisnih knjigah presega letno več kot milijon obiskovalcev. Če iščemo razlago in poskušamo ugotoviti, zakaj je planinstvo prav v Sloveniji tako množično in priljubljeno, se ne zatekamo samo k geografskem dejstvu, češ »zato, ker pač imamo gore«, ker večinoma živimo sredi gora in pod njimi. Seveda je bližina gora, lahka in hitra dostopnost, gosta mreža razmeroma varnih in dobro oskrbovanih poti (nad 7000 km) in planinskih koč (160) tudi eden od razlogov. Toda prvenstveni razlog je kulturni in čustveni odnos slovenskega človeka do svoje gorate dežele in do domovine. Razen tega pa so še številna druga pojasnila za to osupljivo naraščanje in razmah: nismo več pretežno kmečka in poljedelska dežela, velik del prebivalstva se je preselil v mesta in industrijska središča, zato bolj živo potrebuje vračanje v naravo in vsaj občasni stik z njo. Prometne možnosti so približali tudi bolj oddaljeni gorski svet našim prebivališčem. Blagostanje je nenavadno naraslo, skoraj da ni več brezposelnih, zaslužimo ne le za stanovanje, hrano in obleko, temveč vedno več tudi za razvedrilo. Ni več nepismenih, vsi se šolamo. Vedno več je prostega časa. Čudovito se je razmahnila naša svoboda in svoboščine, povečale so se nam naše socialne, samoupravne in gospodarske pravice. Mestni, često že zelo osamljeni ljudje, ki so družabno navezani v veliki ali pretežni meri samo na gostinske lokale, disco klube ali zakajena in hrupna plesišča, najdejo v gorah prijetno tovariško družbo in domačnost. Na ture hodijo že cele družine in prijateljske družbe. V gorah se v veliki meri zabrišejo mnoga v dolini še zelo občutna in občutena socialna razlikovanja. Planinstvo je šport za mlado in staro in predvsem tudi za »navadne« ljudi. Ni potrebe po zvezdništvu. Tudi po naključju se navežejo mnoga znanstva, tovarištvo, prijateljstvo; občutek pripadnosti neki širši družini s podobnim načinom razmišljanja in čustvovanja je v gorah pogosto zelo živ, tolažil in ohrabrujoč. Za razliko od vrhunskega in tekmovalnega športa, ki je vezan bodisi na vedno isto inčasoma dolgočasno dvorano, igrišče ali navijaški stadion, je za planinca na razpologo vsa dežela v vseh svojih pestrostih in spremembah ob vsakem vremenu in v vseh letnih časih. Planinec — za razliko od tekmovalnega športnika, ki mu je glavna naloga in cilj premagati svojega tekmeča — nasprotnika, ki mu včasih streže po profesionalnem zaslužku in premiji, — pa nima drugega nasprotnika kot samega sebe. Sam mora otvoriti s seboj, sam se mora povzpeti na goro, sam aktivno premagati svoje telesne in duševne težave, ne da bi zato moral premagati tekmeča in konkurenta. Ni grenkega občutka in zavesti, da na vsakega zmagovalca v tekmovalni areni pride 10 in več zagrenjenih in razočaranih poražencev. To samopotrjevanje in preizkušanje, ki ne gre na račun sočloveka, sprošča mnoge radostne užitke pa tudi veliko duhovno in kulturno doživetje. Veliko zadovoljstvo je brez dvoma v tem, da planinci nismo prav nič odvisni od gledalcev in navijačev, od dobrih ali slabih sodnikov, od menežerjev in da vse, kar koli že počnemo v gorah, v glavnem delamo na svoje stroške in se pri tem sproščamo, zvedrmo. Če vse to upoštevamo, lahko tudi v letošnjem planinskem letu za naše bodoče delo pričakujemo, da bo zanimanje za planinstvo, zdravo in aktivno preživljanje prostega časa in naših rednih letnih dopustov v gorah še naprej naraščalo. Na to moramo biti dobro in predvsem delovno pripravljeni. Zato bodo naša planinska društva širom po Sloveniji tudi to praznično leto, ki je obenem tudi leto kongresov ZK, proslavila s številnimi delovnimi akcijami in dosežki. Številne bodo otvoritve novih in prenovljenih planinskih postojank (npr. predvsem prenovljena Ribniška koča na Pohorju, nova koča na Loki pod Raduho, nova koča na Dobrčli, povečani Aljažev dom v Vratih, nova koča na Kaninu, povečana in prenovljena koča planincev-poštarjev na Vršiču, začetek gradnje nove koče pri Krnskem jezeru, povečana in modernizirana koča na vrhu Snežnika, mladinski planinski vzgojni center — šotorska vas v Bavšici nad Bovcem, vse priprave za povečanje in modernizacijo Doma na Kredarici, itd.). Že lani pa smo v čast Titovih jubilejev izročili v promet in uporabo novi koči na Ledinah pod Skuto in na Blegošu. Seveda pa je v programu še veliko kulturnih, založniških in vzgojnih akcij, planinskih šol, tečajev, seminarjev, razstav, pohodov, obrambnih nalog in izletov ne le v gorah, ampak tudi v krajih, kjer živimo in delamo.

Med 92 000 člani slovenskih planinskih društev je skoraj polovica ali natančno 43 340 mlajših od 27 let. Ti upravičeno in s ponosom lahko prepevajo:

»Lepo je v naši domovini biti mlad!« — Druga polovica pa z njimi vred nič manj zadovoljno lahko reče: »Lepo je tudi biti planinec — pa čeprav star!«

SCOPOLI IN TRIGLAV

Dr. VIKTOR PETKOVŠEK

Ime zdravnika in polihistorja J. A. Scopolija bralcem Planinskega Vestnika ni neznano. O njem je pisal že Lado Božič v razpravi Idrija — žarlišče botanične vede (PV, 54: 314—322), prav tako ga omenjajo še mnogi avtorji v svojih delih, npr. I. Tominec (1955), J. Wester (1935, 1954), T. Wraber (1957, 1963, 1966, 1969, 1975) in številni drugi, ki so znani kot sodelavci PV. Tudi sicer je pri nas ohranjenih še več spominov na velikega naravoslovca iz dobe razsvetljenstva. Idrijčani hodijo vsak dan mimo hiše z vzdano spominsko ploščo, kjer piše, da je sredi 18. stoletja tam živel Scopoli, Ljubljčan pa vedo, da je v njihovi občini Šiška Scopolijeva ulica. Mnogi planinci so se tudi že srečali s knjigo Stene in grebeni, ki jo je napisal alpinist in publicist B. Režek ter jo posvetil dvestoti obletnici Scopolijevega vzpona na Grintavec (1759—1959) v Savinjskih Alpah. Pred kratkim je zagledala beli dan prva številka nove znanstvene revije z imenom Scopolla, ki jo je izdal Prirodoslovni muzej v Ljubljani. Kot živ spomin nanj cvete v senčnatih soteskah bukovih gozdov na apnenčastih tleh skoraj po vsej Sloveniji

EKSKURZIJE J. A. SCOPOLIJA V JULIJSKE ALPE (v letu 1762)

spomladi strupena rastlina kranjska bunika ali skopolija (*Scopolia carniolica*, glej PV, 66: 301—302), ki vsebuje alkaloid skopolamin. Rastlina in njen strupeni sok nosita Scopolijevo ime.

Scopoli je bil po rodu iz južne Tirolske (roj. 1723 v Cavalese, umrl 1788 v Paviji) in prišel na priporočilo G. van Swietna, protomedika Avstrije in osebnega zdravnika cesarice M. Terezije, leta 1754 v Idrijo, da bi zdravil tamošnje rudarje. Zlasti v prvih letih so ga v Idriji druga za drugo obiskovale težke preizkušnje. V hiši, kjer je stanoval, je dvakrat izbruhnul požar. Umrla so mu žena in otroci. Direktor rudnika A. Sartori mu ni bil naklonjen, ker je pogosto zapuščal Idrijo, potoval po historičnem Kranjskem, raziskoval rastlinstvo in žuželke. Tako beremo v neki pritožbi iz tiste dobe, ki je ohranjena v dunajskih arhivih: »... weil sich Scopoli jährlich 8, 14 Tage, auch 3 Wochen von hier entfernt, um der botanic obzuliegen und der insecten zu colligiren...« (Hofkammerarchiv, M. und B., Rote Nr. 243). V posebnem dopisu (decembra 1757) je A. Sartori celo rotli cesarico, naj zaradi nerednosti zdravnika odpusti iz službe. Ni tedaj čudno, da Scopoli često tožil nad razmerami v Idriji, ne samo v predgovorih k svojim številnim delom, kjer obravnava floro (1760, 1772) in favno, zlasti žuželke (1763) nekdanje Kranjske, pač pa tudi v svojem zadnjem delu (1786—88), ki mu je priključil svojo avtobiografijo (*Vitae meae vices*). Zato se je pogosto umikal v samotne predele proste narave in se posvečal znanosti.

Opisane nevspečnosti doma in v službi so ga ovirale zlasti v prvih treh letih (1754—1757), da se ni mogel lotiti višjih gora, četudi je bil Scopoli po svoji domovini pravi sin planin. Videti je, kot bi si v alpinističnem oziru nabral nove korajže po svoji drugi ženitvi z Ljubljankanko Katarino Franchenfeldt (v februarju 1758), kajti v prvi petletki novega zakonskega jarma se vse bolj ozira in raziskuje gorenjsko skalnato stran. Že v poletju tega leta prehodi okolico Škofje Loke in Kranja ter se povzpne na Storžič. V letu 1759 je prišel Grintavec in Kalški Greben, v predgovoru (1772) omenja tudi Kočno. Pri rastlini pritlikava kosmatulja (*Cirsium Pigmaeum* — *Saussurea pygmaea*)* pa trdi, da jo je našel na Grintavcu v letu 1761, torej je bil na tem vrhu vsaj dvakrat, česar v uvodu k svoji Flori (1772), kjer kronološko našteva potovanja, ne omenja.

Več citatov iz njegovih del dokazuje, da ga je v tem letu tudi Triglav zvalil v svojo bližino. Pri vrsti čebele (*Apis Atra*) ima kot nahajališče zapisano: »In Gariusche, inter Veldes et Vochein, capta Anno 1761. super flores *Laserpitii latifolii*« (1763: 299). Podobno trdi pri rastlini podaljšani špajki (*Valeriana elongata*, 1772/1: 35) in pri znanem, danes zaščitenem metulju apolonu (*Papilio Apollo*, 1763: 168). Pri hrošču (*Scarabaeus alpinus*, 1763: 9) pa je Scopoli še bolj izčrpen in napiše celo datum: »Reperi A. 1761. 20. Julii in *Alpibus Vochinensibus*.«

* Prvo latinsko poimenovanje je SCOPOLIJEVO, drugo je sodobno in danes veljavno.

1005. *Cirsium Carniolicum*.

Kranjski osat (*Cirsium carniolicum* Scop.) je naš avtor prvi odkril nekje pod Studorskim Préalom.

Peragravi itaque

Anno 1762. *Carnioliam superiorem et Alpes*

Vochinenses. (Proefatio)

1005. *CIRSIVM Carniolicum.*

Habitat in *Alpibus Vochinensibus*, sub *M. Privale*, supra *Kointschka*. (Tom. 2 : 128)

379. *STATICE Armeria.*

Habitat in *Alpibus Vochinensibus. Privale, Drusche-Vuorch, Tofietz, pot Rangor pot Stagam, pot Koptizo, Debel-Vuorch, v Vercho*, et supra *Kointschka*.

1155. *CAREX atrata.* (Tom. 1 : 227)

Habitat in *Vochein, M. Terglau, Kerma.* (Tom. 2 : 222)

1048. *GNAPHALIUM Fuscum.*

Habitat in *M. Kerma*, omnium altissimo. (Tom. 2 : 152)

497. *SAXIFRAGA Bryoides.*

Habitat in *M. Kerma*. (Tom. 1 : 295)

1093. *ACHILLEA Clavenae.*

Habitat in *M. Storschetz*, in *Alpibus Vochinensibus*, in *M. Kerma Comitatus Tolminensis*. (Tom. 2 : 179)

496. *SAXIFRAGA Trichodes.*

Habitat in *occidentalibus dorsis Alpium Vochinensium*, circa *Iefertzo*. (Tom. 1 : 295)

Montaža faksimiliranih citatov iz monografije o Kranjski flori (1772), kjer so omenjene v Bohinjskih Alpah planine in vrhovi, ki jih je obiskal Scopoli.

O Triglavu je bilo takrat še malo znanega. Valvasor (1689) mu je posvetil posebno poglavje: Von den wunderlichen Eigenschaften der Berges Kerma (= Triglav) in vrh okrasil s fantastično pripovedko (4: 562—563). Nasprotno pa nam je isti avtor na drugem mestu ohranil dragoceno sporočilo, ki bolj ilustrira tedanje ljudi in njihove odnose do našega gorskega sveta. V 12. poglavju O raznih zeliščih na Kranjskem je namreč zapisal takole: »Razen doslej naštetih nahajamo v naši deželi še več različnih, dobrih, izbranih in znamenitih zelišč, zlasti na visokih gorah, kakor na Krmu, Stolu, v Bistriških planinah in na Učki. ...Zato obiskujejo te gore vsako leto botaniki in nabiralci korenov iz raznih dežel, ker najdejo tam gori marsikako imenitno korenino in zelišče« (1689, 3: 360, v prevodu M. Rupla, 1951).

Po vsem tem sodeč torej Scopolijeva potovanja v drugi polovici osemnajstega stoletja po naših gorah niti niso bila tako velika izjema ali presenečenje. Razen morda zanj osebno, sicer ne bi tako poudarjal tisočerihi življenjskih nevarnosti, divje narave, ostrosti Grintavca in nepristopnosti Kalškega grebena. Težave, s katerimi je bilo tedaj zvezano potovanje po naših gorah, si je vtisnil globoko v spomin in jih omenja tudi v zadnjem svojem delu, ki ga je pisal, ko je bil že na eno oko oslepel: »...Na teh potovanjih, ki sem jih opravljal na lastne stroške, je naravnost neverjetno, kakšne

napore sem moral prenašati in kakšne težave premagovati. Ko sem blodil po planinah, me je spremljal le en sam človek, v mrzlih nočeh sem spal pod milim nebom in živel dneve in dneve ob kruhu in mleku. Nekoč sem prišel nad Trstom celo roparjem v roke in s Storžiča nazaj grede prebil tri polne ure v smrtni nevarnosti...» (Avtobiografija, Vitae meae vices, 1788: 81).

Žal se niso ohranili Scopolijevi zapiski, zato nam podrobnosti z ekspedicije v triglavsko soseščino niso znane. Sledove njegovih raziskovalnih prizadevanj v tem delu Zlatorogovega kraljestva nam izpričujejo redke pripombe o nahajališčih pri imenih predstavnic naše flore in stavek v kronološkem itinerariju, kjer je Scopoli nedvoumno poudaril: »Peragravi itaque... Anno 1762. Carnioliam superiorem et Alpes Vochinenses...» (Flora Carniolica, 1772: Praefatio). Delo Julijskih Alp, ki jih je pregledal, navadno imenuje Alpes Vochinenses (torej: Bohinjske Alpe), Gorenjsko imenuje Carniolia superior.

Videti je, da je bil tokrat bolje pripravljen za visokogorske ture kot v prejšnjih letih. Značilno je zlasti dejstvo, da nikjer ne omenja težav, kot jih je npr. srečal na povratku s Storžiča in ne karakterizira bohinjskih vrhov z izlivi prestrašenosti, kot jih je bil deležen vzpon na Grintavec in Kalški greben. Pred začetkom ekspedicije je vse temeljito preudaril in se verjetno po nasvetu domačinov odločil za zložnejšo, četudi daljšo pot v Julijske Alpe. Večinoma je velik del poti sledil uhojenim stezam in smerem, po katerih so pastirji gonili na planine in s planin črede domače živine.

V svoji monografiji Flora Carniolica (1772) omenja Scopoli z Bohinjskih Alp okoli 50 rastlinskih vrst, med temi ima pri osemnajstih zapisana imena bohinjskih gora in krajev, kjer jih je nabral. Po teh podatkih in po rastlinah, ki jih omenja, nam je vsaj približno mogoče sklepati na smer poti, ki jo je ubiral v letu 1762 v tem območju Julijskih Alp.

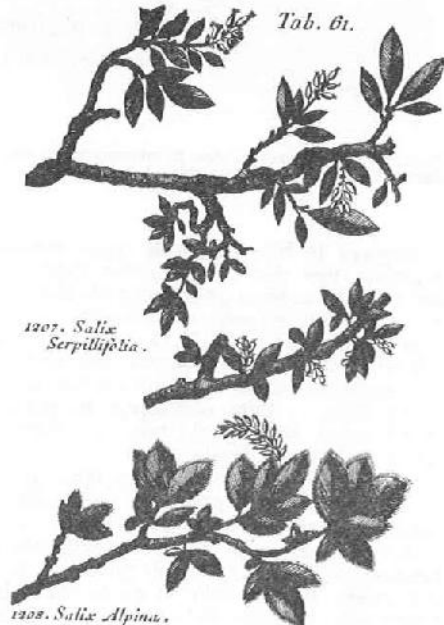
Svojo ekspedicijo je začel ali v Stari Fužini ali v Srednji vasi, ki jih ne imenuje in se napotil proti Uskovnici. Dve novi vrsti osatov kranjski osat (*Cirsium carniolicum*,

1048. *Gnaphalium Fuscum*.

Pri nizkem grščevcu (*Gnaphalium fuscum* = *G. fuscum*) Scopoli izrecno poudarja, da raste na Triglavu (... in M. Kerma), ki je najvišji med gorami v Bohinjskih Alpah.

Pritlikavo vrbo, ki ima liste kot materina dušica (*Salix serpyllifolia* Scop.), je naš avtor nabral v Bohinjskih Alpah. Pri alpski vrbi (*Salix alpina* Scop.) piše, da raste v naših Alpah (= Habitat in Alpibus nostris 1772/2: 256).

1208. *Salix Alpina*.

in trnati osat (*Cirsium spinosissimum*, slika 4) je našel: »... in Alpihus Vochinensibus, sub M. Privale, supra Kointschka« (1772/2: 128—129). Rastlini je torej nabral nad Konjščico (1438 m) in pod Studorskim Prévalom. Več imen navaja naš avtor pri pečniku (*Statice Armeria* = *Armeria alpina*) in z njimi jasno označil svojo pot, ki jo je prehodil: »... Privale, Drasche-Vuorch, Totsetz, pot Rangor, pot Stagam, pot Kopitzo, Debel-Vuorch, v Vercho, et supra Kointschka« (1772/1: 227). Za omejitev Scopolijeve ekspedicije proti zahodu je pomembna še opomba pri homuličnem kamnokreču (*Saxifraga Trichodes* = *Saxifraga sedoides*): »Habitat in occidentalibus dorsis Alpihus Vochinensium, circa lesertzo« (1772/2: 295).

Pri štirih rastlinskih vrstah omeni Mons Kerma, torej Triglav s starim imenom, ki ga pozna že Valvasor (1689), kot nahajališče pri *Saxifraga Bryoides* (1772/1: 295), *Gnaphalium Fuscum* (1772/: 152), *Achillea Clavenae* (1772/2: 179) in pri *Carex atrata* (1772/2: 222). Od teh citatov je za nas najpomembnejši zadnji, kjer pri črnikastem šašu (*Carex atrata* L.) zapiše za Triglav obe imeni: »Habitat in Vochein, M. Terglau, Kerma« (l. c.: 222). Kolikor smo doslej mogli ugotoviti, je to edino mesto v Scopolijevih delih, kjer je zapisano ime Mons Terglau kot sinonim za arhaični Mons Kerma. Geografi trdijo, da se današnje ime naše najvišje gore prvič pojavi na zemljevidu I. D. Florjančiča leta 1744 (in 1791 v drugi izdaji) kot: »Mons Terglou Carniolae altissimus...«

S tem smo zbrali najvažnejše horološke komentarje iz Scopolijevega opusa, ki nam jih avtor nudi pri nekaterih značilnih visokogorskih vrstah cvetnic Triglavskega območja. Z njihovo pomočjo se vzpenjamo v duhu kot po avtorjevih stopinjah od vrha do vrha, od planine do planine, od skromnega rastišča med ruševjem in po kamenitih tratih vedno višje. Zdi se nam, da stopa pred nami Scopoli, ki ga spremlja domačin, pastir ali divji lovec. S Konjščice se dvigneta na Studorski préval, kjer vložita obe novi vrsti osatov med papir. Komaj vidna steza ju popelje med rušjem na Draški vrh (2243 m) in na sosednji travnati Tošč (2275 m).

Na severni strani Tošča ali v Velski dolini v smeri proti Hribarcam je na grušču našel belo cvetoč mak, ki ga je določil za novo varieteto njemu že znane rumeno cvetoče vrste s Kalškega grebena in ga imenoval *Papaver alpinum*, var. 2. Flore albo (1772/1: 371). Verjetno je to bilo nekje v bližini Velega polja, ker je avtor zapisal, da raste: »... in Alpihus Vochinensibus, prope Pastorum casas« (l. c.: 371). Torej: v bližini pastirskih stanov. Danes je beli mak po mnogih nomenklatoričnih peripetijah v 19. in 20. stoletju končno pristal v sistemu kot samostojna vrsta *Papaver julicum* Mayer et Merxm. Tako sta ga determinirala naš botanik E. Mayer in Nemeč H. Merxmüller. Na Tošču je utegnil dobiti tudi črne murke (*Orchis Nigra* = *Nigritella nigra*), ki jih pastirji najbolj cenijo in ki tudi njega navdušijo, da vzklikne: »Odoris suavitatis nulli plantae alpinae cedit, grata pastoribus...« (1772: 200). (= Po prijetnem vonju prekaša vse alpske rastline, priljubljena pri pastirjih.) Od Velega polja se je Scopoli obrnil proti jugozahodu, kjer imenuje tale nahajališča: pot Stagam (= danes pod Prévalskim Stogom), pot Rangor (tudi Pangor = Ogradi, 2985 m), Debel-Vuorch (Debeli vrh, 2392 m), in circa lesertzo (Planina pri Jezeru, 1457 m). Od tu je Scopoli najbrž nadaljeval pot po dolini Suhe do Stare Fužine in končal z ekspedicijo. Najvišja kota, ki jo sam navaja, je Debeli vrh (2392 m). Negotova je omejitev njegove ekspedicije na zahodu, kjer je nabiral rastline že v bližini današnjega Narodnega parka pri Triglavskih jezerih. Zlasti ime »pot Kopitzo« (1772/1: 227) kaže na to, da je v resnici hodil »... in occidentalibus dorsis Alpihus Vochinensium...« (1772/1: 295), torej po zahodnih grebenih Bohinjskih gora.

Žal Scopoli v svojih delih ne omenja Velega polja, ne Velske doline in Hribaric, zato se tu nekje izgubi za njim topografska sled. Prepuščeni smo ugibanju, kako je dobil štiri vrste rastlin s Kerma ali Triglava in kako je mogel posebej poudariti pri nizkem griževcu (*Gnaphalium Fuscum*), da ga je dobil z najvišje gore v Bohinjskih Alpah. Hkrati se moramo spomniti primerov, ko je Scopoli izpričal svojo kritičnost in verodostojnost glede taksonomskih in horoloških podatkov pri posameznih priradninah. Znano nam je tudi, da so že nekoliko zahtevnejši vzponi na Storžič, Grintavec in Greben izzvali pri njem pravo paniko, ki je ni mogel prikriti niti v fragmentarnih opombah pri opisu gorskih rastlin. Po vsem tem je jasno, da bi Scopoli večkrat in s številnimi superlativi potrdil svoj podvig, če bi v letu 1762 tudi sam stopil na vrh Triglava. Prav tako se ni mogel štirikrat zmotiti, ko je označeval in našteval nahajališča omenjenih štirih visokogorskih vrst. Preostane še možnost, da so mu rastline proti nagradi prinesli lovci in pastirji, s katerimi je delil pograd in skromno hrano. Morebitnega vzpona na vrh po lastnem naročilu in točne lokalitete pri nabiranju rastlin pa ni mogel kontrolirati in voditi brez osebnega sodelovanja.

Ekspedicije naravoslovcev, ki so bili med prvimi osvajalci Triglavskih vrhov, nam naravno dokazujejo, kako nezanesljivo je tako imenovano ljudsko izročilo med našimi gorjanci npr. v Bohinju. O njihovih podvigih vemo danes le toliko, kolikor so o njih sami avtorji ali njihovi sodobniki napisali. Žal, da vemo o prvem med njimi — o Scopoliju — še najmanj, ker se, kot je že bilo rečeno, njegovi zapiski niso ohranili. Hacquet in Willomitzer sta našla zanesljive vodnike Luko Korošca, Matijo Kosa in druge, enako

poroča F. Koller, da so botaniku F. Sieberju leta 1812 pri vzponu na Triglav asistrali naši ljudje, ki jih je vodil goveji pastir: »...er Sieber war richtig mit seinen zweien der rüstigeren Steiger, und noch einem Viehhirten, der als Wegweiser diente, an der Spitze des Terglau's« (A. Müllner 1895: 238). Podobno je pač najel Scopoli v letu 1762 lovca ali pastirja, ki naj bi mu proti nagradi prinesel nekaj rastlin s triglavskih višin.

Glede nepristopnosti Triglava pred 200 leti so mnenja deljena. Dejstvo je, da si ga je Scopoli ogledoval, verjetno s Tošca In Velega polja, a se ga ni upal lotiti. Nasprotno pa je B. Hacquet najbrž bil na vrhu in govori o njem v vsem spoštovanejem tudi v poznejših letih. Že ime si po svoje razlaga: »Terglou oder Terklov, welches so viel heisst, als der Berg des Abscheus oder Entsetzens« (Oryctographia, 4: 82). Ugotavlja dalje: »Ko sem to prehodil, sem uvidel, da so imeli moji ljudje prav, češ da jih je le malo gor prišlo ali pa še nobeden, vsaj še noben poznavalec rastlin; zakaj našel sem rastline, ki jih ni bi opazil ne Scopoli ne kdo drugi in ki jih bom o priličnem času objavil...« In konča: »...zakaj vedno velika sreča, če odneseš cele kosti.« (Oryctographia, 1: 27, 4: 82).

Iz vsebine citata sklepamo, da je bila Scopolijeva ekspedicija v Julijske Alpe (1762) B. Hacquetu dobro znana.

Scopoli je svojo pot lahko opravil tudi v obratni smeri tako, da je turo začel s Suho in Planino pri Jezeru, končal pa s Konjščico in se po Uskovnici vrnil v Bohinjsko dolino. Kakorkoli je že bilo, vedno nas s svojim štirikratnim citiranjem Triglava spravlja v zadrego, komu verjeti: Ali Valvasorju, ki dopušča možnost, da so prvi ljudje stopili na njegov vrh že v all celo pred 17. stoletjem, ali B. Hacquetu in večini današnjih planincev, ki o tem dvomijo in so prepričani, da je bila ekspedicija v letu 1778 prvenstvena tura.

PLANINA VELO POLJE V ČASU PRVEGA VZPONA NA TRIGLAV

STONE CEVC

Kdor jo pozna, planino Velo polje, obdano z vršaci Mišelj vrha, Vernarja, Draškega vrha in Triglava, temu se neizbrisno vtisne v spomin njena podoba z zelenimi poletnimi pašniki in slikovitimi planšarskimi kočami, vzdignjenimi od tal. Štiristo let bo minilo, odkar je bilo ime te planine prvič zapisano v urbarju radovljiske gosposke kot Welle Pole, in dvesto let, da se je Velo polje neizbrisno povezovalo s prvim vzponom na Triglav,¹ pa tudi z znamenitimi možmi tega časa: bratoma Žigo in Karlom Zoisom, Balthasarjem Hacquetom, Franzom Hochenwartom, Valentinom Vodnikom.² Najbrž ni bilo zlepa v mirnem življenju te lepe bohinjske planine tako živo kot v zadnjih desetletjih 18. stoletja, ko so se v »botanični kočji« Karla Zolsa zbirali učenjaki in preučevali triglavsko gorstvo. Žal, med njimi ni bilo moža, ki bi nam nadrobneje orisal domačina — pastirja, čigar življenje je teklo med gorami tedne in mesece dolgo. In ko se dvesto let po znamenitem prvem vzponu na najvišji vrh Jugoslavije sprašujemo, kakšno je bilo tedaj življenjsko okolje naših štirih srčnih mož in mnogih drugih, ostajamo nevedni in radovedni.

Visoka planina češnjanske pašne srenje leži 1700 m visoko. Odprta je le proti bohinjski strani in tako kaže, da je njeno kotanjasto dno v davni preteklosti oblikoval ledenik. Dostopno je Velo polje iz Bohinja in iz Krme, iz doline Vrat čez Kredarico, medtem ko s soške strani drži pot čez Hribarice v dno Velske doline. Danes najbolj obiskana turistična pot je tista čez Pokljuko, Rudno polje in Tosc all iz doline Voj čez Grintojco in Vrtačo do planinske kočje na Velem polju, kamor pridemo po približno petih urah hoje.

Zgodovinski oris: Bolj slutimo, kot vemo, kako stara je planina Velo polje. Marsikaj govori za to, da so najstarejše poti na Velo polje držale iz prazgodovinskega Bohinja. Obe bohinjski dolini sta bili trajno naseljeni že v starejši železni dobi in sta ostali nepretrgano obljudeni vse do današnjih dni.³ Stari prebivalci Bohinja — o njih vemo, da so bili kulturno sorodni železnodobnim prebivalcem z Mosta na Soči in Kobarida⁴ — so bili predvsem odlični železarji pa tudi poljedelci in živinorejci.⁵

Naključne najdbe prazgodovinske keramike na nekaterih bohinjskih planinah,⁶ odkritje bronastega bodala na planini Lipanci,⁷ lega nad naravno gozdno mejo,⁸ pa tudi pred-

Fr. X. Baraga, Triglav, detajl, 1776 (v Hacquetovi Oryctographia Carniolica, 1778)

slovenska imena gorá in planin,⁹ govore za to, da so gospodarsko izkoriščali visoke planine že železnodobni naseljenci Bohinja. Verjetno prazgodovinski planšarji niso sami živeli v odljudnem gorskem svetu; za družbo so imeli še nabiralce železove rude in oglarje, kot se lahko poučimo iz poročila sodelavcev železarskega muzeja železarne Jesenice, ki so leta 1982 raziskovali antična nahajališča železne rude v gorskem svetu Julijskih Alp in ugotovili, da so ta največkrat blizu današnjih planin, še največ na Pokijuki, Dednem polju in Komni.¹⁰ Gospodarsko sodelovanje med železarji, poljedelci in živinorejci se je ohranilo vse do konca 19. stoletja, ko so ugasnili zadnji plavži v Bohinjski Bistrici.¹¹

Naselitev Slovencev v 6. stoletju je zadnjič močneje pretresla Bohinj. Prvi Slovenci so se naselili v Zgornji bohinjski dolini v Srednji vasi na nekdanjih staroselski naselbini.¹² Kako je potekalo življenje tedaj, lahko sklepamo po redkih arheoloških najdbah. Da bi se Slovenci takoj ukvarjali z železarstvom, ni dokazov.¹³ Šele od 11. stoletja naprej je predelovanje železa postopno začelo spet oživljati in v 14. in 15. stoletju doseglo nekakšen vrh. A. Rjazancev povezuje oživljanje bohinjskega železarstva s poselitvijo redko naseljenega Bohinja s Korošci, ki naj bi bili prinesli s seboj tudi nove izkušnje v pridobivanju in predelovanju železa. Vnovič so dvignili bohinjsko železarstvo priseljenci iz Italije, ki so prinesli nove tehnične metode in topilno peč.¹⁴

Za osvetlitev starejše zgodovine bohinjskih planin in tudi Velega polja bi morali poznati gospodarstvo Slovencev v prvih stoletjih po naselitvi v Bohinju. Najpomembnejši gospodarski veji sta bili v zgodnjem srednjem veku poljedelstvo in živinoreja.¹⁵ Mislimi celo smemo, da so Slovenci zelo zgodaj začeli izkoriščati tudi gorske pašnike, kar naj bi potrjevalo tudi samo ime planine Velo (= veliko) polje, ki je v pridevniku »velo« ohranila praslovansko jezikovno dediščino.¹⁶ O usodi planine Velo polje v srednjem veku lahko sklepamo le posredno, ker nimamo na voljo pisanih virov ali pa vsaj za zdaj še niso znani. Raziskave so pokazale, da je bila ta planina in še druge do 16. stoletja v lasti in posesti studorskih kosezov in studorske srenje.¹⁷ Prvič imamo zapisano ime v radovljiškem urbarju iz leta 1579 kot »Welle Pole« pri opisu meje »gmajne« studorskih kosezov in srenje.¹⁸

Ta najstarejša omemba planine Velo polje nam delno tudi razjasni usodo planine v poznejšem času. Dosedanje raziskave Bohinja nam povedo, da so imeli bohinjski kosezi približno dve petini bohinjskega ozemlja v rokah. Svoja posestva so začeli izgubljati v drugi polovici 15. stoletja. Ko so postali zakupniki radovljiškega gospostva plemiči Kreygi — ti so si pozneje pridobil tudi zakupno gospostvo Bled — so pospešeno začeli spreminjati posestno upravne meje starožitnega Bohinja.¹⁹ Nekdanja

Fr. Kurz v. Goldenstein, Sv. Janez ob Bohinjskem jezeru 1839 (izrez)

Fr. Kurz v. Goldenstein, Sv. Janez ob Bohinjskem jezeru 1839 (izrez)

svobodna posest studorskih in češnjanskih kosezov je vztrajno prehajala v roke blejskih in radovljiških zakupnikov. Meja med obema gospodstvom je več desetletij potekala nedaleč od Velega polja in planine pod Mišelj vrhom. Temu se moramo zahvaliti, da sta planini prišli v 16. stoletju v urbarialne zapise, ko je bila popisana tudi meja obeh gospodstev. Omemba planine Velo polje v radovljiškem urbarju iz leta 1579 nam pove, da so si fevdalci zakupniki v tem času že pridobili do tedaj svobodno koseško in srenjsko posest pod Triglavom, zveemo pa tudi, da je prešla planina v roke radovljiškega gospodstva. S pogodbama z dne 5. 1. 1668 in 4. 7. 1749 pa sta prišla v upravo blejskega gospodstva.²⁰ Leto 1579 pa je pomembno za usodo Velega polja tudi zato, ker so dotedanji uživalci te planine — studorska srenja in kosezi, izgubili to pravico in je prešla nato v roke češnjanske srenje.²¹ Ta ima še danes pašno pravico na Velem polju in sosednji planini pod Mišelj vrhom. Med obema srenjama je zaradi planin prihajalo do sporov. Enega zadnjih omenjajo viri iz leta 1866. Tedaj je blejsko gospodstvo terjalo lastninske pravice nad Velim poljem, planino pod Mišelj vrhom in Krstenico. Spor so rešili tako, da so Češnjani dobili lastninsko pravico do vseh treh planin.²² Po letu 1947 so z Zakonom o agrarnih skupnostih postale planine splošna ljudska lastnina; na visoke planine Velega polja, Pod Mišelj vrhom in na Krstenico lahko ženejo pašni upravičenci iz vasi Češnjica, Jereka, Podjelje in Koprivnik.²³ Opisane posestno pravne razmere na Velem polju so nam pokazale, da je fevdalni sistem — njegova nosilca sta bila v Bohinju blejsko in radovljiško gospodstvo — sčasoma pridobival na moči, pozneje pa doživel tudi razkroj in razpad. Odras propadanja moči fevdalcev je tudi terezijansko-jožefinska zakonodaja iz srede 18. stoletja, ki je pod vplivom fiziokratskih načel pospeševala kmetijstvo in živinorejo, hkrati pa se zavzemala za razdelitev fevdalnega zemljišča med kmetovalce. To se je zgodilo šele leta 1848 z zemljiško odvezo, ki je osvobodila kmeta tlačanstva in mu omogočila pridobiti obdelovalno zemljišče, ki je bilo do tedaj v fevdalnih rokah. Spori zaradi planin v Bohinju okrog leta 1860 so bili torej nasledek delitve zemljišč in planin, ki so jih pridobile pašne srenje.²⁴

Delno lahko spoznamo nekdanje razmere bohinjskega kmeta tudi iz pravic do paše v planinah. Dokler so bile planine last kosezov in srenj, je smel gnati na pašo vsak Srenjan. Potem ko si je do konca 16. stoletja fevdalna gosposka pridobila posestno upravne pravice tudi do planin, si je hkrati tudi prilastila pravice, da dobi odškodnino

Fr. Kurz v. Goldenstein, Sv. Janez ob Bohinjskem jezeru 1839 (v Narodni galeriji)

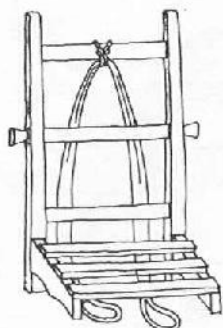
L. Benesch, Bohinjski pastir 1888
(v Narodnem muzeju)

za njihovo uživanje. Stroške je poravnala srenja, ta pa je povračilo terjala od pašnih upravičencev. Koliko je znašala zakupnina in kakšne servitutne pravice so imeli pašni upravičenci, je bilo zapisano v urbarjih, ki so se z leti spreminjali in dopolnjevali.²⁵ Omenimo vsaj nekatere pravice pašnega upravičenca: S plačilom prispevka (bodisi v siru ali v denarju) si je pridobil pravico, da je smel prepasti v planini določeno število glav živine, in to po velikosti kmetije. Imel je pravico uporabljati poti do planine, do napajališč v planini. Smel si je postaviti kočvo v planini iz lesa, ki ga je dobil v skupnem gozdu, lahko je nabral les za kurivo v skupnem gozdu itn. S pravicami so bile povezane tudi nekatere dolžnosti, tako npr. je moral sodelovati pri skupnih delih »rabti«, ko so trebili in čistili planino, pomagati je moral pri popravljanju poti, brvi, ograj itn. Na Velem polju je imelo konec 18. stoletja pravico do uživanja planine deset pašnih upravičencev s Podjelja, Koprivnika in z Jereke.

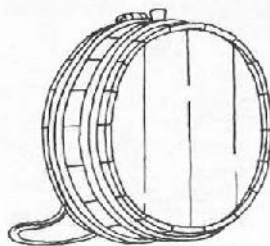
Selitve živine v planino: Stoletja je bila živinoreja ena najpomembnejših gospodarskih panog v Bohinju in pridobivanje krme ena pglavitnih skrbi bohinjskega kmeta. Alpski svet je primernejši za živinorejo kot za poljedelstvo. Kmet je umel že zgodaj izkorističati prednosti sveta, ki ga je obdajal. Pridobil si je pašnike, kjerkoli je mogel: okrog vasi, blizu naselij pa tudi visoko pod vršaci. Tako se je odpravil pastir spomladi z živino najprej na vaški pašnik, konec maja na rovte, v začetku julija na visoko planino. Potem ko je v začetku septembra paša v visoki planini pošla, se je pastir vrnil z živino spet na senožeti in v začetku oktobra na vaški pašnik. Skupno je ostala živina na paši skoraj pol leta, kar je seveda pomenilo velik prihranek pri krmi, ki jo je v zimskem času rado primanjkovalo. Takšna selitev v planine je značilna tudi za poselitev Velega polja, visoke planine češnjanske srenje.

Imamo na voljo več podatkov, kdaj so gnali na pašo pašni upravičenci češnjanske srenje. V drugi polovici 19. stoletja so pasli od konca maja do sv. Jakoba (25. julij) v nižji senožetni planini Jelje, v Konjski dolini in na Goreljku. O sv. Jakobu je šla večina pastirjev na Velo polje, Pod Mišclj vrh in na Krstenico, kjer so pasli do Jernejevega (24. avgusta) ali še dlje. Kmetje s Češnjice so pasli do Jurjevega (24. aprila) na vaških pašnikih, nato so gnali živino do konca maja na Jelje in Za Jazblnek, kjer so ostali do sv. Jakoba. Tedaj so odgnali živino na planine Krstenica in Jezerce in na Velo polje ter Pod Mišclj vrhom, kjer so pasli do 24. avgusta ali do začetka septembra. Septembra je šla vsa živina na zgornje rovte, kjer je ostala do sv. Mihaela (29. septembra). Potlej so jo odgnali spet na vaške pašnike, kjer je ostala do prvega snega.²⁶ Čeprav so potekale selitve živine v planino po nekakšnem ustaljenem redu, pa datumi niso bili vedno isti. Tako vemo, na primer iz Tuškovega opisa poti na Triglav iz leta 1833, da so prignali živino na Velo polje 19. julija, poročilo iz leta 1976 pa govori, da so prišli z živino v planino že o sv. Petru in Pavlu (29. junija).²⁷ Kdaj bodo gnali z višje planine na nižjo, prav tako ni bilo trdno vnaprej določeno. Slovo od planine je odvisno predvsem od vremena in tudi od paše.

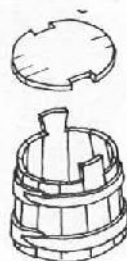
Odgonu živine v planino pravijo Bohinjci »básenga«. Že dolgo prej se pogovarjajo, kdo bo »basal«, kdo bo odšel v povezan in kaj bo »basal«, kaj bo vzel seboj v planino. Dan odhoda je prazničen in povezan z nekaterimi šegami. V prejšnjem stoletju so živino, preden so jo odgnali v planino, poškopili z blagoslovljeno vodo, gnali pa so jo v planino z blagoslovljenimi palicami iz cvetnonedeljske »begánice«. Tudi živina ve, da je »basenga« prazničen dan, posebno še »ta zvončasta«, krava vodnica, ki ji za ta dan obesijo večji zvonec,

krošinja

lampa

deša

Ukčev stan na Velem polju, 1968

Foto T. Cevc

Krištanov stan na Velem polju, 1968

Foto T. Cevc

»ki dvakrat le zapoje v celem letu:
ko na planino ženejo pastirji
in ko na jesen čreda z gor se vrača.«

(F. S. Finžgar)

Čeprav je dan »basenge« praznično ubran, pa je z njim bilo povezanih nemalo skrbi. Na pot je bilo treba vzeti posodo, odeje, osebni pribor, nekaj hrane. Vse to so navezali na »veliko krošnjo«. Lahko si predstavljamo, kako težko obloženi so tovorili še pred nekaj desetletji škafe, žetnarje, deže, brente, pinje, lesene skleda, zajemalke pa še vse drugo, kar je potreboval planšar v planini.

Stara pot na Velo polje je šla na Rudno polje čez Konjščico na Jezerca, z Jezerc na Preval, skozi Kozji graben in čez Tosc. Na koncu Tosca »Pod skalno« je bila pot posebno nevarna, spustila se je po »štapcah«, potem se je spet dvignila nazaj na Stopce. Tam se je pot odcepila na Vodnikovo kočo in na planino skozi »Ta ozko«.

Zdaj gre planinska pot na Velo polje nad Konjščico. Tam obide »štapce«, ker so vsekali pot na Tosc. Nato drži »Pod skalno«, to je v koncu Tosca, kjer je most za pešce. Živino morajo tam usmerjati, da ne zavije na most, ampak da gre okrog po »štapcah«. Stara vera in šega je velevala, da je morala živlna prvi dan paše pohoditi križ položen na prag stanu, narejen iz palic cvetnonedeljske begánice, da ne bi »ajdovci molzli živino«. Ajdi, pradavni prebivalci, naj bi bili živeli na Velem polju v zaslinih zavetiščih. Pastirjem so bili menda naklonjeni; prihajali so k majarjem v koče in pri njih pili mleko, ker so svojega sami porabili za izdelovanje sira. Staro izročilo iz bovških planin pripoveduje, da so »ajdovci« naučili planšarje izdelovati sir iz sladkega mleka.³⁰

Prvi dan paše na visoki planini: srečanja s planinskimi znanci s sosednje planine, spoznavanje živine med seboj. Mešajo se črede različnih gospodarjev. Leta 1833 se je paslo na Velem polju okoli 360 glav goveda, koz in ovc.³¹ Pred drugo svetovno vojno se je prepaslo na Velem polju približno 120 glav živine in še nekaj svinj. Prvo desetletje po zadnji vojski je bilo stanje enako, nato je začelo število glav živine upadati. Leta 1972 je bilo na paši 30 glav živine, od tega 20 krav in 8—10 jalocev.³²

Stanovi: Planšarska naselja v visokih bohinjskih planinah so, kot je zapisal A. Melik, postavljena navadno v kotlasti planinski svet na mesta, varna pred plazovi, največkrat blizu k stenam in skalovju. Stavbe so razvrščene brez reda in sistema in nas spominjajo na vasi v gruči.³³ To velja tudi za planšarsko naselje na Velem polju, ki stoji raztreseno po Poljani, na varnem pred plazovi in z vhodi v koče, obrnjenimi proti soncu. Na Velem polju je danes bolj ali manj dobro ohranjenih pet stanov, stara in nova sirarnica. Blizu pastirskega selišča je studenec, tako da ljudem in živini vode ne primanjkuje.

Koč je bilo pred desetletji več kot danes, skupaj devet, in sicer od petih gospodarjev s Podjelja (Krišana, Ukca, Brdarja in Kocjana) in štirih s Koprivnika (Podrobnica, Urha, Grlica in Cerkovnika).³⁴ Leta 1833 omenja M. Tušek na Velem polju petnajst stanov,³⁵ kar je gotovo pomota, saj jih je na katastrski mapi iz leta 1826 narisanih na Velem polju le deset, na planini Pod Mišelj vrhom pa pet, skupno torej petnajst.³⁶ Očitno je, da je Tušek prišel k Velem polju tudi planšarske koče z bližnje planine Pod Mišelj vrhom. Če bi se vprašali, koliko je bilo planšarskih koč na Velem polju v času, ko so se Willomitzer, Rožič, Kos in Korošec odpravljali s te planine na Triglav, z gotovostjo ne bi mogli odgovoriti, verjetno pa se ne bi motili, če bi rekli, da prav toliko kot petdeset let pozneje, ko so napravili katastrske izmere Velega polja. Prav tako ne bi mogli s popolno gotovostjo odgovoriti, kakšne so bile tedaj koče na Velem polju niti kako so v njih prebivali. Delno nam približa podobo tedanjih koč in življenja na planini Tuškov spis, v katerem je leta 1833 opisal pot na Triglav in počitek na Velem polju:

»Na Velem polju je petnajst stanov, kjer planšarji samo poleti skozi šest tednov bivajo. Te lesene koče so po tri do štiri sežnje dolge, okoli poldrug seženj široke in komaj en seženj visoke. Večje so predeljene v dva oddelka: v prvem navadno kurijo, se ob ognju grejejo, jedi kuhajo in premočeno obleko sušijo. Ob stenah stoje tri ali štiri klopi. Mize tu ni. Ob eni strani, podolgem okoli štiri čevlje nad tlemi, je napravljeno ležišče. Podobno se nahaja počez v drugem prostoru, kjer hranijo posodo, mleko, surovo maslo in sir.

V taki koči, gotovo v eni izmed najboljših, so nas naši spremljevalci nastanili. Planšarji so bili prav ta dan (19. julija) prišli na Velo polje; dan poprej bi mi ne bili našli tu žive duše. Ker se je že bilo znočilo, smo kočo takoj zasedli. Posedli smo tesno drug ob drugem okoli ognja ter se krepčali z jedjo in pijačo. Koča je bila prepolna ljudi; zakaj v tesnem prostoru prednjega oddelka so se nahajali razen naše popotne družbe še tri domače osebe in še dva druga posebno živahna pastirja. Pozneje smo večkrat o tem govorili, kako je moglo tu dvanajst oseb najti prostor. Nič se ni opazilo, da se je zaradi tega zrak kvaril, zakaj skozi stene je pihal veter...

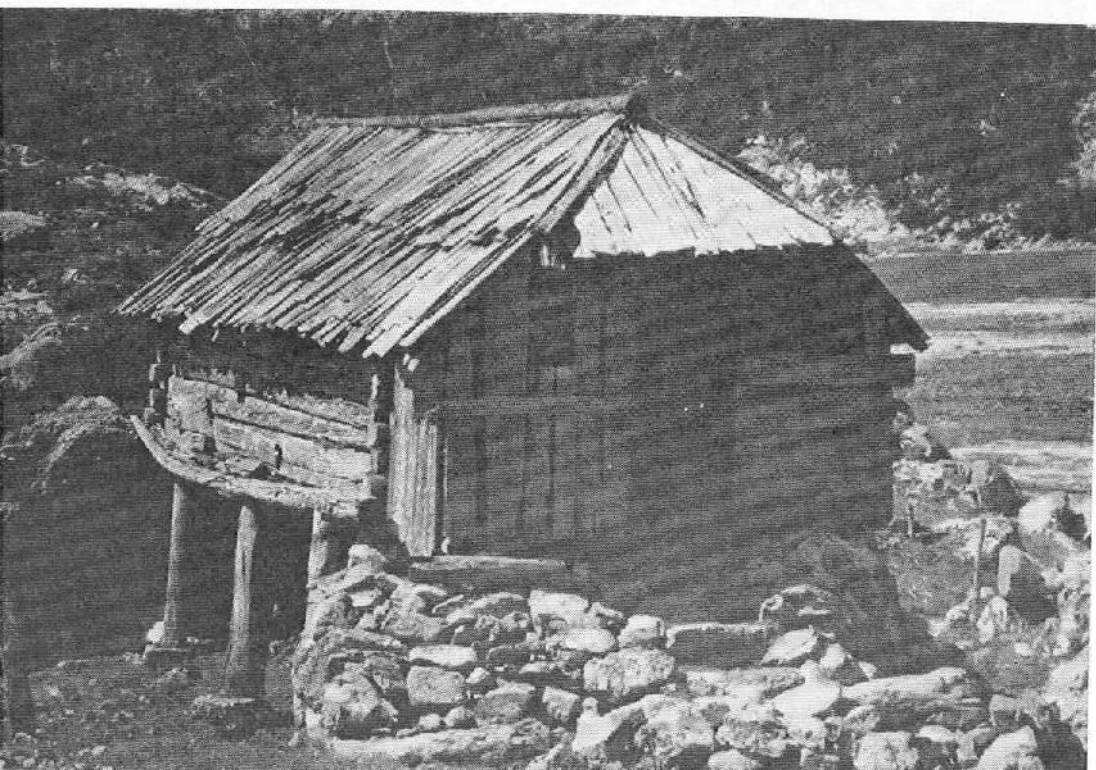
Po 11. uri smo se spraševali, ali naj ležemo spat. Planšarji so nam sicer prepustili svoje postelje, toda kakšne so bile! Na leseni pograd so nastlali dan poprej pokošene vlažne trave, čez pa razgrnili hodno rjuho. Čeprav smo bili utrujeni in miru potrebni, vendar spričo armade bolhá ter neprestanega zvonklanja in beketanja koz nismo mogli zatisniti očesa. Ob 1. uri smo se zopet dvignili, posedli smo k ognju ter kaki dve uri prekramljali. Mestno gospodo, ki je pri svoji preobilici vedno nezadovoljna, bi kazalo poslati za nekaj časa na Velo polje — zadovoljnejši bi se odtod vrnili! Ob treh smo zajtrkovali mleko in kruh, stari vodnik pa je pil svoje žganje. Proti polštirim, ko se je pričelo svitati, smo odšli z Velega polja.³⁷

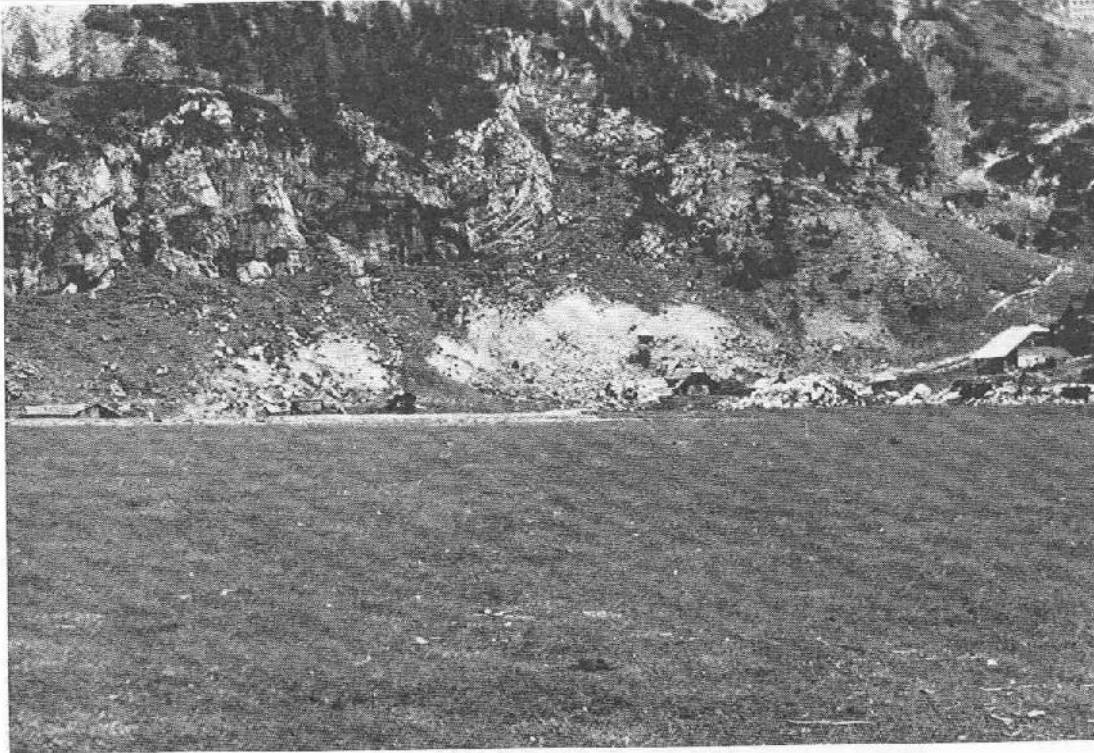
Čeprav iz Tuškovega potopisa ne vzemo vsega, kar bi nas mikalo vedeti o planšarskih kočah pred 150 leti, pa je spis dragoceno pričevanje o bohinjskih planšarskih kočah. In o bivalni kulturi pastirja v začetku 19. stoletja. Iz odlomka smo lahko spoznali, kakšna je bila koča, kako velika in s kakšnimi prostori, čemu so bili namenjeni in kako opremljeni. Bivanje v takšni »zračni koči« je bilo vse prej kot udobno, za nevaženega celo zelo trdo. Higijena ni bila na posebno visoki ravni, prav gotovo je bila nižja kot sicer v tedanjih kmečkih domovih. Razpoložensko je posebno živahen tisti del Tuškovega spisa, kjer omenja nemir, ki so ga povzročale živali in ki ni dal spati nevaženemu turistu. Žal, nič ne vzemo o tem, kje je imela prostor živina, niti ne dobimo predstave, kakšen je bil zunanji videz planšarske kočice.

Pričakovali bi, da bi nam lahko na to vprašanje odgovorila podoba, objavljena na naslovni strani v Hacquetovi knjigi *Oryctographia Carniolica* iz leta 1778. Planinski javnosti podoba ni neznana, saj gre za najstarejšo upodobitev Triglava, delo risarja Fr. X. Baraga. Risar nam je s to risbo zapustil tudi upodobitev Belega (Velega) polja s tremi stavbicami, po vsej verjetnosti planšarskimi kočami. Baraga je narisal koče tako, da dve izmed njih obkroža pokončna ograja prav tako kot kočo na skranji desni strani. O podobi Triglava so že večkrat pisali in ugotavljali, da je delno realna. Isto bi mogli trditi tudi za upodobitev koč. Seveda tega slikarju ne moremo zameriti, saj je bil v sponah dobe, ki še ni kazala posebnega navdušenja za krajino. Kot je pravilno poudaril R. Ložar, predstavlja risba Triglava drzen slikarski poskus, enakovreden vzponu na goro.³⁸ Za študij stvarne podobe gore in upodobljene arhitekture pa je risba premalo pričevalna. Tako moramo ugibati, ali je hotel slikar (realno) upodobiti stavbo, vzdignjeno nad tla, ali je želel narisati morda pritrlično stavbo? Tudi detajli nas puščajo v dvomih: ne vemo, ali so stene koč iz brun ali iz pokončnih desk, ali je streha iz desk ali skodel? Ograjo okrog koč je hotel slikar verjetno narisati po naravi, vsaj tako lahko sodimo, kar govori tudi ljudska tradicija, da so imele nekoč koče na Velem polju okrog stanu leseno ograjo,³⁹ vendar ne takšno, kakršno je upodobil Baraga. Neznana je na-

Urhov stan na Velem polju

Foto Janko Ravnik

Pašnik na Velem polju, 1968

Foto T. Cevc

membnost stavbice z enokapno streho. Planšarska koča to ni, morebiti je hlev, če ni skladišče (za železovo rudo)? Očitno je, da Baragova risba postavlja več vprašanj, kot pa nam lahko da trdnih odgovorov.

Kaj pa nam povedo današnje ohranjene koče na Velem polju? Ali nam lahko približajo predstavo o nekdanjih izpred dvesto let? Oglejmo si, kako so zgrajene, kako razvrščeni prostori v njih, čemu so namenjeni in kako opremljeni za življenje v poletnih mesecih. Vsi velopoljski stanovi so nadstropne stavbice. Pritlični del koče je zgrajen kot nekakšno leseno ogrodje, sestavljeno iz štirih ali več stebrov, »kobil«, visokih približno 1,70 m. Na njih počiva zgoraj venec »rlnk«, tramov, na vogalih kladno ujetih »na brade«. Na venec so položene »podnice« In šele na te je zložena prava koča pravokotne oblike 5,5 m \times 3,5 m velika in 1,80 visoka stavbica iz macesnovih ali smrekovih brun ali okroglic. Bruna so v vogalih kladno vezana, stropa ni, streha je dvokapna in krita s skodlami.

V bivalni del stanu pridemo po lesenih »štapcah«, stopnicah. Najprej stopimo v odprto predverje, v »pomole«, kamor planšarji spravljajo drva in kjer sušijo skodle. Za ozkimi pomolami je prebivalni prostor z odprtim ognjiščem in vratilom, »cganom«, z dvema ležiščema ob steni in s klopmi. Predelna stena loči shrambo od bivalnega prostora. Pohištva je malo: nekaj trinožnih mlekarskih stolov, skrinjica za obleko in živila, manjša omarica za živila; v steno je zabitih nekaj klinov za obešanje obleke. Posebnost zadnjih desetletij je zlojljiva miza, pritrjena na brunasto steno.

Živini je namenjen spodnji, pritlični del stavbe, ki je bodisi odprt ali zapolnjen na suho s kamni (npr. Krištanov stan). Ob straneh imajo stanovi razstavljive »kravje strehe«, postavljene zato, da bi imeli več pokritega prostora, »ogrado« za živino. Za teleta imajo posebne, iz brun napravljene »telečneke«, za svinje pa svinjake. Čeprav so si koče na Velem polju podobne po načinu gradnje, razdelitvi prostorov in notranji ureditvi, kažejo delno razločke v tem, kako je zgrajen vhodni del stavbe. Pri tem so planšarji domiselno izkoristili naravne pogoje terena in poskušali postaviti vhod v isto lego s terenom, tako da je bilo potrebno vzdigniti samo zadnji del stavbe na kobile, da bi pridobili prostor pod stanom za živino (Urhov stan).

Če primerjamo velopoljske stanove s planšarskimi kočami na bohinjskih fužinskih planinah, lahko ugotovimo, da so si stavbe večinoma podobne, nadstropne, prav tako kot najstarejši datirani stan iz leta 1797.⁴⁰ Očitno je, da je tak način gradnje stanov na kobilah v bohinjskih planinah tradicionalen, star in da je verjetno prevladoval tudi pred dvesto in več leti.

Delno so to misel potrdile že poprejšnje etnološke raziskave, ki so poskušale dokazati, da so ohranili bohinjski stanovi na kobile kulturno dediščino staroselskih prebivalcev

Bohinja. Svoj starožitni značaj razkrivajo v samem načinu gradnje, prostorski ureditvi in v nekaterih stavbnih detajlih.⁴¹ Takšne kočice so značilnost bohinjskih planin, saj podobnih dandanes ne srečamo drugod v Alpah.⁴² Zato bi bilo prav, ko bi od staro-svetnih planšarskih stanov ohranili nekaj najbolj pristnih, morebiti kakšnega tudi na Velem polju: v spomin starožitnemu Bohinju in v dolžno spoštovanje domačinom, ki so pred dvesto leti gostoljubno ponudili prvim zmagovalcem Triglava svoje preproste domove.

Majar — majarca: Po podatkih Žige Zoisa je bilo leta 1778 v Bohinju 4700 prebivalcev in vsega skupaj 700 gospodarstev, ki so imela približno 4200 glav živine brez koz.⁴³ Po Melikovih ugotovitvah naj bi Bohinjci prepasli v visokih planinah do 90 % svoje živine,⁴⁴ kar bi pomenilo, da je bilo konec 18. stoletja približno 3800 glav živine na visokih planinah. Za vso to živino je bilo treba zadostno število ljudi, ki so odšli z živino v planino, jo tam vardevali, molzli in predelovali mleko. Niti približno ne moremo ugotoviti, koliko ljudi je bilo potrebnih za tedanje planšarsko gospodarstvo, prav verjetno pa število ni bilo manjše od 400.

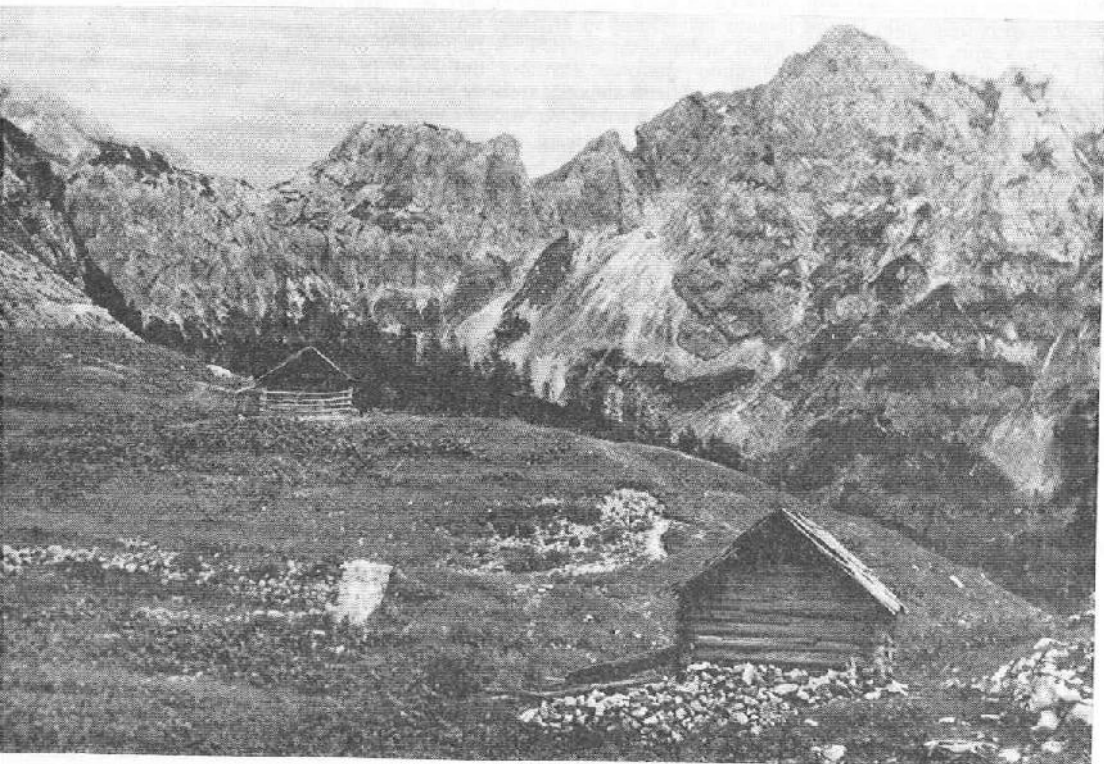
Zastoj bi tudi ugibal, koliko planšarjev je bilo v omenjenem času na Velem polju. Če si priključimo v spomin podatek, da je bilo leta 1833 na Velem polju približno 380 glav živine, potem si lahko predstavljamo, da je bilo potrebnih za toliko glav živine kar precejšnje število ljudi. Najbrž ne manj ko dvajset, saj se je paslo na Velem polju živina desetih, po Tušku petnajstih gospodarjev, od katerih je vsak skrbel za svojo živino.

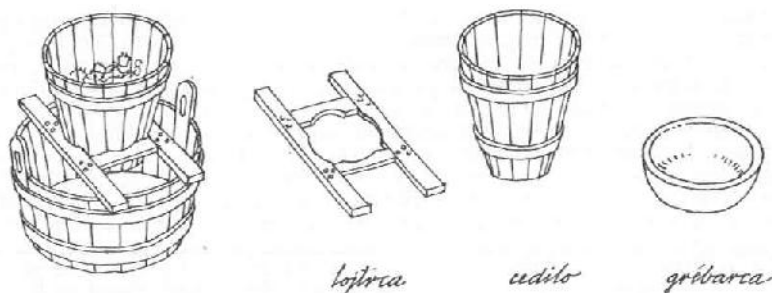
V planino gospodarji niso poslali kogarsibodi. Izbirali so spretno in pridne ljudi. To nalogo so zaupali domači hčeri ali dedu, včasih sinu ali stricu. Redko so najemali tujega človeka, ker bi ga pač morali plačati. Tistemu, ki gre v planino, pravijo Bohinjci »majar«, ženski »majarca« — redkeje »pwanince«, »pwaninka«. V planini »pwanújejo«, skrbijo za živino, molzejo, predelujejo mleko.

Misliti smemo, da so dolga stoletja planinili samo moški, saj je bilo življenje v gorskem svetu ne samo naporno, pač pa tudi nevarno.⁴⁵ Drugače govore o tem podatki iz začetka 19. stoletja. Tedaj so majarile na Velem polju poleg starejših moških tudi

Planina pod Mišelj vrhom, 1968

Foto T. Cevc

mlajša dekleta, poleg deda je šla v planino tudi domača hči.⁴⁶ Pogosto so jemali v planino tudi otroke. Tako omenja F. Ceklin trinajstletnega Jakoba Korošca, ki je leta 1889 majaril na Velem polju in sam v coklicah priplezal na vrh Triglava.⁴⁷

Planšarjeva oprava: Predno se ustavimo ob opravih planšarjev na Velem polju, pogledimo, kakšna je bila konec 18. stoletja in tudi pozneje oprema pastirjev. Skoraj vsa je bila lesena, doma narejena, le malo je bilo kupljene. Tako so, na primer, uporabljali »šteclne« — nizke, okrogle lesene posode za kisanje mleka; »žehtarje«, posode z ročajem namenjene za molžo; »putrihe«, manjše zaprte posode za prenašanje vode; »brente«, nekaj večje ovalne posode za prenašanje mleka ali vode; »golide« za umivanje. V »grebarcah« — lesenih skledah, so majarji oblikovali maslo v kepe in v »dežicah« shranjevali zaseko, v večjih »dežah« pa shranjevali sir »mohant«. V »pinjah«, visokih valjastih posodah, so metli maslo, s »trnači« drobili sir in v stožčastih lesenih »cedilih« precejali mleko. Platnene »skutence« z luknjami so rabili za odcejanje skute. Kar nekakšne ljudske umetnine so bile velike lesene zajemalke za sir, pa mlčne javorove žlice in mōdli za maslo.

Za kuhanje so rabili različne železne ponvice, kozice in bakreni kotlič, ki so ga imeli po stari bohinjski šegi obešenega na vrtljivem »cganu«.

Za manjša opravila je imel planšar na planini pri roki koso, grablje, lopato, cepin in »dešivnico« za cepljenje skodel.⁴⁸

Dandanes seveda naštetih predmetov v planinskem življenju ne srečujemo več. Lesene predmete so nadomestili kovinski, sicer bolj higienski, a pogosto dosti manj osebni. Na staro opremo bohinjskega planšarja nas spominja le še razstava v Planšarskem muzeju v Stari Fužini, ki bi zaslužila, da bi zanje še bolje skrbeli, saj so častitljivi predmeti dragocen spomenik večstoletne planšarske tradicije v bohinjskem kotu.

Opravila na planini: Planšarjev vsakdanjik se ni dosti spreminjal, mineval je na paši in pri delih v koči. Da ne bi pastirji pasli vsi vprek, je bil potreben nekakšen red, o čemer pripoveduje tudi drobec iz Tuškovega zapisa:

»Siti hoje po skalovju in pridu smo prišli v mraku k staném na Velo polje. Komaj smo bili povečerjali, kar priskakljajo vsi majarji in vse majarce, kar jih premore Velo polje, k nam v kočo. Nisem vedel, kaj pomeni to, dokler me ni poučil šest (gorski vodnik), da je Orjakov Šimen petelin vseh, in da so prišli k njemu k večerni molitvi, po kateri jim bo delil povelja, kam da naj ta ali oni past žene...«⁴⁹

Iz opisa zvedo, da so se majarji vsak dan sproti dogovorili, kam bodo gnali živino na pašo, katero »dnino« si bodo izbrali. Iz zapisa iz leta 1972 vemo, kako so potekale dneve čez ves teden in sicer:

Ob ponedeljkih so pasli živino na Malem polju. V torek so pasli v Žagonu, ki je eno uro daleč v smeri proti Vojam. Ker je ta »dnina« zelo nevarna, je ruševnata, so morali pastirji vardevati živino ves čas in je niso smeli izpustiti izpred oči. Ob sredo so pasli na Razorju, v smeri proti Vojam, spet eno uro daleč. Tudi na tem pašniku so ostajali pastirji ves čas pri živini. Ob četrkih so pasli po velopoljski dolini, proti Dolčcu, nekako dvajset minut stran od planine. Tukaj živine ni bilo potrebno paziti, ker je bila blizu stanov. Ob petkih so gonili živino na dnino pod Miševko v smeri proti planini Pod Mišelj vrhom. V soboto je šla živina na dnino Na peč. Poprej so ob sobotah gnali živino na Ledine, uro daleč pod Planiko. To je bila nevarna dnina. Gnali so v ta del pašnikov zato, ker so jim na paši pomagali domači, ki so ta dan prišli s hrano na obisk k majarju. Vsak je tedaj gnal po dve ali tri krave, ker je bila pot na Ledine zelo nevarna. Druga taka nevarna dnina je bila na Konjski planini, ki leži v smeri proti Planiki in Kredarici. Pašo na Konjski planini so opustili že pred drugo vojsko, medtem ko so na Ledinah pasli tudi še nekaj let po zadnji vojski, a so jo nato kmalu opustili.⁵⁰ Molzi so majarji dvakrat na dan: zgodaj zjutraj in okoli šeste ure zvečer. Pri molži so sedeli na nizkih mlekarskih »stolih«, mleko pa so natakali v žehtarje, ga takoj tudi

precedili skozi lijakasto »cedilo«, ki je bilo na koncu zamašeno z »zaspancem«, (*Lycopodium clavatum*), z dolgim stebлом, pokritim z ozkimi listi. Precenjeno mleko so zlili v »štecne«, jutranje in večerno skupaj. Nekaj mleka so dali kisat, večji del so pa namenili za sladki sir, ki so ga po stari šegi izdelovali vse do leta 1873 takole:

Za sirjenje pripravljeno mleko so zlili v kotel in ga na premakljivem vratilu, cganu, pristavili k ognju. Mleko so segrevali toliko časa, da je bilo toplo kot namoženo mleko. Nato so kotel odstavili in v mleko nalili »sirišče«, v sirotko namočen presušen želodec telička. Čez pol ure se je mleko sesirilo. Zatem so gosto začeli obdelovati s »trnačem« toliko časa, da je postala masa zrnata. Kotel so nato obrnili k ognju, da se je gosto nekako pol ure segrevalo, nato so kotel spet odmaknili. Ko se je začela izločevati sirotka, so z zajemalko pobrali goščo iz kotla, jo stresli na pripravljen prt in so ga položili na stiskalnico. Nato so to stiskali toliko časa, da se je sirotka izcedila. Po štiriindvajsetih urah so sir postavili v shrambo — klet. Sedaj ga je bilo treba samo še vsak dan po vrhu malo posoliti. Po treh tednih je sir dozorel.

Za vsakdanjo prehrano so planšarji pripravljali »mohant«. Tega so napravili podobno kot sir, le da so mleko nekaj manj segrevali. Shranjevali so mohant v visokih lesenih posodah, »dežah«, in so ga že med nalaganjem v dežo sprotili tudi solili.

Iz sirotke, ki so ji dolili nekaj sladkega mleka, so pripravljali »skuto«. To so napravili brez sirišča tako, da so mešanico mleka in sirotke segreli in gosto v posebnem prtu »skutenci« ocedili. Skuto so majarji sprotili pojedli.

Proti koncu tedna so delali maslo. Pred tem so nekaj dni iz mleka, ki so ga kisali, posnemali smetano in jo ob koncu tedna vrgli v »pinjo«. Eno uro so medli in iz smetane je nastalo maslo. Tega so pobrali iz pinje in ga stresli v leseno skledo »grebarco«, v kateri je bila hladna voda. Po nekajminutnem stresanju je nastala kepa, ki so jo vrgli v pripravljen lesen model, da je dobilo maslo lepšo obliko. Maslo so shranili v shrambi toliko časa, da so ga domači odnesli domov v vas. Mnogo takega planinskega masla so Bohinjci prodali, tvorili so ga čez Bačo na Primorsko in na Tržaško.⁵¹ S posebnim veseljem so se majarce lotevale pripravljanja majhnih, za pest velikih in lepo opisanih sirčkov »ožemčkov«, ki so imeli v družbenem življenju planinske srenje poseben pomen. Kako so jih leta 1860 napravile majarce na planini Pod Mišelj vrhom, jih ozaljšale in komu so jih namenile, zveemo iz opisa Tuška mlajšega:

»Ko smo šli proti staném (na Velo polje), se je spet zjasnilo. Sonce je bilo še precej od hriba in Anton je šel spet nad mahovje. Majarce so ravno krave molzle in šest me je podučil, da delajo tukaj dekleta iz sira »ožemčke«, ki jih v soboto dajejo fantom, ki jim prinašajo moke in kruha od doma. Sklenila sva, da hočeva vsak enega dobiti za spomin na planino: pa tu ni bilo nič dobiti, ker je zavoljo velike vročine mleko prekislilo bilo in ni bilo mogoče delati ožemčkov. Svetovale so nam, da naj gremo pol ure daleč pod Mišelj vrh, kjer imajo boljše mleko. Na poti tja sva naletela na gospoda Antona, ki je ravno prav iskreno iskal planinskega kravjeka, na katerih raste nek prav imeniten mah. Pustil je svoj lov in je šel z nama nad ožemčke. Naredijo jih iz sladkega zasiranega mleka. Sir ožmejo z rokami in ga zvaljajo v kroglo, debelemu jabolku podobno, v katero potem z nalašč zato narejenim razbeljenim železom mnogovrstne podobe vžigajo...«⁵²

Ožemčkov na bohinjskih planinah ne delajo več, odkar so nehali delati sir vsak zase. To se je zgodilo nekako leta 1873, ko so postavili na pobudo bistriškega župnika J. Mesarja tudi na Velem polju prvo skupno sirarno. Po pripovedovanju dvainosemdesetletne Blažkove Ivane s Podjelja naj bi sirar pred šestdesetimi leti na plani Govnjač še vedno delal ožemčke, jih z rokami ožemal in z razbeljenim železom opisoval okraske in imena na kepce sirčka. Po njeni sodbi naj bi bili ožemčki planinski spomin; »za jest« niso bili dobri, ker so bili pretrdi.⁵³

Kakšen pomen naj bi imeli takšni sirčki v preteklosti, ne vemo, prav tako kot tudi ne moremo razložiti pomena »glavičem« iz Logarske doline⁵⁴ ali »trničem« z Velike planine nad Kamnikom.⁵⁵ Eno je res, da erotičnega pomena ne morejo skriti, saj tega poudarja že sama oblika sirčka pa tudi dekorativni motivi, s katerimi so bili ozaljšani. Planina je z izumiranjem te šege postala manj vabljiva, manj mikavna, predvsem za mlade, ki so si tudi s takšnimi priložnostnimi darili izpovedovali naklonjenost.

Med manj pogosta, a prav tako potrebna opravila pastirjev v planini moramo prštevatil zdravljenje bolne živine. Planšar je bil v planini, še bolj kot doma v vasi, navezan

trnač

Planšarska noša: Majarce
na Veleni polju okrog 1914
(na praznik s šopki
gorskega cvetja)

Foto (neznani)

sam nase, zato je moral biti večč tudi zdravljenja vsaj nekaterih bolezni. Pri tem so mu pomagale podedovane izkušnje, domača zdravila in neredko tudi magična dejanja ali celo zagovori.

Še preden je planšar odšel z živino v planino, je domača gospodinja z blagoslovljeno vodo poškopila vso živino in jo pokadila z dimom cvetnonedeljskih butaric in kadila, vse to z željo, da bi se živina srečno prepasla in se zdrava vrnila v domače hleve. Če je živina zbolela, jo je poskušal pastir kar najhitreje ozdraviti. Tako je npr. vnetje vimena — ali kot pravijo domačini, »krvav včac« (volčec) — poskušal pozdraviti tako, da je kravi podkadal pod vimenom z žerjavico, na katero je nasul staro repno seme. Kadar je kravo v vampu bolelo, so ji dali janeža. Če se je krava prehladila, so ji dali encijan. Če so krave dobile uši, so jih mazali z rožo, ki so ji rekli »smrduh« (Aposeris foetida L. Less.). Če je imela krava slabo mleko, so ji dali zrezano zelišče »mlekarco« (Mulgedium alpinum?). Zelo cenjena domača zelišča in sadeži so bili še nizka meta, divji poper, konjska meta, konjski encijan, češminove jagode, korenine divje praproti, brinjeve jagode, macesnove iglice, smola (za rane) itn.⁵⁶

V stiskah, ko niso pomagala na domača zelišča ne izkušnje, se je planšar zatekel še k drugim oblikam zdravljenja, k magiji in zagovorom. Danes gledamo na takšno zdravljenje drugače kot človek 18. in 19. stoletja, nevešč branja ali le na pol pismen. Le tako lahko razumemo, da so poskušali, npr.: ozdraviti bolezen »otlisko« (žulj parklja) s tem, da so izrezali kos ruše in jo sušili na soncu. Ko se je ruša posušila, naj bi bilo bolno govedo zdravo. Čarovnic — »coprnic« so se poskušali obraniti tako, da so v stanove nabili listke z »božjo besedo« ali pa so v tla zabili železo.⁵⁷ Z leti je seveda magično zdravljenje in zagovarjanje izgubljalo veljavo, pridobivalo pa je zdravljenje z domačimi zelišči.

Kako so se planšarji oblečli: Ker so pastirji pravzaprav kmečki ljudje, moremo spoznati nošo pastirjev, če poznamo kmečko nošo. Nošo Gorenjcev iz konca 18. in začetka 19. stoletja poznamo razmeroma dobro iz različnih opisov in tudi upodobitev. Enega boljših opisov kmečke noše je zapustil B. Hacquet, ki je predstavil nošo Kranjcev takole: Možje, bodisi poročeni ali neporočeni, so imeli kratke, pristrižene lase. Brado so brili. Nosili so dolge, platnene srajce brez ovratnikov. Čez srajce so nosili oprijete črne mežlanaste hlače, ki so segale malo čez kolena. Nekateri so nosili naramnice, drugi okrog pasu rdečo ali modro prevezo. Vrh srajce so nosili »lajbič« brez rokavov, največkrat rdeče barve z majhnimi kovinskimi gumbi. Vrh te obleke so nosili dolgo rjavo sukno, brez žepov in rdečo podloženo. Pozimi so nosili kožuhe. Obuvali so se v bele ali svetlomodre nogavice ter v nizke škornjice, ki so jih nosili vse leto.⁵⁸

Razmere v planinah so seveda terjale, da se je pastir oblačil nekoliko drugače. Na nogah je nosil namesto škornjev lesene cokle, ki so imele zgornji del pleten (iz macasnovih viter), na podplatih pa nabite žeblje. V slabem vremenu so si pastirji oblekli vrh telovnika ličnat plašč, v hladnem vremenu so nosili kožuh. Eno najstarejših podob pastirja — kozárja z Velega polja — je zapustil B. Hacquet v svoji knjigi *Oryctographia Carniolică*, na znameniti risbi Triglava.⁵⁹ Povedati pa je treba, da ličnati plašči niso bili posebnost Velega polja, pač pa so se v podobna ogrinjala oblačili pastirji tudi na drugih slovenskih planinah in neslovenskem alpskem svetu.⁶⁰

Več ko sto let mlajša Beneschova slika bohinjskega pastirja (1888) nam pove, da se pastir tudi konec 19. stol. ni drugače oblačil. Še vedno je bil oblečen v srajco z dolgimi rokavi, nosil je telovnik brez rokavov, ozke hlače, ki so segale do kolen. Obut je bil v cokle, čez ramena si je ogrnil kožuh, glavo pa si je pokrnil s širokokrajnim klobukom. V eni roki je držal dolgo palico »šteklarco«, v drugi pa držal rog, staro-sveten pastirski instrument.

Manj poznamo nošo majeric. Glede na to, da je bila tudi noša planšaric kmečka, smemo soditi, da so bile pastirice na Velem polju oblečene podobno kot doma v vasi, kjer so nosile čez dolge srajce še vrhnjo, ki je segala do pasu. Čez to so si nadele krilo z modrcem, mezlanko, iz rjavega ali črnega mezlana — pol volnenega blaga. Bel predpasnik je bil prav tako navaden. Nogavice so bile splošno rdeče. Na nogah so verjetno nosile cokle. Česale so se v dve kiti, na koncu prevezani z rdečim trakom.⁶¹ V slabem vremenu so majarce, kot tudi majarji, oblačile ličnate plašče ali kožuhe.

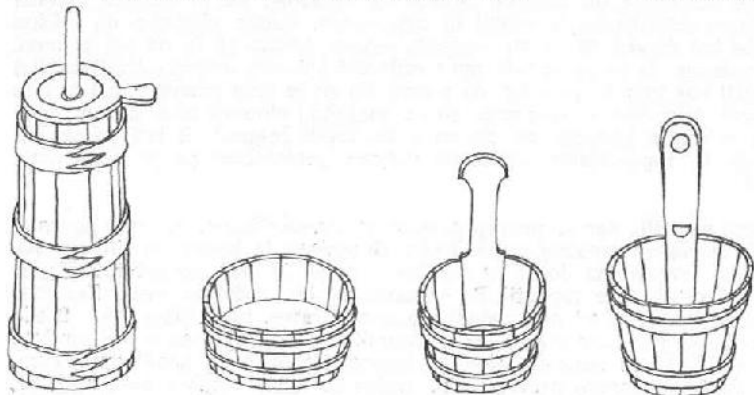
Prehrana pastirjev: Majar zaradi jedi ni bil izbirčen. Njegov jedilnik je bil skromen. Kuhal je zjutraj, opoldne in zvečer, če mu je dopuščal čas. Jedi si je kuhal na odprtem ognjišču, sezidanem v suhem zidu. Da se ne bi zid krusil, ga je vrh ognjišča vezal močan lesen oklep. Nad ognjiščem sta bila od stene do stene vzporedno položena dva krlja, »glisti«. Na njiju so sušili drva in obleko, kadar je pastirje napral dež. Tudi drobne sirčke ožemčke so tam sušili. Na premakljivem vratilu je na verigi visel kotel. Na ognjišču je bila železna koza, kamor so naslanjali polena med kurjenjem. Če ni bilo koze, je to opravljal pripraven kamen. Na ognjišču je bila vedno tudi »pèsica«, velikemu nožu podobno orodje. S tem so zagreball žerjavico s pepelom, da je tlela do večera, ko so začeli kuhati večerjo. Prava majerica je potrebovala eno samo vžigalico za ves čas planine.⁶²

Med jedmi, ki jih je užival planšar v planini, so prevladovala mlečne: mleko, sladko in kislo, razen tega so jedli še skuto, mohant in maslo. Posebna jed je bil »másovnek«, ki so ga napravili iz zavrete smetane, v katero so nasuli nekaj koruzne moke. Potem, ko je to zavrelo, je bilo potrebno mešati toliko časa, da je jed odstopila od posode, šele nato je bil masovnek pripravljen. Jedli so ga s kruhom in je veljal za zelo tečno jed.

Druga pastirska jed so bili žganci. Kako so jih pripravljali na Velem polju, je popisal B. Zarnik l. 1910 takole:

»Lorenc je takoj zanetil ogenj in pristavil pisker z mlekom in pisker za žgance. Z velikim zanimanjem sem opazoval, kako je natresel v vrelo vodo koruzne moke in na vrh kupčka, ki je štrlel iz vode, po stari pobožni navadi vtisnil s kuhlalnico križ. Po dolgem kuhanju je začel mešati, toda samo na kratko, nato je odlij vodo in na suho mešal na

Zrisani predmeti so iz zbirke »Planšarstvo v Bohinju« v opuščeni sirarni v Stari Fužini. Zbrala jih je Anka Novak, muzejski svetovalec pri Gorenjskem muzeju v Kranju. Vse risbe zrisal arh. Vlasto Kopač

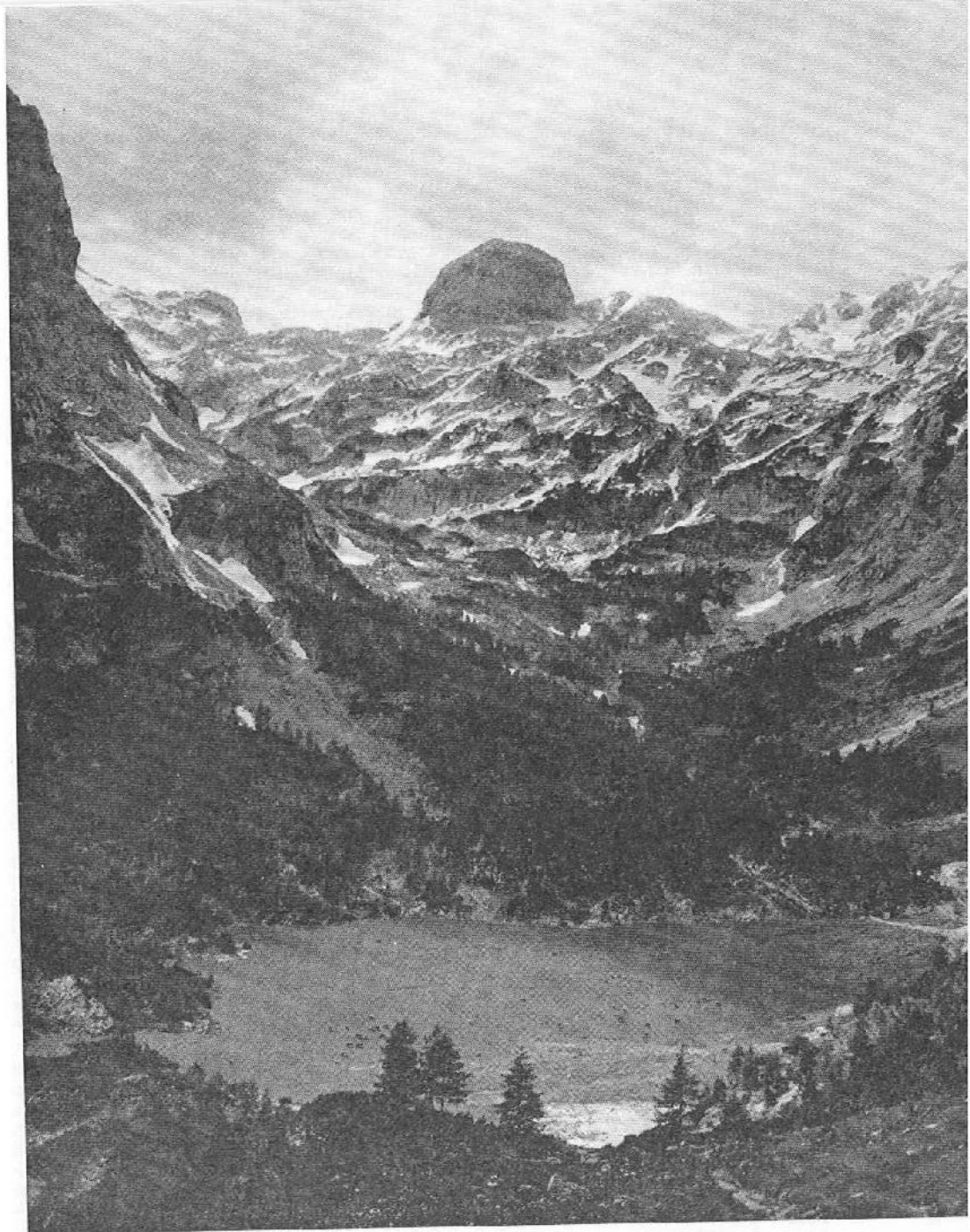

ninja

štest

golida

štekla

Velo polje, 1970

Foto ing. Albert Sušnik

ognju, tako, da je bila površina žgancev rjavkasto zapečena. Nasul jih je potem v skledo in zabelil z razpuščeno prekajeno slanino in ocvirki.⁶³

Kako se je majar na planini preskrboval s potrebno hrano za preživetje? Ob koncu tedna, navadno v soboto, je prišel v planino kdo domačih in prinesel planšarju »košt«, hrano za prihodnji teden: kruha, moke, sladkorja, slanine, zabele, pijače. Moški je to prinesel na krošnji, ženska v jerbasu ali košu. Prinašavec hrane je nato ostal v planini vso soboto, pomagal majariti, nato je v nedeljo naložil pridelani sir, skuto, mohant in maslo na krošnjo in vse to odnesel domov v vas.

Prosti čas in družabno življenje pastirjev: Pastirsko življenje v planini se loči od tistega v vasi tudi po tem, da planšar pravzaprav nima nikoli prostega dneva. Ne bi smeli reči, da je delavnik mazarja ves dan napet z opravili, pravega časa za daljši počitek, razen ponoči, pa pastir res nima. Še tedaj, ko vardevalo živino, pridni planšarji iščejo in nabirajo zdravilna zelišča in mahove. Morda ima največ časa in tudi najbolj razpoložen je planšar proti večeru, ko je že postoril dnevna opravila: dovtipi, vesele naga-jivke, širok smeh, petje — vse kar kipli iz teh otrok narave (F. S. Finžgar). Zapeli so tedaj radi, tudi zaigrali, kot to pove v odlomku Tušek mlajši:

»Ko so sedela dekleta tako okrog po enonogih stoléh, kakršnih se poslužujejo, kadar molzejo krave, jih je jel Anton prositi, da bi kaj zapele. Pa niso mogle peti, ker je bila zmolkla tista, ki čez poje ... Na to se oglasi fant, ki je čutil v sebi godčev poklic: Bom jaz čno zagodel! Šel je in prinesel kmalu iz svoje kočice strašno velik 'Blechinstrument', bombardon po imenu, in jel je nanj bombardirati tako, da so se zbudile vse krave okrog stanov ...«⁶⁴ Seveda ni bilo vsak večer tako veselo v velopoljskih kočah. Večeri so navadno minevali v pogovorih o drobnih vsakdanjih skrbeh, v mislih na opravila, ki so čakala planšarje prihodnji dan. Mlade so rade burkale zgodbe, ki so jih pripovedovali starejši in izkušenejši pastirji, kot na primer, Podrobar s Koprivnika, ki je povedal tole »resnično« povedko Josipu Korošču:

»Nekoč, ko sem bil še mlad, sva nabirala s tovarišem 'cijanove' korenine za konje na Prevalu proti Skednjevcu. Nasproti pride oče starega Joklarja in nam pove to-le: Ravno tukaj smo nekoč počivali, ko smo prišli s planine Jezerca, pa megla se je vila proti Vršacu. V teh-le časih proti grebenu se pasejo in najokusnejša zelišča prigrizujejo prav lepi, skoraj beli gamsi. Pričnemo ukati in kamenje metati, pa gamsi niso nič kaj bojazljivi. V tem prideta okoli grebena proti nam dve lepi beli ženi. Zavrti sta v tančico. Oči se jima kar iskre. Takoj si domislimo, da sta bell ženi — 'rojenici'. Vprašamo ju, kam gresta, pa sta le z glavo zmajevali. Eden izmed nas pomoli proti njima okovano palico, pa ji takoj zlomita 'štekelj', železno konico. Zdaj nas izpreleti groza, ker se tako bleščita in nam grozita, pa jo uderemo proti Mišeljem vrhu. Za nami pa treska in grmi, da si ne upamo veliko nazaj pogledavati proti Prevalu. Več let ni nihče gnal past živine gori spričo bojazni pred bellimi ženami. Planšarji smo se vsi bali ...«⁶⁵

Povedke o belih ženah, mitičnih bitjih gorskega sveta, niso pozabljene niti danes. Domačini v Podjelu so mi leta 1978 pripovedovali, da so nekoč živele na Velem polju majhne bele žene, ki so ponoči prihajale k mazarjem in pile mleko. Skrivale so se v votlinah.⁶⁶

Čas bi bil, da bi bile takšne in tudi druge povedke iz našega gorskega sveta zapisane in strokovno razložene, saj bi nam bil tako mnogo bližji duhovni svet našega gorjana. Tako pa ostajamo večkrat skoraj praznih rok, kot na primer sedaj, ko bi radi poznali in vedeli za duhovni svet naših prvih zmagovalcev Triglava. Trlje med njimi so bili pravzaprav kmečki ljudje, zrasli v duhovni klimi rodnega Bohinja. Zavrti s predsodki so se pogumno gnali proti vrhu, najbrž ne samo zaradi obljubljenega plačila, še bolj v zavesti, da premagujejo miselni svet, iz katerega so zrasli in kateremu so pripadali. Šele duhovno svobodni so se lahko fizično lotili naloge in jo na koncu tudi pogumno zmogli.

Končajmo naš pregled o življenju planšarjev na Velem polju s tem, kako je planšar navezoval družabne stike s pastirji v svojem pašnem zaselku pa tudi v bližnjih planinah.

Ugotavljali smo, da je v začetku 19. stoletja v bohinjskih planinah planšarilo več kot štiristo mazarjev in mazaric. Med domačimi v Bohinju živi še danes spomin na »nekdanje« planine, ko so vasi v dolini pravzaprav opustele in so se mladi preselili v poletne planinske kočice. Nikakor si ne smemo predstavljati, da so živeli planšarji v planinskih vaseh osamljeni in brez stikov. Mladi so iskali in našli priložnosti, da so se obiskovali in tudi razvijali družabno življenje. Živa vez med dolino in planino je bil npr. vsakotedenski obisk domačega človeka, ki je prinesel »kešt« pa tudi novice iz vasi in z bližnjih planin. Mazarje in mazarice so seveda obiskovali tudi vsi tisti, ki so imeli delo v gozdu, drvarji, oglarji pa tudi nabiranci rude. Planinske steze in poti niso nikoli samevale. Priložnosti za družabno življenje so se ponujale tudi ob praznikih, ko so se planšarji zavrteli ob taktih »zibenšrita« in »štajariša« in še drugih podobnih plesov. Dekleta so za takšne priložnosti povezale posebne »planinske šopke«, sestavljene iz »burje« (slečal), svišča in murk. Navezovali so jih celo na palice kot ob slovesu s planine. O razumevanju med planšarji sosednjih planin ne vemo dosti, smemo pa trditi, da so bili odnosi med mazarji z Velega polja in planino Pod Mišeljem vrhom dobri in prijateljski. Zato je bilo marsikomu težko, ko je prišel dan slovesa in se je bilo treba preseliti na nižjo planino. S pomočjo domačih so »nabasali« opremo na krošnje in se odpravili na pot ob glasnem pozvanju »ta zvončaste«.

Prišli smo na konec. Pospremili smo planšarje na poti proti senožetnim planinam, kjer so ostali do prvega snega. Po vrnitvi v vas se je bilo treba mazarjem spet prilagoditi življenju v dolini; marsikdo si je celo moral poiskati zaslužka med drvarji, oglarji, rudarji in železarji v fužinah. Do pomladi, ko se je začelo znova življenje v gorah.

OPOMBE:

- 1 Po Zoisovih zapiskih je F. Richter opisal prvi vzpon na Triglav takole: »Prvi poskus, da bi prodrli do vrha Triglava in hkrati našel ugodno pot do tja, je tvegala Lorenz Willomitzer, uradni ranocelnik v Stari Fužini ob pomoči lovca na gamsa Rožiča in rudarjev Matevža Kosa iz Jerake ter Luka Korošča iz Gorjuš. 24. avgusta 1773 so se vzpeli do planšarskih koč na Velem polju. 25. avgusta so preiskali tri dele gore in našli najudobnejšo pot nazgor, imenovano Zeleni plaz. Naslednjega dne, 26. avgusta, so takoj, ko se je zdanilo, šli iz Velega polja na levo proti zahodu, nato skoraj diagonalno v smeri jugozahod-severovzhod in po petih urah hoda prišli do omenjenega Zelenega plazu... Z vrha je baje ranocelnik Willomitzer videl vse korošče in kranske gore, Tržaški zaliv, Kras in Dolenjsko, Štajersko gorovje, Celovec z Jazerom, samostan Osoje, Ziljsko dolino do Tirolske, Beneško gorovje, Ogled, Bovško dolino, goro Višarje, Belo peč, Rateče in Dovje.« F. Richter, Die Wocheln, Illyrisches Blatt, 19, 11. maj 1821, 75—80.
- 2 Isti, prav tam.
- 3 S. Gabrovec, Latensko obdobje na Gorenjskem, AV 19, 1966, 243 sl.
- 4 D. Svovljšek, Raziskovanje prazgodovinske naselbine na Mostu na Soči, Goriški letnik 1, Nova Gorica 1974, 5.
- 5 S. Gabrovec, Prazgodovinsko arheološko gradivo za preučevanje rala na Slovenskem, SE 8, 1955, 9 sl. Isti, Latensko obdobje na Gorenjskem, AV 17, 1966, 243—271; A. Rjazancev, Po poli železarskega Bohinja, Železar, Tehnična priloga, leto 5, 1963, št. 2, 43 sl. Prim. D. Svovljšek, Utrinki o gospodarstvu Posočja v starejši železni dobi, Goriški letnik 3, 1976, 63 sl.
- 6 A. Rjazancev, Tehnični železarski muzej Železarne Jesonice v Julijskih Alpah, PV 64, 1964, 265 sl.
- 7 V. Šribar, Najdiščno poročilo o sondah na Lipanci, Geografski zbornik 3, Ljubljana 1955, 321 sl.
- 8 A. Melik, Planine v Julijskih Alpah, Ljubljana 1950, 100 sl.
- 9 Isti, n. d. 225—226; prim. V. Novak, Prodromanske, romanske in germanske besede v slovenskem gorskem pastirstvu, Lingvistica 15, Ljubljana 1975, 109—114.
- 10 A. Rjazancev, Tehnični železarski muzej Železarne Jesonice v Julijskih Alpah, PV 64, 1964, 285 sl.
- 11 A. Melik, n. d. 75 sl.
- 12 P. Korošec, Poskus delitve slovanske materialne kultura na področju Karantanije, ZČ 15, 161, 157—194.
- 13 A. Rjazancev, Po poti železarskega Bohinja, Želzar, Tehnična priloga, leto 5, maj 1963, št. 2, 59.
- 14 Isti, prav tam, 59—60.
- 15 B. Grafenauer, Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev, Ljubljana 1952, 439 sl.
- 16 P. Skok, Etmologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knjiga 3, Zagreb 1973, 573.
- 17 F. Ceklin, Bohinj in Triglav, PV 77, 1977, 5—7; 65—79; 129—144.
- 18 Radovljiški urbar iz leta 1579, str. 338. Prim. M. Kos, O nekaterih planinah v Bohinju in okoli Bleda, Geografski vestnik 32, 1960, 131.
- 19 F. Ceklin, n. d. 67.
- 20 Isti, 134.
- 21 Isti, 74.
- 22 V. Novak, Odkup in uroditev služnostnih pašnih pravic v Bohinju (Slovenija), Zbornik filozofske fakultete 2, Ljubljana 1955, 298—299.
- 23 A. Melik, n. d. 141 sl.
- 24 Prim. P. Blaznik, Kolektivna kmečka posest, v: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, 1. zvezek, Agrarno gospodarstvo, Ljubljana 1970, 156 sl.
- 25 Prim. F. Gornik, Bled v fevdalni dobi, Bled 1967, 104 sl.
- 26 V. Novak, n. d. 296—297.
- 27 Terensko gradivo A. Novakove, kustodinje Gorenjskega muzeja v Kranju, Zahvaljujem se ji, da je dala zaplako iz leta 1976 na voljo in da mi je dovolila to gradivo objaviti. V nadaljnjem navajam njene zapiske kot: Terensko gradivo A. Novak, 1976.
- 28 Terensko gradivo A. Novak, 1976.
- 29 Terenski zapiski 10. 8. 1973, dr. M. Dolenc, Srednja vas, ki mi jih je ljubezljivo dovolil uporabiti.
- 30 Pripovedni motiv o »ajdovcu« (divjem možu), ki je naučil planšarja delati sir iz sladkega mleka, je razširjen med vsemi alpskimi narodi. Dr. I. Grafenauer (Slov. pripovedka o ujetem divjem možu, ZČ 6—7, 1952—1953, 124—153; isti, Zveza slovenskih ljudskih pripovedk z rjetiskimi — B, SE 11, 1958, 49—57), je sodil, da naj bi pripovedke ohranile resnično kulturnozgodovinsko jedro, ki govori o tem, da so se v 5. in 6. stoletju Germeni in Slovani v Alpah naučili od staroselskih Retoromanov planinjenja in sirjenja.
- 31 M. Tušek, Die Wocheln und der Triglav, Illyrisches Blatt, št. 48, 191.
- 32 Terensko gradivo A. Novak, 1976.
- 33 A. Melik, n. d. 260—261.
- 34 Terensko gradivo A. Novak, 1976.
- 35 M. Tušek, n. d. 191.
- 36 Franciscjski kataster k. o. Studor, 1826, v Arhivu Slovenije.
- 37 M. Tušek, n. d. 191. Prim. Jos. Wester, Hoja na Triglav pred sto leti, PV 34, 1934, 80—81.
- 38 R. Ložar, Slovenske planine v risbi in sliki, PV 36, 1936, 204.
- 39 Povpraševal sem stare možo, majarja na Velem polju, ali so imeli stanovi kdaj ograje okrog koč. Odgovorili so mi (1978), da so še pred 50 leti imele koča lesene ograje, postavljene iz dveh navpičnih kolov, povezanih med seboj s smrekovimi »roči«, vmes pa vodoravno položena tanjša smrekova debla.
- 40 Prim. A. Novak, Planšarsko stavbarstvo v Bohinju, Slovenija, Kranj 16. aprila 1976, št. 2, 27.
- 41 T. Cevc, Die Sonnenhitzen auf Pfosten in den Julischen Alpen und ihre Bedeutung für europäische Bauvorschrift, Alpes orientales 6, Monachii 1972, 25—44.
- 42 Konec prejšnjega stoletja so še poživljale podobne koče, kot jih poznamo v Bohinju, nekatere planine v avstrijskih in švicarskih Alpah. Na voljo imamo poročilo s planine Barneusa v Švicl (T. Cevc, n. d. 38) in s Klackl-Alm v Dachsteinskih Alpah, ki govore o tem, da so na omenjenih planinah konec 19. stol. živel pastirji v kočah, vzdignjenih nad tla na poldrugi meter visokih lesenih stebrih. Sicor pa tudi še dandanes prebivajo pastirji v Dachsteinskih Alpah v nadstropnih kočah, ki imajo pritrilni del stavbe zgrajen iz brun. Takšne koče naj bi bile podobne prazgodovinski halštatski hiši. Prim. F. C. Lipp, Sonderdruck aus »Festschrift für Richard Pittioni zum siebzigsten Geburtstag«, Wien 1976, 611—633.
- 43 V. Novak, n. d. 311.
- 44 A. Melik, n. d. 231.
- 45 Leta 1833 so živali blizu Velega polja zraven gamsov, belih zajcev, ilste in planinskih orlov tudi še medvedji, ki so mnogo črede pokliali. Prim. M. Tušek, n. d. 191.
- 46 M. Tušek, n. d. 191.
- 47 F. Ceklin, Stirje srčni možje, PV 68, 1966, 322.
- 48 A. Novak, n. d. 29.
- 49 J. Tušek, Potovanje krog Triglava, Slovenski Glasnik 1860, št. 1, 37.
- 50 Terenski zapiski A. Novak, 1976.
- 51 A. Novak, Katalog k razstavi Planšarstvo v Bohinju (brez letnice).
- 52 J. Tušek, n. d. 39.

⁵³ »Ožemček« ima vidno mesto tudi v Mencingerjevemu spisu Zlato pa sir. Sirček je bil »silno lep, rumenkast, z rožicami in srčki popisan, po sredi je pa imel precej širok pas, kakor bi bilo nekaj napisano«. Namenjen je bil kot darilo dekleta ljubemu. Prim. J. Mencinger, Zlato pa sir, Zbrano delo, prva knjiga, Ljubljana 1961, 111.

⁵⁴ F. Kocbek, Savinjske Alpe, Celje 1926, 90.

⁵⁵ A. Čevc, Velika planina — življenje, delo in izročilo pastirjev, Ljubljana 1972, 44—45.

⁵⁶ Rokopisno gradivo dr. M. Dolanca, zapisano 1973 v Srednji vasi.

⁵⁷ Isti, prav tam.

⁵⁸ M. Ložar, Slovenska ljudska noša, v: Narodopisje Slovencev 2, Ljubljana 1952, 189—290.

⁵⁹ B. Hacquet, Oryctographa Carniolica 1, Leipzig 1778.

⁶⁰ F. Kotnik, Slovenske starosvetnosti, Ljubljana 1943, 21 sl.

⁶¹ M. Ložar, n. d. 191—192.

⁶² F. S. Finžgar, Triglav — planinska idila, Celje 1950, 81.

⁶³ B. Zarnik, Prvič na Triglav, PV 73, 1973, 410

⁶⁴ J. Tušček, n. d. 37.

⁶⁵ Jos. Korošec, Čarodejna znamenja, vraže in pripovedke ob »Triglavskem pogorju«, PV 8, 1902, 193—194.

⁶⁶ Zapisal T. C. 10. 3. 1978 v Podjelju.

TE PRESNETE CIGARETE

Dr. HERBERT ZAVERŠNIK

Odkar sta Lane in Dracke leta 1586 prenesla tobak v Evropo, se je ta kultivirani del sveta, ki je še vedno sežigal čarovnice, krivoverce in prepametne ljudi, razdelil v dva tabora: eden je kadil, drugi je shajal brez dima. Kajenje je danes izredno razširjeno po vsem svetu in pomaga krajšati zemljanom življenje. Morda je to tudi prav, saj bi sicer ljudi bilo preveč. Tako pa umirajo tudi za »tobačnimi vzroki«: najde jih pljučni rak, srčni infarkt, možganska kap, režejo jim eno nogo ali obe. Kadilci pa vztrajajo na tem, da je tudi kajenje koristno, da pomirja živce, preprečuje agresivna dejanja in prekomerno težo. Vemo tudi, da tobak močno zmanjšuje tek. Menda so zaradi tega tudi v partizanih tako radi kadili. Ampak, kaj vse so kadili! Človek ne bi verjel, kaj vso se lahko uporabi za kajo. Partizan je kadil lubje različnih dreves pa smrekove storže, lešnikove lupine in še kaj. To je trl, drobil in zavil v časopisni papir, seveda če ga je dobil: vse je prišlo prav za tisto, kar smo pred vojno šteli za »božjo travco« — tobak. V partizanih so bili najsrečnejši tisti, ki nikoli niso kadili in niso vedeli, kako dobro dé, če imaš cigarereto v ustih in globoko vsrkavaš njen dim. Tudi jaz sem bil med tistimi srečneži, ki niso poznali tega užitka. Res mi je bilo zato bivanje v partizanih mnogo lažje. Neverjetno: borci so lahko zamenjali zadnji košček kruha, svojo zadnjo srajco ali pulover, dali celo čevlje samo za to, da so dobili nekaj tobaka.

Da ta trditve ni iz trte zvita, naj izpričam z zgodbo iz tistih časov.

Že nekaj časa se je med nami šušljalo, da bomo izvršili neko akcijo in sicer neke v severnem delu Štajerske. Nihče ni vedel, kakšna naj bi bila in še posebej, kakšen naj bi bil njen namen. Kam bi sicer s konspiracijo! Šele ko so me poklicali v štab zaradi dogovora o akciji, sem zvedel, da je akcija namenjena tobaku. V tistem mestecu pod Pohorjem — to je izvohala naša obveščevalna služba — je bila nakopičena glavna zaloga tobaka za Spodnjo Štajersko in je bila že nekaj tednov do vrha polna. Obveščevalna služba je dobila tudi podatke, koliko je vermanov, koliko orožnikov, vojaštva pa da ni. Tako je prišlo do odločitve, da bo naša trinajsta napadla mesto in da bo to akcija za cigarete. Saniteta pa je dobila resnejšo nalogo: v mestecu je bila tudi lekarna. Tam bi bilo treba pobrati vse, kar je potrebno za našo sanitetno službo. Ekonomski so seveda dobili nalogo, da nas preskrbijo z živežem in z drugimi potrebnimi stvarmi.

Bilo je približno ob pol desetih zvečer, ko smo se z našo obveščevalno previdno bližali mestecu. Bila je trda tema. Kot nalašč ni bilo lune. Pridno sem se spotikal in sproti preklinjal korenine, šture in kamenje, ki so mi bili neprestano na poti. Že tako sem slabo videl v mraku, ponoči pa prav ničesar. Čudil sem se, kako so naši obveščevalci včasih v takem varno našli pravo pot. No, ker nisem bil obveščevalec, ampak zdravnik, sem lepo sledil. Hodili smo drug za drugim: naš bolničar Ivan, za njim jaz, za menoj kurir Martin. Prišli smo na rob gozda. Pred nami je šumljal potok, čezenj je držal zlost, na mostu pa — glej ga zlodja, je stal civilist s puško. Naš obveščevalec Savo pa je nekoč najbrž bral indijanske zgodbe in mu je prišla na misel stara znana prevara: Zagnal je čez stražo kamen na drugo stran potoka. Res! je napravilo, stražar je snel puško in se zagledal tja, kjer je nekaj čudno počilo. Mi pa lepo tap, tap navzdol za njegov hrbet. Savo mu pritisne med pleča brzostrelko in mu pravi, kakor je navada: »Samo migni, pa si oplel za zmerom.« Ubogi revež! Ko se je obrnil, je bil

tako bled, da smo lahko dobro razpoznali njegove poteze, čeprav je bila še trda tema. Postavili so ga bili na stražo, da čuva kaj jaz vem, najbrž prehod čez potok, ki bi ga mi prav lahko prebrodili. No, civilista je vzel eden od naših v varstvo, mi pa naprej proti mestecu. Rečeno nam je bilo toliko časa počakati, dokler ne padejo prvi streli, nato pa moramo čimprej do lekarne, dobiti lekarnarja in odnesti vse, kar bi bilo za nas vrednega.

Zdelo se mi je, da čakamo že celo večnost, ko je zdajci zagrmelo, sledilo je kratko streljanje, potem pa se je razvil pravi peklenski ples: pokale so puške, regljale strojnice, grmele granate. Streljali so z vseh strani, vendar daleč od nas. V nebo je švignilo nekaj barvnih raket, tako da je bilo za nekaj časa svetlo kakor pri belem dnevu. Hitro smo se po tistih nekaj ulicah bližali centru mesteca. Savo je dobro vedel, kje je lekarna. Ampak, glej ga zlomka! Vhod v lekarno je bil trdno zaprt z železno navojnico — roletom. Klicali smo, zvonili, nihče se ni oglasil, vrata pa so bila trdno zaklenjena. Savo se je na hitro odločil: »Strela nebeška, malo plastike nastavimo, pa bo stvar v redu.« Rečeno storjeno. Pritrdili smo plastiko (močno zavezniško razstrelivo, na videz kakor guma) pod roletom, prižgali vžigalno vrvico, stekli za hlšo, že v naslednjem trenutku pa je zagrmelo, rešetka je odletela, kakor bi jo bil odpihnil veter. Koj zatem se je pojavil ves preplašen lekarnar in nas prosil, naj mu za božjo voljo ne uničimo lekarne. Veleli smo mu, naj hitro zbere stvari, ki so za nas potrebne. Svetili smo si z baterijami. V naglici smo pobrali vse, kar smo pač takega videli. Bili sta tudi dve veliki vreči z nekim belkastim materialom. Vse smo naložili na voz, ki je stal pred vrati nalašč za naš »nakup«. Ko smo bili že pri kraju, nam je lekarnar sam prinesel še jodovo raztopino, alkohol in nekaj razkužil. Takrat se od nekje ves nasmejan pojavi naš Martin: »Dohtar, veš kaj sem našel!« Na majhnem vozičku, kje ga je ta vrag staknil, ne vem, je pripeljal tri velike vreče kakava. To je bil nemški enotni kakao, že slajzen, zato si ga lahko hitro pripravil. Naložili smo seveda še ta kakao na voz in že smo drdrali iz mesta. Še nismo bili daleč, ko sta se zasvetili na nebu rdeči raketi, znamenje za umik.

Kaj se je dogajalo okrog cigaret, kdo bi to vedeli? Šele ko smo prišli iz mesta, smo zagledali vozove z volovskimi vpregami natovorjene do vrha z velikimi zavoji. Hitro je šlo nato navkreber na naše varno zeleno Pohorje. V višini zadnjih selišč nekako 800 m visoko smo se ustavili. Vse je bilo izvršeno pravočasno, v redu, brez izgub. Kasneje so nam pripovedovali, da so naši bataljoni blokiralni vermane in orožnike v vojašnici, tako da ti sploh niso mogli niti nosu pokazati. Ni se bilo bati, da bi nas kdo motil. Akcija je potekla bliskovito, nobeden ni bil ranjen, nobeden ni padel. Ko smo se ustavili nad zadnjimi selišči, so najprej razdelili cigarete po bataljonihi. Nekaj vreč s cigaretami so namenili bolnicam, druge pa bataljonom in četam. Saniteto je zanimalo predvsem, kaj smo vse koristnega uplenili. Vsega je bilo dovolj: povojev, vate, zdravil, injekcij, posebno sta nas pa zanimali tisti dve veliki vreči, za kateri smo mislili, da je v njih obvezilni material. Glej ga spaka, ko smo ju odprli, smo ugotovili mesečne vložke. Na ta račun je padlo precej pikrih, pa tudi šal. Večji del tega »posebnega plena« smo poslali v bolnice. Še večje veselje pa smo imeli z Martinovo najdbo. Omenil sem, da je našel kakao. Odprli smo ga kar tam in ga jedli z žlico. Bil je izredno fin prah in je med smehom uhajal tudi skozi nos. Še tja do novega leta smo se sladko vsekovali.

Delitev plena še ni bila končana, ko nam javi obveščevalna: žandarji in vermani prihajajo naravnost nad nas. Naš komandant Milenko ugotovi, da so se ustavili pred jaso, kakih 300 m od nas. Ko se je sovražnik približal na strelno daljavo, jih je naša zaščita seveda takoj zasula s strojničnim ognjem. Milenko je gledal skozi daljnogled pa komentiral: »Sunce jim žarko, pa vidi, oni oču pozicijski rat — ukopavajo se. Jim bom takoj dal pozicijo — krvi jim Isusove!« In že je dal prvemu bataljonu ukaz za napad. Nekaj minut zatem je bil zrak čist. Bilo je zabavno opazovati tisti žandarski tek čez drn in strn. Sovražnik je pustil večino orožja, vse lopate in nahrbtnike na mestu, kjer se je hotel ukopati, samo da si reši golo življenje. Ker se sovražnik ni ustavil, ga tudi naši niso dalje zasledovali. Sledila je »priprava za premik«. Ves potek organiziranega premika partizanov je bil izredno dobro urejen, natanko je bilo odrejeno, kaj gre v predhodnico, kaj v izvidnico, vrstni red bataljona, kje bo štab in odseki, med katere je spadala tudi naša saniteta, kateri bataljon bo na »začelju«, kaj bo končna zaščita. Ko se je vse to razporedilo, potem je bilo šele sledilo povelje za premik. Saniteta in sanitetni bolničarski vod sta bila nekako v sredini, zdi se mi, za prvim bataljonom.

Kako lep je bil pogled, ko smo prišli v redkejši gozd ali na kraj, odkoder smo lahko od daleč gledali tisti pohod naše brigade! Ljudi sicer nisem videl, le rahla meglica se je predla nad brigado. Ne, ni bila jutranja meglica, ni bil tisti čadasti pajčolan, ki ga mimogrede raztopi jutranje sonce — bil je omamni tobakov dim, ki se je sukljal nad glavami srečne brigade. Narod je kadil, narod je kadil z užitkom.

V nahrbtniku vsakega borca je bilo tobačne zaloge vsaj za dva meseca. Samo kadilci lahko razumejo, kakšen občutek razkošja je bil to.

Prsti ledené, vrvi se zapletajo, v divjo samoto odmevajo prve kletvice. Janez izgine za ogromnim previsom. Tanka, bela vrv, prosto viseča v zraku, se napne in potegne v steno ogromen nahrbtnik. Zoran se muči s prižemami in stremenji.

Sedaj gre zares. V stenl smo, v tej mogočni steni, navpik presekanj z ogromno zajedo, ki visi navzven in je naježena s kupom rvajih klinov.

Sedim v luknji, urejam vrvi, rdeča, plava, vijoličasta, tri različne barve, trije bradatj plezalci, trlje značaji in ena velika ideja, ki naj se uresniči.

Začel je Zoran. Že prvi meter si je moral iztrgati z lestvico. Nato mu je šlo hitreje, Janeza je pri tem zasipal s snegom, da je ta komaj zdržal na stojišču.

Sinoči smo hoteli steni ukrasti skrivnost. Videti je bila kopna, za nas ugodna. Današnje jutro je to potrdilo, naša morala je zrasla.

Janez že vpije nekje nad Zoranom. Na vso moč hitim proti prvemu stojišču. Pod njim mi prsti otpnejo, da se z vso ihto zatečem k prižeml.

Da odmotam vrvi, moram nekajkrat prehoditi ozko, zasneženo polličko, ves čas pa upam, da ne bom odletel v sneg pod steno.

Spet plezam, ni mi do nihanja na vrvi, zato se rajši držim klinov, varujem pa se na zgoraj vpeti vrvi s pomožno vrvico in s prižemami.

Vpet v nekaj klinov visi Janez ob steni, vrv mu počasi drsi med rokami. Iz stene venomer lete kosj snega, kaže, da ima Zoran tam zgoraj težavno delo.

Zabijem klin, se vpnem in čakam. Razgled je tukaj že lepši, gozdnate, zelene Karavanke na vzhodu sploh ne kažejo zime, nazobčani greben Ponc pa je videti nedotakljiv. Čez vse je razpeta ogromna sinjina neba.

Vrvi se napno, prijatelj odhiti navzgor. Izbijem nekaj klinov in se spravim na njegovo mesto. Nekaj časa stojim v stremenih, nato očistim polličko in se usedem. Skalovje je mrko, odbljajoče, le ozračje je kot magična, nevidna zavesa. Konec decembra je, pa sploh ni hladno.

Zgoraj vidim rob, zdli se tako blizu, da vanj podvomim, verjetno bo konec stene nekje daleč zgoraj, se še ne vidi. Skalovje čudnih oblik je ostro zarezano v nebo. Kako lepe vseмирsko spojene barve!

V čakanju mineta dve uri. Začne se spet prodor v navplčnost. Veliki nahrbtnik zadene ob steno, skupaj z njim se približujem ogromni luknji. Visim na vrvi, vpeti v kline, vsako izpenjanje je sila težavno, bojim se, da bo vrv z mano vred zanihala nad globino. Izbijam nove kline, nahrbtnik se zatika in me spravlja ob živce. Vse skupaj pa se le pomika navzgor.

Zajeda. Nekje sredi nje me pričaka Janez. Stoji na polički pod luknjo, zgoraj za robom vpije Zoran.

»Ko smo se nagledali, smo po suhi grapi hudournika iskali pot nazaj. Dalj časa smo se držali potoka in se pasli na jagodah in robidnicah, svoje brašno smo že davno pospravili. Tudi te poti je bilo konec, a šele zvečer, ko smo dosegli avstrijski zasilni tabor.

Tu smo našli nekaj zmrznjenega mesa, spatj pa se nam tu ni dalo: roji moskitov so nas zagnili, poleg tega je bilo vse na nas premočeno, preobleke nobene. Sestopili smo še 700 m niže in našli svoje tovariše.

Tri dni zatem je minilo vse: Doživeli smo štiri tedne ekstremnega alpinizma v kanadski divjini, zanesti smo se morali samo nase, nobene zveze s civilizacijo nismo imeli. Preizkušnja, velika avantura.« (Po ÖTZ 1977/11).

T. O.

VARSTVO NARAVE IN GOZD

Švicarska revija za gozdarstvo (Schweiz. Zeitschr. für Forstwesen 1977/7) je objavila članek o problematiki varstva narave, češ da se preveč cepi, premalo pa osredotoča na celotno, splošno varstvo našega okolja. Ponekod se že uveljavlja to načelo, npr. v Münchenu so »društvo za varstvo alpske flore in favne« preimenovali v »društvo za varstvo gorskega sveta«. Kaj malo koristi ukrepati za varovanje redkih rastlin in živali, če pa se istočasno še naprej ruši njihovo naravno okolje z brezobzirnim zazidavanjem, vertikalnim prometom, pistami, cestami, sekundarnimi bivallšči, z množičnim turizmom itd. Varstvo narave od včeraj mora biti danes varstvo okolja za ohranitev »biosfere«. Zaradi takih nazorov je veljava gozda zrasla, strokovnjaki imajo pred očmi ravnanje z gozdom in marsikaj kritizirajo. »Zmagoviti mrak smrečnatih puščav« — pod tem geslom je graški inštitut za varstvo okolja opomnil, da v umetno pospeševanem smrekovem biotopu ni vse v redu: Neugodno vpliva na vodno gospodarstvo, kemično in biološko siromaši tla, s plitvimi koreninami se ruši talno ogrodje, obuboža pa tudi

Spet ostanem sam. Ne vem, ali bo danes še kaj plezanja zame, ali pa bom čez noč ostal kar tu. Glasen, a nerazumljiv pogovor nad menoj mi ne pove ničesar. Dan počasi ugaša, sončna svetloba se počasi pomika proti vrhu Kotove špiče, nato izgine, čez steno se potegnejo velikanske sence, ki vedno bolj temné. Ozračje se ohlaja, na nebu ugledam prvo zvezdo.

Tedaj mi Janez zavpije, naj ostanem kar spodaj, ker zgoraj ni prostora.

Bivak v steni. Vedno se nanj pripravljajš počasi, ker se ga najbrž bojiš. Trepetaš, da bodo ure dolge, pa si ga tudi spet vesel, češ saj bo za njim prišel nov dan, novo plezanje in morda celo rob stene. Z vsakim najmanjšim opraskom hočeš zapraviti čim več časa, premakniti svoje misli v drugo življenje, čeprav je vse skupaj pred tabo, velika realnost, stanje, ki ga ne moreš preurediti.

Na čelado nataknem baterijo, na poličko postavim dve goreči sveči. Venomer se oziram v dolino v čudnem, neznanem pričakovanju. Tam spodaj ždi tišina s svojo strašno močjo, razširja svojo samoto, ki me vedno bolj zajema in požira.

Potem pridejo glasovi od zgoraj. Voščimo si lahko noč. Tovariša potegneta nahrbtnik k sebi.

V triglavski steni sva z Rokom bivakirala skupaj. Kljub mrazu sva se zamotila s pogovorom; v Civetti naju je stena z Milanom razdvojila, vsak zase sva čakala jutra na ozkem prostorčku v neizprosni vertikali.

V tej dolgi zimski noči bom spet sam, ne bo prijateljevih, včasih že kar nesmiselnih besed, dolgočasnih sicer, pa vendar močno potrebnih. Bo le strupen mraz, bo le drgetanje v pričakovanju jutranje zarje.

Zabijem nekaj klinov, nanje obesim opremo, v prostorno luknjo potisnem bivak-vrečo, vanjo spalno vrečo, v to pa še nahrbtnik za noge. Čevlje obesim na klin, nase navlečem vso obleko, čez vse oblečem velikanski veston in se stlačim v vrečo. Hitro mi je toplo, na mraz kar pozabim.

Od zgoraj se vsipa srenasta skorja snega. Tudi prijatelja se pripravljata na noč.

Kljub žeji tlačim vase hrano in bonbone, pomešane s snegom.

Plamen sveče riše pošastne sence. Večajo in manjšajo se, zdi se mi, da živé.

Veter se igra s snegom pod steno in zasipa naše sinočnje stopinje. Teško smo bredli in gazili sneg pod steno. Pod Travnikom je metal naše sence mesec, pod Šitami se je skrila, da sem v gosti temi prijatelja za seboj le slutil. Ob steni Jalovca se je spet pokazal in s svojo svetlobo lajšal zadnje težke korake.

Nekje nad Ratečami je trepetala lučka. Pri sveči začnem brati »Anteno«, ki sem jo našel pod steno. Počasi zadremļjem, čez nekaj časa pa me začne boleti desna stran. Obrnem se in spet berem. Dokler črke ne zaplešejo in mi dobrotni spanec ne veli, naj se zaupam sanjam.

vegetacija, mikrofavna; tudi ptiči nimajo radi takega umetnega biotopa, čeprav je to Indija Koromandija za škodljivce (smrekov prelec, lubadar). Pa še prave katastrofe, ki jih v takem monokulturnem sestoju dela lomiveter ali, kakor se bolj po nemško pravi — vetrolom. »Če češ uničiti gozd, sadi samo smreko,« je napisano na spominskem kamnu v Breitalu. — Nekaj resnice je gotovo na tem, vsa pa najbrž ne. Morda je v ozadju tudi nestrpnost, nepočakanost: V želji, da bi se kubiki industrijskega lesa čim bolj množili, človek opuščá misel na ugodno življenjsko okolje dreves, živali, rastlin, ljudi.

T. O.

»SOLIRANJE« V JAMARSTVU

Jamarstvo in alpinizem imata veliko skupnega. Medtem ko si alpinisti prizadevajo priti po čim težjih in lepših smereh v najkrajšem času na vrh sten, želijo jamarji prodreti čim globlje v brezna, kamine, razpoke in vodne sifone. Zato ni čudno, da se tudi v jamarstvu vedno bolj pojavlja samohodstvo. Iz tujih jamarških revij povzemam nekaj novic.

Francoz P. Penez iz Vedéna (Vaucluse) se je od 5. do 6. avgusta 1976 prvi sam spustil na dno 1122 m globokega brezna Gouffre Berger (Isère, Francija) in se dvignil v 19 urah. To je drugo najgloblje brezno na svetu (prvo je 1328 m globoko Complexe de la Pierre St. Martin). Premagal ga je s pomočjo vrvene tehnike — sistem »cordelettes«. Uporabil je 43 m dolgo vrv in 800 m pomožnih vrvic. Imel je 17 kg težak nahrbtnik.

Isto leto je Italijan G. Badino sam raziskal 640 m globoko brezno Gouffre de Caracae v Obmorskih Apah, za kar je porabil 27 ur.

Tudi Patrick Penez (S. C. Regaille) in G. Blou sta opravila spust v Gouffre Berger v 22 urah z enakim sistemom.

V veliki luknji pod steno smo sinoči našli udobna, v pesek zakopana ležišča. Bil je trden spanec do ranega jutra.

Čez glavo si potegnem bivak-vrečo in skušam zaspati. Sanjam o pijači in si v usta stlačim pest snega.

Spanca ni, zrinem se na rob luknje in se naslonim na komolce —, na jasnem nebu se med zvezdami premika rdeča pika letala.

Luna riše pravilne sence vrhov, ostrí greben Mangarta žari v svojem ledenem oklepu.

Če bo šlo tako naprej, bomo jutri vsekakor izplezali. Zoran je že precej visoko, vrvi so napete. Velika želja po uspehu, po robu stene mi napolni telo. To je kot dišeča omama, kot nekakšno zamaknjenje.

Naveza štirih je pred leti prvič pozimi v treh dneh preplezala to smer, še prej pa je nekaj navez obrnilo. Ni šlo.

Za Karavankami mirno ždi megleno morje.

Preplezati Dularjevo zajedo sprva ni bila naša namera. Hoteli smo se preizkusiti v Šitah, v Triglavu ali v Špiku. Toda slabe razmere drugod so nas pripeljale sem. Tu je bil videti prehod še najlepši.

Spet se potegnem v bivak-vrečo, dremljem, a ne dolgo. Skozi možgane mi drvi množica stvari, razblinjajo se v ozračju, ki jih v hipu zbriše.

Z Janezom sva se spoznala po naključju, preizkusila sva se v Zajedi spominov v Stenarju, postala sva si prijatelja. Drugače je bilo z Zoranom. Dolgo sva se spoznavala v dolini, šele nato skupaj preplezala dve težki smeri, »Zmaja« v Ojstrici in »Steber« v Dedcu. Oboje je veliko plezalsko dejanje, uvod za skupno pot v Jalovec.

Lepa je ta noč. Zvezde utripajo, množica lučk, med katerimi iščeš svojo.

Stene pod sabo ne vidim, previsno pada do snežišča, previsi so tudi nad menoj.

Živeti z gorami, živeti z njihovim utripom, spoznati jih do dna ... dolge so gorske poti ... moji prvi plezalni koraki so bili mladostno, brezglavo hrepenenje, brez občutka za pravi smisel početja. Z leti je stvar postala resnejša, plezanje je postalo ena od življenjskih idej.

Nekoč nisem vprašal zakaj in kam, šli smo za sanjami. Danes žive v spominih nepozabni trenutki takratnih norosti. Kako srečna sva bila s Hansom, ko sva preplezala ZZ v Raduhi! Vsaka pot gre navzgor, širi se njena razsežnost, če je le volja in moč. Ali nisem zato to noč v tej luknji sredi previsne stene?

Navpične plošče Kotove špice me spominjajo na francoske gore, na montblanški granit.

Spet se pogreznem v dremež, v razburkano gnečo sanj, v mlečno belo meglo, polno obrazov, ki jih poznam. Obrazi drug za drugim počasi zbledo, le eden ostane, skušam ga objeti, mu zašepetati nekaj besed, njen nasmeh pa lebdi v soju daljnih prelivajočih

Samohodstva v jugoslovanskem jamarstvu ne poznamo. Edini »solisti« so biologi, ki hodijo večkrat sami nastavljat vabe za živali v lažje dostopne jame. Drugi »potzkusi« pa so nastali večinoma bolj po sili razmer kot iz želje po samohodstvu. Soliranje pri nas še ni, jamarstvo je še preslabo razvito. Društva so slabo opremljena, pa tudi člani še premalo poznajo moderno jamarstvo tehniko.

Franc Malečkar

ATOMSKI ODPADKI V ALPAH — ŠE ENKRAT

V lanskem letu smo poročali o problemih z atomskimi »smetmi« v Švici. V »Les Alpes« 1977/11 je bilo objavljeno pismo geologa Marcela Burri, profesorja na univerzi v Lausanni. Geolog opozarja, da sta oba članka v »Les Alpes« polna zmešnjav, pomanjkljivosti in propagandnega tona tistih, ki so a priori zoper atomsko energijo. Burri se vprašuje, zakaj se CAS sploh razburja, ko pa je ameriška komisija za atomsko energijo poskrbela za poglobljeno študijo, kam z visoko radioaktivnimi atomskimi odpadki. V tej študiji je v celoti izključila gorate pokrajine in to zato, ker je gorska pokrajina podvržena premočni eroziji, ker po njej dere zelo gosta mreža hudournikov, ker so pečine zelo razpokane in nalomljene in ker je tudi selzično neprimerna.

Nesmisel je primerjati udar iz atomskega smetišča, pravi geolog, z udarom iz vodne pregrade. Izkušnje iz Malparseta in Valonta so pokazale, da pregrada, ki jo zruši vodni pritisk, pokrije dolino s stotinami žrtev. Nesreča iz atomskega visoko radioaktivnega smetišča pa bi morla 250 000 let in več. Nesmisel je trditi, kaj premore to ali ono skladišče, če človek ni poučen, kaj je radiacija. Če ta naleti na skale, jih segreje do visoke temperature. Člankar trdi, da je Švica bogata z anhidritom. To ni res, odgovarja geolog Burri. In sploh je informacija v obeh člankih o atomskih »smetiščih« v Alpah zelo slaba, sodi isti geolog.

T. O.

se barv, njeni lasje vihrajo v vetru... strese me mraz, obraza ni več, le nejasno vidim blede zvezde in rahlo rdeči vzhod. Kmalu bo dan.

Zoran vpije Janezu, koliko je ura. Da pretrgam enoličnost okrog sebe, se še sam pridružim vpitju.

Nerodno se pripravljam k plezanju, skalni obrisi postajajo vse jasnejši. Pritisne oster mraz.

Na vrh obesim prižeme s stremeni in pričnem telovaditi navzgor. Previsnost postaja vse manjša, dokler se ne raztegne v ogromne plošče. Tu bolj plezam, ne potegujem se s prižemami. Janez leži na nekakšni polici, vrvi so napete. Odhitim po ploščah do Zorana. Pod manjšim previsom razmotava vrvi, dve privežem nase in se ovesim z vso opremo. Naredil se je lep dan, poln bleščečega sonca, poln valujočih barv v romantičnih otenkih. Dolina Tamarja je zalita z belo meglo.

Prišla je vrsta name. Začnem plezati, počasi gre, klini so redki, ves čas imam občutek, da se bodo še ti izruvali. Previsna stena me na vsak način hoče vreči raz sebo, neugnano rinem naprej, se raztegujem na ozkih gredinah, zabijam noge v poči, stopam v stremena, grabim za ostrimi oprimki: Priplezam pod črno streho.

V kotu pod streho leži kup starih zagozd. Le komu so služile!

Pod streho prečim do ozke, zasnežene poličke. Starih klinov ni dovolj, zato zabijem še svojega, stresam sneg z oprimkov, nazadnje pa ni več kam prijeti in že bingljam v stremenih sredi previsne stene. Prehod je videti sila težaven, zato se odločim za varovanje kar tu, v stremenih. Privežem se k steni, tesno pripnem vrvi za Zorana, drugo pa si vržem čez ramena za varovanje.

Prijatelj se počasi — s prižemami — pomika proti meni.

Naslonim se v vrvi in čakam. Stena pod mano strmo pada do plati, rdeča in bela vrvi prosto visita v zrak.

Še tri raztežaje, oznanja Janez.

Zoran čez mene spleza do konca police, po nekakšni zajedi, nato hitro izgine za rob. Vrv drsi, zgoraj pojo klini, spodaj v prevesih preklinja Janez, na beli vrvi se pozibavajo nahrbtniki.

Danes bo konec navpičnega potovanja, stopili bomo na vrh in se vrnili v dolino.

Spet bo silva megla, cestni hrup, mračne predavalnice.

Ostali bodo le spomini.

Včasih je tako lepo živeti od spominov. Mar ne?

Med sivimi stavbami bom iskal stare slike in ko si bom zaželel novih, bom spet optal nahrbtnik.

Jutri grem na akademijo, da pogledam, če sem opravil izpit iz filozofije.

Sedeli bomo za mizo, polno piva, in prijatelji bodo spraševali. Vse, o tem in onem. In nekoč bom o vsem tem napisal zgodbo...

Vrv se izteče. Zoran vpije, naj začnem plezati, Janez, naj ga počakam. Začne se besedni boj. Odločim se, da po zaledeneli polički splezam do zajede. Hitim, da mi otrpnejo prsti in pod stojščem se z veseljem zatečem k prižemam.

Janez izbija kline v prečki.

Z Zoranom potegnava nahrbtnike k sebi. Po precej široki, zasneženi polici odhiti Zoran za rob.

Pritrjena vrvi se napne, prijatelj spodaj se vleče navzgor. Optam nahrbtnik in varovan od dveh strani zaplezam na polico. Kar težko je, čeprav se prej s stojšča ni zdelo. Sipek sneg drsi navzdol. Vrvi se pravokotno obrnejo v zasneženo grapo.

Varujem Zorana na zasneženem hrbtu, ko zabija kline v zadnjem raztežaju in meče navzdol kose snega.

Dan se je že prevesil v drugo polovico.

Rob stene je tako blizu, da bi se ga dotaknil, pa vendar še zelo daleč.

S težkim nahrbtnikom in kupom opreme okrog pasu začnem plezati, vse se mi zatika, me vleče navzdol. Nazadnje mi je vsega dovolj, zavpijem soplezalcu zgoraj, naj pritrdi vrvi, pripnem prižeme in kar brez stremen počasi rinem navzgor. Izmučen se najdem na ogromnem snežišču.

Smeri je konec, vrh pa je še daleč, ponosno se zasaja njegova konica v temno plavo nebo.

Bliža se mrak, spet sonce zadnjič osveti Kotovo špico in se za Mangartom poslovil. Stena Malega Jalovca se pokaže v vsej svoji veličastnosti.

Po sipkem snegu spleza Zoran na greben. Na grebenu Clivette mi je bilo kljub izčrpanosti žal, da je konec plezanja. Tokrat sem tega vesel.

Dolina je še tako daleč. Kje daleč in globoko so luči. Vame rine neka čudna tesnoba. Strah, ki si ga ne znam razložiti.

Zgoraj na grebenu si navežemo dereze. Vodstvo prevzame Janez, po snežišču preči navzgor, na naslednji greben. Zvezali smo vrvi, da bi ga dosegel.

Ob vrvi hitim po njegovih stopinjah. Snežišče postaja vedno bolj strmo, dokler se ne zoži v skalno zajedo in nad njo raztegne v ogromno, poševno planoto.

Odpri se pogled na Julijce, v Trento, do morja. Doline na severu so zalite z meglo, na jugu jasne. Lučke naselij utripajo. Vabijo.

Okrog lune je barvast obroč kot svetniška gloriola.

Zvijemo vrvi in zmečemo odvečno opremo v nahrbtnike. Po ozkih, ne preveč strmih poličkah odkolovratimo proti razu na levi. Pod nami je strmina nenadoma presekana, spodaj slutimo ogromno steno; korak postane opreznejši.

Zaustavi nas v strmino položen kamin, zalit s snegom. Janez ga hitro prepleza, z Zoranom pa se raje naveževa. Plezanje se konča na ogromni snežni ploščadi.

Počasi, drug za drugim se po njej vzpenjamo navzgor. Zasadiš cepin, stopiš dva koraka, ga izdereš..., tako smo hodili tudi v strminah Mont Blanca.

Iz snega gledajo ogromne skalne klade.

Strmina postaja večja, snežišče se oži.

Janez pohiti naprej, vidim ga, kako izgine za robom, trenutek zatem se razleže vrisk, poln radosti in veselja.

Poda mi roko in me potegne na vrh. Nahrbtniki padejo v sneg, ponovi se prijateljski obred: Stisnemo si roke, izpolnili smo drzne sanje, premagali navpičnost.

Zakaj se ne znam na grebenih ali vrhovih gora glasno veseliti svojega dejanja? Zakaj sem vedno tiho, zakaj iz mene ne odmevajo čustva ob višku doživetja?

Sedim na nahrbtniku in nemo zrem v ogromno obličje Mangarta, v njegovo tisočmetrsko steno. Janez vpiše naša imena in vzpon na zadnjo stran raztrganega zvezka. Na grebenu Mangarta sveti lučka, tam je koča.

Dolina Trente se zdi kot začarana, koča daleč spodaj v Tamarju pa kot privid, ki si ga želiš.

Vržemo nahrbtnike nase in se po ostrem snežnem grebenu napotimo v dolino. Pot je dolga, ponekod se močno vdira v rahel pršič, drugje se je spet treba loviti na ostrem snežnem ali skalnem grebenu. Po strmem žlebu se spustimo z vrvmi.

Špička, z vršnega grebena Jalovca še vsa majhna, postaja vedno večja. Prava gora je. Mehak sneg v temnem ozebniku nam ne dela težav.

V luninem siju se večajo naše sence.

Naših stopinj izpred dveh dni ni več, zasul jih je sneg. Vsak zase gazimo v dolino, se opotekamo, padamo v sneg in motovilimo naprej.

Kot pred dvema dnevoma nam stena šit vzame mesečino. Travnik pa jo vrne. Hojo nam tu lajšajo še nezasute stopinje. Velika snežišča pod Poncami mi prinesejo spomine na samotne poletne poti.

Bo res konec praviljne pustolovščine?

Za kočo nas pogoltno gozd, vase nas sprejme uhojena steza proti Planici.

Steber Mojstrovke žari v meščevi svečavi.

Še enkrat se ozrem v velikansko piramido naše gore. Velika temna črta v njej je Dularjeva zajeda.

Jalovec: Dularjeva zajeda, ocena VI, višina 300 m; 21. in 22. decembra 1977 plezali Janez Maričič, Zoran Bešlin (oba člana AO Ljubljana-matica) in Milan Vošanek (član AO Ravne); učinkovitega plezanja 19 ur. To je bila druga zimska ponovitve te smeri; v steno smo vstopili v sredo 21. decembra ob 8. uri zjutraj, na vrh Jalovca pa smo prišli v četrtek 22. decembra ob 19.15.

OBVESTILO

Obveščamo, da bomo z rednim dežurstvom v naši planinski koči na Bijelih Stijenah začeli s 3. junijem t. l.,

Koča na Bijelih Stijenah bo odprta letos: 29. 4.—2. 5. 1978;

3.—4., 10.—11., 17.—18. in 24.—25. junija;

1.—2., 8.—9., 15.—16., 22.—23. in 29.—30. julije;

5.—6., 12.—13., 19.—20. in 26.—27. avgusta;

2.—3., 9.—10., 16.—17., 23.—24. in 30. 9.—1. 10.;

7.—8. in 14.—15. oktobra 1978.

Dežurstvo se začne na navedeni dan ob 12. in se konča ob 12.

V izjemnih primerih se po dogovoru dežurstvo lahko prej začne in pozneje konča.

Prosilmo, da večje skupinske obiske najavite na naslov našega društva ali na telefon (041) 561-022.

Koča ima 15 ležišč in postrežbo. V bližini je stalno odprto »Herčovo planinsko zevatišče« s 30 ležišči.

Mimo dežurstva je možen obisk Bijelih Stijen v tem zavetišču. V tem primeru vzemite s seboj odejo.

Vabimo na Bijele Stijene!

PD »Rade Končar« — Zagreb

TRIGLAVSKO BREZNO 1977

TOMAŽ KOŽELJ

Vsakdo si mora sam najti možnost,
da v bedni in neizogibni vsakdanjosti
zaživi višje in večvredno življenje.

(Maeterlinck)

Spomladi enkrat je na sestanku Kranjskih jamarjev vzniknila ideja o Triglavskem breznu. Hitro smo se navdušili za to, a je zanimanje kmalu splahnelo. Poleti pa se je spet nekdo spomnil in začele so se priprave na akcijo. Prvotni namen je bil, da posnamemo film o akciji in tako počastimo 200-letnico prvega vzpona na Triglav. Snemalec je postal Rado. Vrgel se je v dogovore s TV, vendar jih vsa stvar ni preveč zanimala. Tako smo sklenili, da film sami financiramo. Prvzaprav ga je Rado največ sam. Le akumulatorje in reflektorje smo dobili pri televiziji.

No, nazadnje je akcija le stekla. Najprej je bila transportna akcija, na kateri je nekaj članov znosilo del opreme na Kredarico. Za datum glavnega naskoka smo določili 29. oktober. Zadnje dneve pred akcijo smo mrzlično pripravljali opremo in nakupovali cele gore hrane. Po vseh organizacijskih težavah se je le začelo. V težko naloženih avtomobilih smo v četrtek popoldan drveli proti Krmi. Vkrcal sem se k Tomažu, kobilot pa je bil Sablja. V Radovljici nas je zaneslo na pivo in tako smo kmalu postali dobre volje. Nazadnje smo se le zbrali v Krmi. Naši obrazi so bili prav veseli. Ko pa smo iz avtomobilov vlačili kupe opreme, smo se hitro zresnili. Vsak je računal, kako bi prišel do najlažjega bremena. Nazadnje pa smo vsi imeli take nahrbtnike, da te je že ob pogledu nanje minila volja do življenja. Drug drugemu smo pomagali, da smo si jih sploh lahko naložili. Počasi smo odcapljali proti Kredarici, ki je bila nekje neopredelljivo daleč. Sploh ne vem, kdo jo je postavil tako daleč in tako visoko. Počasi sem se ogrel in kmalu sem bil na čelu kolone, ki se je vse bolj trgala. Mrak je počasi legal med vrhove, na nebu so se prižigale prve zvezde. No, to vodstvo se mi je kmalu maščevalo.

Triglavski jamarji so pripravljeni, da se vrnejo domov

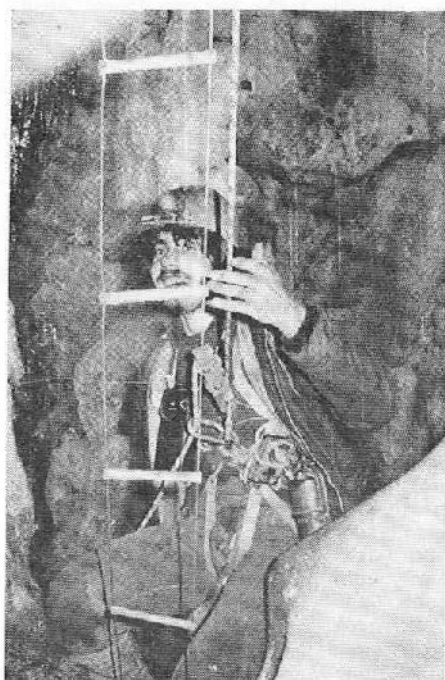

Zamišljeno sem hodil v temi brez baterije in tako sem namesto proti Kredarici, zavil proti Staničevi koči. Kam jo maham, sem opazil šele čez nekaj časa. Zamalo se mi je zdelo, da bi se vračal, zato sem jo raje ubral kar po svoje. Nad mano se je risala temna gmota Rži in tja sem se usmeril. Z ogromno omaro na hrbtu sem lezel čez skalne prage in »veselo« preklinjal. Že ves naveličan sem nazadnje le prilezel na Rž. Po grebenu je šlo lažje in kmalu sem se znašel na Kredarici. Nižje sem slišal glasove ostalih članov, ki so že razmišljali, kam sem padel. Nekaj časa sem se drl in kmalu smo bili vsi skupaj. Z razgrajanjem smo uspeli prebuditi meteorologa, po kratkem klepetu in čaju pa smo hitro pospali.

Ko sem se zbudil, je bilo čudovito jutro. Nebo je bilo kot umito. Počasi se spravimo pokonci. Prva ekipa, ki bo pripravila del brezna za naskok, se že pripravlja, špičaki (tisti, ki naj bi šli do dna) pa se leno pretegujemo po pogradih. Da ne bi dobil ležalne bolezni, me določijo za kuharja. Hočeš nočeš se moram spraviti pokonci. Po nekaj genialnih prebliskih in stranskih izumih mi uspe pričarati nekaj, za kar sem trdil, da je polenta z golažem. Vsi se niso strinjali s tem, ampak kaj morem, če se ljudje ne spoznajo na kuharsko umetnost. Sam sem iz varnostnih razlogov raje pojedel sardine iz konzerve. Po tem zajtrku je prva ekipa hitro odšla proti vhodu v brezno, najbrž iz bojazni, da bi jim ne skuhal še kaj. Tako je moja kuharska kariera padla v vodo, pravzaprav v brezno. Kmalu smo ostali le še trije špičaki: Sablja, Rožle in Jaz. Nekaj časa smo še postopali naokrog, nato pa smo se vrgli na tarok. Na začetku, ko mi vsa zadeva še ni bila čisto jasna, sem hitro dobival. Ko pa sem počasi dojemal, zakaj sploh gre pri taroku, mi je šlo vse slabše. Tako sem se taroka kmalu naveličal. Igra nas je tako izmučila, da smo kmalu pospali. Šele pozno popoldne smo se zbudili in se odpravili do vhoda v brezno. Malo sem se silil s fotografiranjem, v glavnem pa smo si ogledali, kako poteka delo v breznu. Iz globine so prihajale vzpodbudne novice. Rado je neutrudno uničeval metre filmskega traku in ovekovečeval vrle jamolazce. Pozno zvečer smo se spet vsi zbrali na Kredarici. Ni treba posebej povedati, da smo spet zbudili vse živo v koči. To pot si je kuhal vsak sam, tako da sem imel mir. Naredili smo načrt, po katerem naj bi naslednji dan skušali doseči dno. Število špičakov se je zmanjšalo, tako sva v ekipi, ki gre do konca, ostala le midva s Sabljo, Rožle pa bo ostal pri glavnem sidrišču in naju čakal. Dolgo časa sem bil buden in razmišljal o jutrišnjem spustu. Ali bom zmogel? Nazadnje me je le premagal spanec. Sanjal sem, kako lezem po lestvicah v brezno in globoko spodaj se mi iz teme reži Lucifer. Skoraj sem že prilezel do njega, ko me je nekdo na srečo zbudil in me rešil. Počasi sem se spravil pokonci. Najprej sem se vrgel na hrano. V posodo sem nametal razne pripomočke, malo pokuhal, nato pa sem se delal, da jem kosmiče. Nazadnje so mi že pri ušesih ven gledali. Po tej požrtiji sem se začel oblačiti. Cel kup oblačil sem navlekel nase, čez vse to pa sem si navlekel še pajaca, ki mi ga je nalašč za to akcijo sešila Rožletova mama. V breznu, ki ga oklepa led, gotovo ne bo tako toplo kot na Azurni obali. V nahrbtnik sem si nametal še nekaj opreme in se odpravil proti vhodu. V jutranji tišini sem prečkal triglavske ledenik. Okoliške vrhove je že ožarjalo toplo sonce, jaz pa sem se odpravil v temno, hladno globino. Le kaj me je pičilo, da lezem v mrzle luknje? Mar bi ležal na toplem soncu in pil pivo, ne pa da si hodim nabirat revmo v mraz in mokroto. Neki psihiater je nekoč izjavil, da smo jamarji duševno neuravnoteženi ljudje, seksualni prepotentneži, kronični alkoholiki, permanentni morilci, ljudje z močnimi občutki manjvrednosti, kronični lenuhi in nepopravljivi anarhisti. Dodal je še, da sploh ne bi rabili umobolnic, če bi bilo jamarstvo bolj razvito. Saj bi človek kar verjel temu možaku. Iz tega razmišljanja me je zdramilo vpijče članov, ki so prihajali k breznu. V vhodni dvorani smo si uredili štab in se začeli spuščati po pripravljenih lestvicah. Do sidrišča za glavni spust, ki je bilo v globini okrog 70 m, smo morali spraviti kup lestvic in vrvi. Nazadnje je bilo le vse na svojem mestu. Med spuščanjem sem občudoval fantastično igro narave. Vse naokrog je bil sam led. V soju karbidovk se je vse bleščalo. Glavno sidrišče je bilo v zanimivi dvorani. V njeni ledeni steni je zijala odprtina, ki se je nadaljevala v ozko ledeno cev. Začeli smo spuščati vrvi in lestvice. Kmalu je bilo vse nared za spust. Še nasmeh in Sablja je izginit v neznano temo. Telefonska žica se je hitro odvijala in pričala, da gre vse v redu. Kmalu se je zaslíšal glas, da je na dnu. Pripravil sem se za spust. Pripel sem vrvo zavoro in stopil na rob. Pod mano je zijal okrogel leden jašek, po katerem je curljala voda. To je pa udobje »de lux«. Posmejem se v fotoaparatu in vzdignem palec. Srečno! Odženem se od roba in že drsim navzdol. Po 40 m ledene cevi se znajdem v stropu ogromne dvorane, visoke 100 m. Ustavim se nad črnim prepadom. Globoko spodaj vidim medli soj karbidovke. Čudovito je, okrog mene je venec ogromnih ledenih sveč. Tudi po več metrov so dolge. Spet se spuščam. Vse hitreje drsim po mokri vrvi. Zaradi trenja se je vrva zavora segrela, da se kar kadl iz nje. Raje malo zavrem spust, da se ne bi vžgal. Vrv se razteguje kot elastika, nazadnje pa mi le uspe, da še kar uspešno pristanem. Dno dvorane je razbit leden kaos. Polno je serakov, razpok, skal. Stene so skalnate, ob stiku z ledom pa zijajo temna brezna. S stropa kaplja voda, včasih pa prileti tudi kos ledu, ki se z zloveščim truščem raztrešči na tleh. Med raziskovanjem sva našla

ostanke prejšnjih odprav: kup zmedene telefonske žice, vrečke, preperelo spalno vrečo. Po kratkem počitku začneva pregledovati brezna. Odločiva se za tistega, ki je videti najgloblje. Treba je pripraviti sidrišče. Razpok v skali ni na pretek. Nazadnje pa en klin le obtiči v skali. Na pogled ni preveč trden, zato se odločiva, da zavrtava še svedrovec. Prav prijetno je sedeti na ledenem rogiju in vrtati luknjo v skalo. Čez nekaj časa nama to uspe in kmalu Sablja binglja na vrvi in se spušča v razpoko med ledom in skalo. Po 30 m pride na ledeno polico in ugotovi, da se brezno še nadaljuje. Hitro sem pri njem. Imava samo še eno vrv in nekaj klinov. Tudi vponk nama že zmanjkuje. Vseeno se odločiva za še eno sidrišče. Nobene pripravne skale za svedrovec ni, tudi razpoke so bolj čudne. Zabijem klin, ki precej nizko poje, zato zavrtam v led dva ledna klina, ki dobro primeta. Led je trd, zrnast, ponekod skoraj bel, drugje črn in svetlikajoč. Počasi in previdno se obesim na vrv. Klini držijo. Spuščam se počasi, meter za metrom drsim v globino. Po 30 m sem na tleh. Odpnem se in se razgledam. Sem v majhni dvoranici. Tla so prekrita z gruščem, stene na eni strani so ledene, na drugi pa skalnate. Sablja je hitro pri meni. Skupaj pregledujeva prostor, vendar ne najdeva niti najmanjše luknjice, kjer bi se dalo prodreti naprej. Torej tak je konec. Pri brskanju najdem grb in podpise Poljakov, ki so bili tu leta 1972. Vse skupaj pustim na dnu. Naj ostane tam in priča, kam vse človek lahko pride. Treba bo nazaj. Pripraviva si prižemo. Prvi pleza Sablja, nato pa še jaz. Na površje sporočiva, kako je bilo in kako globoko sva prišla. Čeprav nismo presegli globine, izmerjene na prejšnjih akcijah, sva kar zadovoljna. Odločiva se za počitek, saj naju čaka še 200 m plezanja po lestvicah. Privoščiva si še pest rozln, saj je to prva hrana od jutra. Na dnu nahrbtnika najdom škatico žvečilnega gumija. Tega nama je dal Rožle, da si ga nabaševa v usta, da nama od mraza ali pa od strahu ne bi šklepetali zobje. Hitro še malo poslikam okolico, nato pa se lotiva merjenja. To je kmalu končano in počasi se spravim na lestvice. To bo še zabava. Ravno tam, koder visijo lestvice, teče voda. Zrak je topel, saj ima skoraj $+10^{\circ}\text{C}$. Veselo se počnem kvišku. Po kakšnih 30 m pa imam zabave dosti. Pripnem se na lestvice in počivam. Voda mi veselo teče za vrat in namaka obleko. Spet lezem naprej. Vse večkrat počivam. Presneto vroče mi je, čeprav sem premočen do kože. Preklinjam, zakaj nismo postavili vitla, s katerim bi naju potegnili na svetlo. Na Kredarici ga sicer imamo, ampak kaj mi to pomaga. Počasi se vlečem naprej. Lestvic sploh ne štejem več. Koliko je še do vrha? 10, 20, 50 m... Meni se zdi, da jih je 1000. Naposled se le privlečem do Rožleta. Stisne mi

Levo: Janez Sabolak-Sablja se spušča v Gigantsko brezno (globina ca. 50 m), desno: Avtor članka v Gigantskem breznu (140 m vertikalne)

Pomenek na Kredarici — od leve proti desni: Davo Presinger, Tomaž Koželj, Tomaž Planina, Rado Smerdu

roko in me lopne po hrbtu. Kmalu postanem boljše volje. Sablja že pleza kvišku, Bušman pa mi ponudi topel kakao, najboljši ta hip. Sedaj ni več daleč do vrha. Transportna ekipa že spravlja ven kolute lestvic. Imenitno se mi zdi, ko pride s površja glas, da lahko grem. Privežem se na vrv in stopim na lestve. Čutim, kako se vrv napne. Kar pošteno vlečejo fantje zgoraj. Tako veliko lažje plezam. Težave mi povzroča zmrznjen kombinezon, zaradi katerega se komaj premikam. Vsega imam že dosti, ko nazadnje le zagledam nad sabo režeč Tomažev obraz. Zadnje metre hitro zlezem. Komaj sproti odgovarjam na vsa vprašanja. Nekaj časa še sedim v vhodni dvorani in počivam. Zebe me že tako, da se komaj sproti tresem. Tresa se kaj hitro naveličam, zato si oprtam svojo opremo, vzamem še nekaj kolotov lestvic in se odpravim proti Kredarici. Hitro sem zunaj. Počasi lezem čez ledenik. Z vsakim korakom sem bolj utrujen. Mokra obleka mi srka še zadnje moči. Premišljuje o toplem soncu, topli postelji, še pivo bi najraje imel toplo. Nekako se mi le posreči priti do koč. Ostali planinci me gledajo kot marsovca, jaz pa se sploh ne zmenim zanje. Preveč sem utrujen. S sebe zmečem premočene cape in zlezem v suhe hlače. Potem stopim še na pivo v toplo meteorologovo sobo. Počutim se kot v raj. Počasi si urejujem misli, kaj vse sem sploh počel danes. Noč je že, ko se začnejo zbirati še drugi člani. Vendar zadnjega sploh ne dočakam. Prej zaspim.

Počasi se prebujam. Večina je že pokonci, zato tudi jaz vstanem. Pred koč nosimo kupe opreme. Vse bolj dvomim, da bomo vse to prenesli v dolino. Polnimo nahrbtnike in vzdihujemo. Ves čas pa se pogovarjamo o včerajšnjem dnevu. Meni pripade še ta čast, da lahko nosim poleg drugega akumulator. Kar zanaša me, ko si naložim tovor. Na srečo gremo vsaj navzdol. Pot se vleče kot kurja čreva. Počivati ne upam, ker ne bi mogel vstati s tako težo. Nazadnje mi le uspe pricapljati v dolino. Počasi se nabiramo in mečemo opremo na kup. Silno nas presenetli Tomaž, ko iz prtljažnika potegne zaboj piva. V hipu ga razgrabimo. Akcija se počasi bliža koncu. Pospravljamo stvari, tlačimo jih v prtljažnike in na strehe avtomobilov. Nazadnje vkrcamo še svoja trupla in se odzibamo proti domu. Misli pa se še vračajo nazaj, v temine Triglava. Skoraj pol leta je že minilo od takrat. Sedim v topli sobi in misli mi romajo nazaj v brezno, ki sega globoko v nedrja našega Triglava. Vse slabe stvari so že pozabljene. Pred mano se le še trenutki veselja in tovarištva. Pred mano se odpirajo temni rovi, obdani z Iskrečim ledom. Kot v pravljici. In vesel sem, da sem eden redkih, ki so videli to čudovito umetnijo narave.

Nadmorska višina vhoda v brezno je 2400 m. Leži med triglavskim ledenikom in robom stene pod značilno glavo. Globlina je 280 m in tako globoko smo na naši akciji tudi prišli. Na začetku je kazalo, da se bo mogoče dalo priti globlje kot na prejšnjih akcijah. Vendar se naše upanje ni uresničilo. Z barvanjem so ugotovili, da se voda, ki teče z ledenika v brezno, pojavi v Vratih, v izvru Bistrice. Višinska razlika med vhomom in izvrom je 1200 m in toliko bi bilo lahko globoko tudi brezno. Koliko od te poti pa je prehodne, bo pokazala prihodnost. Akcija je potekala od 29. oktobra do 2. novembra. V breznu nas je bilo 12, 4 člani Društva za raziskavo Jam Ljubljana, drugi pa iz kranjskega društva. Udeleženci smo bili: Tomaž Planina, Rado Smerdu, Janez Sabolek, Marija Sabolek, Davo Prelsinger, Jože Tomazin, Dare Manfreda, Stane Lomovšek, Vasko Novak, Srečo Kunčič in Tomaž Koželj.

OD PROKLETIJ DO DURMITORJA

JOŽE DOBNIK

(Nadaljevanje in konec)

Z vožnjo po dolini Ibra proti Kosovski Mitrovici nismo imeli sreče. Kmalu za Raško smo zagledali pred seboj dolgo kolono vozil, ki so stala ob cesti, z nasprotne strani pa ni bilo nobenega vozila. Šofer Jože je ustavil avtobus, vodja potovanja pa je ukazal, naj se ne oddaljemo. Izvidnica je šla pogledat, kaj se je zgodilo, da ne moremo naprej. Ker jih ni bilo kmalu nazaj, smo sklepali, da je kolona dolga. Do konca nismo videli, ker je cesta zvita. Zgodnje popoldansko sonce je pripekalo, zato smo polegli v senco ob cesti in čakali. Izvidnica se je vrnila s sporočilom, da je na cesti težka nesreča. V njej so izgubili življenje štirje Francozi, z avtomobilom so trčili v tovornjak s prikolico. Čakajo na gasilce iz Prištine, da bodo razrezali avtomobilsko pločevino in iz nje potegnili mrtve. To lahko traja več ur. Vodstvo izleta je napravilo kratek posvet. Zaskrbelo nas je, kaj bodo mislili naši pobratimi iz Peči, ki nas bodo med 16. in 18. uro čakali v Banjici pred Pečjo. Kako jih obvestiti, da pridemo z zamudo? Kje bomo prenočevali, če jih ne bomo našli? Je kakšna obvoznica? Blizu je ni bilo, pač pa precej daleč naokoli. Odločili smo se za ta obvoz. Naslednje jutro so nam povedali, kako prav smo napravili. Cesto so odprli šele ob enajstih ponoči. Odpeljali smo se nazaj do Raške, pa preko Novega Pazarja in Rožaja v Peč. Nad Novim Pazarjem se cesta strmo vzpenja na greben med dolino Raške na severu in Ibra na jugu. Obe dolini sta čudoviti. Voda obeh rek zeleno modra, brzice, slapovi, na vsaki strani visoka strma pobočja. Odkrili smo nov, neznan svet. Iz Rožaja, kjer zapustimo Ibar, se po novi moderni cesti pripeljemo na 1710 metrov visoki preval na Mokri gori, potem pa se v ključih spustimo v prostrano Metohijsko kotlino.

Pred Pečjo smo prišli na cesto Kosovska Mitrovica—Peč. Takoj smo se odpeljali v smeri proti Kosovski Mitrovici do Banjic, kjer naj bi nas čakali naši pobratimi. Nismo jih našli, zato smo se odpeljali v Peč. Upali smo, da so zvedeli za zaprto cesto med Raško in Kosovsko Mitrovico. Mrak se je že spuščal, v Peči so že prižgali ulične svetilke. Avtobus smo pustili blizu pošte, potem pa odšli proti društvenemu domu PD »Djerovica« na drugi strani Pečke Bistrice. Kako veselo je bilo snidenje! Vendar zaskrbljeno. Povedali so, da so nas dolgo čakali na dogovorjenem mestu. Ker nas ni bilo, se je ena skupina odpeljala nazaj v Peč, druga s predsednikom Jevtičem pa nam naproti proti Kosovski Mitrovici. Pa kaj ko smo zaradi nesreče na cesti prišli popolnoma z druge smeri! Odšli smo v njihov dom ob bregu Pečke Bistrice. Pred vhomom sprejem, planinke so nam podarile cvetje, bratski objemi in poljubi. Ne vem, če smo bili v domu pol ure, ko je prišla še skupina planincev s predsednikom Miloradom Jevtičem. Predsednik Jevtič nas je pozdravil, nam izrekel dobrodoščico in povedal, da smo njihovi gosti. Seznanil nas je s tridnevnim programom in povedal, da bomo naslednji večer gosti predsednika skupščine občine Peč. Potem nas je pozdravil predsednik delavskega sveta TOZD PTT Peč in nas povabil na obisk k njihovem kolektivu. Okrepčali smo se po dolgi vožnji iz Ljubljane in ogledali lep planinski muzejček v društvenem domu, v katerem je na vidnem mestu listina o pobratenju planinskih društev PD Djerovica Peč in PD PTT Ljubljana ter darila našega društva. Videli smo, kako so ponosni na zbirko priznanj, fotografij, daril in dokumentov, ki pričajo o bogati 50-letni dejavnosti njihovega društva. Skrbno so hranili bogato dokumentacijo, ob kateri njihovi mladi planinci, ki jih ni malo, spoznavajo bogato dejavnost svojih prednikov. Še posebej me je presenetil ponos mladih ljudi, ki so bili z nami, in njihovo spoštovanje do

starejših planincev in do dela, ki so ga opravili. Mislim, da bi se Slovenci lahko pri njih marsikaj naučili.

Stanovski tovariši iz Peči so nam pripravili v hotelu lep tovariški sprejem. Presenečeni smo bili, saj z njimi nismo imeli nobenih poslovnih stikov. Pozdravil nas je direktor TOZD PTT, nas seznanil s stanjem in razvojnim načrti njihove organizacije in nam zaželel, da bi se dobro počutili v njihovem mestu in na Prokletijah. Vse tri dni je bil z nami stanovski tovariš Suljo Kemendi, ki je vnet planinec in zelo aktiven član PD »Djerovica«. Naš predsednik se jim je zahvalil za pozornost in gostoljubnost in jim za spomin izročil monografijo »Ljubljana«. Pozno v noč smo ostali med njimi, potem pa smo se v spremstvu naših pobratimov odpeljali do novega, lepega motela »Nora«. Prokletije so gorstvo dinarskega planinskega sistema na njegovem jugovzhodnem koncu. Raztezajo se od Skadarskega jezera do Kosovske Mitrovice. Južni del Prokletij je v Albaniji. Ime samo veliko pove. Okoliški prebivalci so se planine bali. Nepristopni vrhovi, volkovi, medvedi, rlsi in druga divjad je morila drobnico, govedo in konje, ki so se pasli na planinskih pašnikih, strela zelo rada udarja v vrhove in drevesa, nevihte besnijo in planinski hudourniki so tudi nevarni. Ljudje so goro preklinjali in se je bali. Jugoslovanski del Prokletij sestavljajo tri skupine, ki jih delijo globoke in ozke doline Pečke in Dečanske Bistrice. Te skupine se lepo vidijo z najvišjega vrha jugoslovanskega dela Prokletij, Djerovica (2656 m). Prva skupina se razteza od Metohijske kotline do Moke planine in Čakora, to je severni venec nad dolino Pečke Bistrice z najvišjimi vrhovi Hajla (2400 m), Maja Rusolija (2381 m) in Štedin (2272 m). Druga ali centralna skupina se razteza med dolinama Pečke Bistrice na severu in Dečanske Bistrice na jugu skupine. Najvišji vrhovi te skupine so Žuti Kamen (2522 m) in Kršem Cvrleje (2460 m) ter Streočka planina z vrhom Maja Streoc (2377 m) nad Dečansko Bistrico. Tretja skupina se razteza med dolino Dečanske Bistrice do jugoslovansko-albanske meje, ki poteka po južnih in jugozahodnih grebenih te skupine. Najvišji vrhovi v tej skupini so Rosa Zogit (2296 m) na Junički planini nad Metohijsko kotlino, Djerovica (2656 m, najvišji vrh Kosova in Srbije) v osrednjem delu te skupine, Maja Kurvala (2303 m) nad Ločansko Bistrico na severni strani Djerovice, Maja Rops (2502 m) nad Kožnjarsko Bistrico, ki je pritok Dečanske Bistrice ter Bogdaš ali Marjaš (2530 m — drugi najvišji vrh Kosova in Srbije), Starac (2426 m) in Devojački Krš (2046) med dolinama Dečanske Bistrice in Čakorjem.

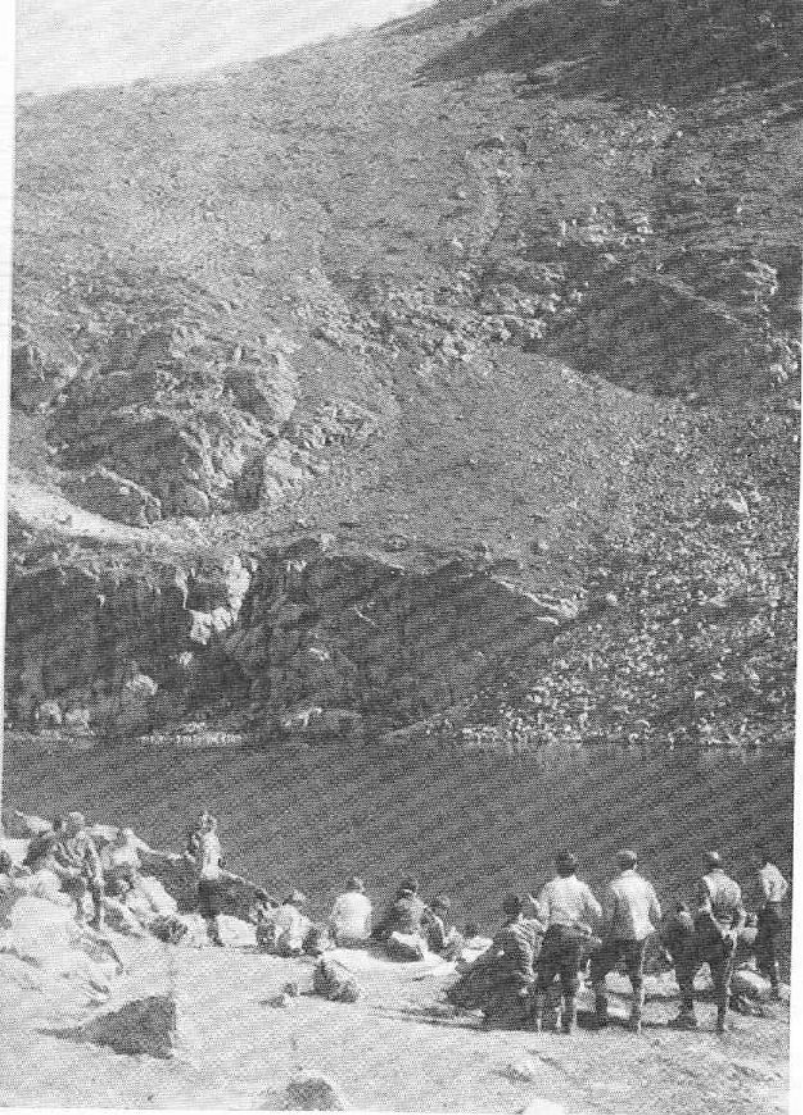
V tej skupini so še planine med Plavskim jezerom in državno mejo s pomembnejšimi vrhovi Maja Spalita (2207 m), Ujkov krš (2275 m) in Maja Rozit (2522 m). Po vseh treh vrhovih na jugu Plavskega jezera teče državna meja. Najvišji vrh albanskega dela Prokletij je Maja Jezerce (2694 m).

Prokletije sestavljajo v glavnem škrljavci, apnenec in dolomiti. Goli grebeni in koničasti vrhovi imajo različne barve od temno in svetlosivih, do rumenobelih, svetlordečih in zelenih.

Prokletije so v spodnjih predelih pokrite v glavnem z listnatimi gozdovi, med njimi pa so skromne njive in pašniki. Na srednjih višinah rastejo pretežno iglavci. Nad gozdno mejo na višini okrog 1800 m so prostrani planinski pašniki. Samo navpične stene nekaterih vrhov in najvišji grebeni so skoraj brez vegetacije.

Posebna značilnost Prokletij so potoki in jezera. Ljudstvo je kar štiri reke imenovalo Bistrica — Pečka, Dečanska, Kožnjarska in Ločanska. Voda v rekah je zelo hladna, izviri so močni, tečejo pa v ozkih globokih dolinah in med skalnatimi stenami (Pečka Bistrica skozi Rugovsko klisuro), kjer sonce sije le malo časa. Večina jezer leži precej visoko, le največje Plavsko jezero je na višini 900 m. Posebno lepa so visokogorska jezera: Veliko Djerovičko jezero (2320 m), Malo Djerovičko jezero (2360 m), Jezero bez dna (2280 m), Veliko Nedžinarsko jezero (1870 m), Ridsko jezero (1970 m) in Vizitorsko jezero (1750 m). V vseh jezerih je voda zeleno modra in ko jih gledaš z vrhova, se ti zdi, da so kot modra očesa med skalnatimi stenami ali na planinskih pašnikih.

S Prokletijami sem se srečal trikrat. Prvič sem jih obiskal leta 1972 po zboru planincev PTT Jugoslavije na Kopaoniku, drugič leta 1975 po enakem zboru na Popovi Šapki in tretjič to pot ob vzponu na vrhove planinske poti osvoboditve »Planine Jugoslavije«. Vsakokrat sem bil član večje skupine planinskega društva PTT Ljubljana. Člani tega društva so Prokletije še večkrat obiskali. Planinsko društvo PTT Ljubljana je povezano s Prokletijami že od leta 1956, ko jih je obiskala manjša skupina in se je takrat smrtno ponesrečil član našega društva Stane Tomšič. Zato pridemo večkrat v ta prelepi planinski svet počastiti njegov spomin. Od leta 1956 dalje pa vežejo člane PD PTT Ljubljana in PD Djerovica Peč tesne prijateljske vezi in iskreno tovarištvu, ki je našlo potrditev v pobratenu obih društev avgusta 1976. V nesreči spoznaš prijatelja in ob tragični nesreči v Prokletijah so Stanetovi tovariši našli prijatelje med planinci v Peči, ki so jim pomagali prenesti mrtvega tovariša v dolino in pomagali urediti prevoz v Ljubljano. Mrtvemu planincu, ki ga niso poznali, pa so ob slovesu iz Peči pripravili ganljivo slovo. Od takrat dalje so drobne nitke pletle prijateljstvo med člani obeh društev, ki so v dobrih dvajsetih letih postali iskreni pobratimi. Velika

Počitek ob jezeru »Brez dna«
pod ostenjem Djerovice

Foto Jože Dobnik

je razdalja med Pečjo in Ljubljano, toda ne tako velika, da bi preprečevala naše sodelovanje. Radi se imamo in ne moremo drug brez drugega. V zadnjih letih se srečamo že vsako leto. In ni bojazni, da bi se naše bratstvo ohladilo. Mladi rod obeh društev se prav tako lepo razume kot starejši. To pa jamči, da bo bratstvo obeh društev živelo in se utrjevalo in da bodo planinske poti še velikokrat popeljale ljubljanske planince na vrhove, v doline in k jezerom na Prokletijah in da bodo slovenske kočje prijateljsko sprejemale naše brate in sestre iz PD Djerovica v Peči.

V nedeljo, 21. avgusta, nas je prebudilo sonce, tam za Pečjo pa so nas pozdravljale Prokletije. Po zajtrku smo se odpeljali proti Rugovski klisuri in naprej po cesti proti Čakorju. Ta dan smo šli planinci obeh društev počastit spomin pokojnega Staneta Tomšiča k stenam nad Nedžinatskim jezerom.

V začetku čudovite divje Rugovske klisure, kjer se med navpičnimi stenami prebija in peni zeleno modra Pečka Bistrica in kjer je prostora samo za rečico in ozko cesto, nas je pričakala večja skupina planincev iz Peči. Tu imajo pečki planinci svoj studenec mrzle planinske vode. Po njihovem običaju so nam ob njem izrekli pozdrav in začeli srečno pot po Prokletijah. K obveznemu požirku mrzle vode so dekleta ponudila koščke domače slaščice. Cesta se vzpenja po obeh straneh Bistrice, na vsaki strani pa so najprej skalnate stene, potem pa strma pobočja z malimi zaselki na južni strani. V vasi Kučište smo izstopili in dolga kolona planincev je odšla proti Nedžinatskemu jezeru. Na čelu kolone kakšnih 80 planincev obeh društev je bil naš dragi »čika Duško«. Že tretjič nas je vodil po tej poti. Tokrat ima že 86 let, pa je še vedno krepak in zdrav, prava planinska korenina. Pot drži dobro uro po gozdu, iz katerega se tu in tam odpre

Pri planinski koči »Na Pločcah«
pod Djerovico zadaj
Meja Kurvala

Foto Jože Dobnik

pogled na dolino in na vasice na pobočjih nad njo. Potem pridemo na obsežna planinska pašnika s pastirskim naseljem. Tu je bil julija 1956 zbor planincev Jugoslavije. Od tu ogledujemo obsežna pobočja Hajle na severni strani Pečke Bistrice in vrhove proti Čakorju. Škoda, da se je vreme pričelo kisati. Zavijemo po strmi poti v gozd, po dobri uri hoje se svet odpre, zagledamo mogočne stene Malje Nedžinat (2341 m), levo v daljavi Žuti kamen (2522 m), na travnatem robu pod skalami pa zeleno modro Nedžinatsko jezero (1870 m). Ker vreme ni obetalo nič dobrega, smo takoj odšli k spominski plošči Stanetu Tomšiču, ki se je tu ponesrečil 5. julija 1956. Pot od jezera do spominske plošče so uredili in zaznamovali naši pobratimi iz Peči. S tem so omogočili planincem, ki gredo mimo jezera na Malje Nedžinat ali Žuti kamen, da se lahko povzpnejo do spominske plošče. Od plošče je čudovit pogled na jezero.

Počastili smo spomin planinskega in stanovskega tovariša. Delegaciji obeh društev in pokojnikov sin, ki je prav tako ptt delavec in član PD PTT Ljubljana, so k plošči položili vence, planinci pa sveže cvetje. Po minuti molka sta v Stanetov spomin spregovorila njegov tovariš Maks Skribe, ki je bil pri nesreči navzoč, in tajnik PD Djerovica Ilija Savić, glavni organizator pomoči našim planincem pri tem dogodku. Kakšnih 80 planincev obeh društev se je udležilo spominske slovesnosti. Posijalo je sonce. Kako čudovit pogled na zeleno modro vodo jezera, med navpičnimi stenami, temnimi smrekami, zelenimi pašniki!

Vrnili smo se k jezeru. V daljavi nas je pozdravljala Žuti kamen, ki še vedno čaka na naš obisk. Pečki planinci so na trati ob jezeru pripravili planinski piknik. Že zgodaj zjutraj so s konji znosili hrano in pijačo iz tri ure oddaljene doline Pečke Bistrice.

Mladina obeh društev se je še okopala v jezeru, potem pa smo morali v dolino. Strm sestop, s poti pa prelep razgled na vrhove Hajle, Moke planine in Planince pred nami, na prepadne stene Malje Nedžinata. Kolona planincev se je razvlekla. Prisrčno smo se nasmejali črnolasi mladinki Jéleni iz Peči, ki jo je ožulil čevljev. Nekaj časa je hodila bosa, potem pa je zajahala konja. Prvič je bila na konju, pa še brez sedla. »Čika« (sploh ni bil star, pa ga je tako klicala), ki je jahal na drugem konju, je bil ponosen na lepo sopotnico. Kar naprej jo je pogledoval in še cigareto ji je ponudil. Pametna konja, vajena takih poti, sta oba srečno prinesla do avtobusa. Jéleno pa zvečer niso več bolele noge, pa tudi na žulje je pozabila. Plesala je in tako temperamentno vodila kolo, da smo jo občudovali vsi, ki smo popoldne videli njene žulje.

Zvečer smo bili ljubljanski in pečki planinci gostje predsednika skupščine občine Peč Radeta Zvicerja. Povabil nas je na slovesno večerjo, na kateri je bilo 80 planincev obeh društev in predstavnikov družbeno-političnega življenja občine Peč. Povedati moram, da je bil predsednik občine Peč predlanski in ljubljanski in na Vrščicu ob pobratenju planinskih društev PTT Ljubljana in Djerovica Peč. Z njim so bili tudi sekretar občinskega komiteja ZK Peč, predsednik občinskega odbora SZDL Peč in še nekaj uglednih predstavnikov občine Peč. Predsednik občine je v svojem pozdravnem nagovoru poudaril zadovoljstvo občanov in družbeno-političnih organizacij, pomen pobratenja planinskih društev PTT Ljubljana in Djerovica Peč, ki krepi bratstvo med slovenskim narodom in narodi, ki žive na Kosovu. Občina Peč in vse družbeno-politične organizacije moralno in materialno podpirajo delovanje planinske organizacije, ker se zavedajo velikega pomena planinstva za krepitev obrambnih sposobnosti naših občanov. Predsednik PD Djerovica Milorad Jevtić je izročil našemu društvu v spomin na srečanje veliko kristalno vazo, menil kot predsedniku PD PTT Ljubljana pa zlato značko PD Djerovica. Razglasil je sklep občnega zbora PD Djerovica, da se pot iz Kučišta do Nedžinatskega jezera in naprej do spominske plošče Imenuje »Tomšičeva pot« v spomin na pokojnega člana našega društva. Zahvalil sem se v imenu PD PTT Ljubljana predsedniku občine in družbeno-političnim organizacijam ter planinskemu društvu Djerovica. Bili smo res zelo presenečeni nad pozornostjo in gostoljubnostjo, ki smo je bili deležni v Peči. Člane pobratenega društva in predsednika občine sem povabil na otvoritev prenovljene Poštarske kočice na Vrščicu in na proslavo 25-letnice PD PTT Ljubljana. Planinskemu društvu Djerovica so ljubljanski planinci poklonili umetniško sliko Triglava, predsedniku občine in vidnim predstavnikom družbeno-političnega življenja in planinskega društva pa monografijo »Ljubljana« in slovensko lutko. Po slovesnosti je zaigrala godba za ples, zvilo se je kolo bratstva, zapeli smo, nad Metohijo so na jasnem nebu svetile zvezde, ki so pozdravljale srečne ljudi.

Ponedeljek, 22. avgusta 1977. Noč je bila kratka. Čakala nas je dolga pot do karavle ob albanski meji. Najprej so nam razkazali zanimivosti mesta Peč, ki ima kakšnih 50 000 prebivalcev. Zelo zanimiv je stari trgovski in obrtniški del mesta. V centru mesta je veliko novih modernih zgradb. Zelo lep pogled na Peč in na vzhodni del Prokletij je od spomenika NOB na terasi nad mestom. Tu nas je seznanil z najpomembnejšimi dogodki iz zgodovine mesta in njegove okolice ter z NOB na tem območju, pa tudi z razvojem občine naš prijatelj Janko Janković, načelnik UJV za Metohijo in odbornik PD Djerovica, ki nas je poleg predsednika društva in še nekaterih članov spremljal ves čas našega obiska.

V Dečanih smo si ogledali znameniti samostan, potem pa smo se pripravili za 6 do 7 ur dolgo pot. Pa smo zopet doživeli prijetno presenečenje. Na travniku nad samostanom so nas pričakala vojaška terenska vozila. Z njimi so vseh 70 planincev prepepeljali pod karavlo na višino kakih 1800 metrov. Slaba cesta se najprej zvija po obsežnih kostanjevih gozdovih po grebenu med Dečansko in Ločansko Bistrico, potem pa se prebije čez planino Vokš nad dolino potok Erenika do karavle, ki stoji nad zgornjim tokom tega potoka v bližini jugoslovansko-albanske meje. Res nas je zelo »pretreslo«, saj je bila cesta ponekod zelo slab kolovoz. Vojaški šoferji so je bili navajeni. Kmalu po prihodu se je razbesnela močna nevihta in so se poti in kolovozi spremenili v deroče hudournike.

Od popoldneva do drugega jutra smo bili gosti simpatičnih čuvarjev naše meje. Zasedli smo vse prostore od jedilnice do spalnice. Popoldne smo se stiskali v karavli pred vrati, opazovali nebo in divjanje hudournikov. V kotlinici pod nami je ob potoku pastirsko naselje. S strmega pobočja Juničke panine so se vanj stekali hudourniki. Kako ljudje in živina prestanejo takšno nevihto? Kam se umaknejo? Saj jim najbrže vodi zalije preproste domove? Pa je res prokleta planina! Sami smo jo spoznali ob besnenju nevihte, treskanju in bliskanju. Zato smo bili to popoldne še bolj hvaležni vojakom, ki so nas prepeljali iz doline, in pobratinom, ki so poskrbeli za prevoz in namestitve v karavli. Med vojaki smo našli tudi dva Slovenca: enega iz Litije, drugega iz Slovenskih Konjic.

Zvečer je dež ponehal. Zato so vojaki prižgali na trati pred karavlo taborni ogenj nam v čast. Okrog ognja smo vojaki in planinci razvili Kozaračko kolo, zapeli slovenske in druge narodne pesmi, pripovedovali dovtime in kramljali. V karavli se je zgnetlo 70 pla-

Nad dolino Kužnjarske Bistrice, nad njo greben Kožnjaka

Foto Jože Dobnik

nincev. Tesno drug ob drugem smo polegli in zdelo se nam je, kot da smo na Kredarici — poletno soboto. Kje so spali vojaki, je ostala vojaška skrivnost. Torek 23. avgusta. Po zajtrku smo se planinci in vojaki zbrali pred karavlo. Predsednik PD PTT Ljubljana se je v imenu planincev zahvalil vojakom za gostoljubnost in jim dal priznanje za vestno izpolnjevanje težkih nalog. V spomin jim je izročil monografijo »Ljubljana« in nekaj slovenske planinske in turistične literature. Ker drži pot do vrha Djerovice v neposredni bližini jugoslovansko-albanske meje, je odšlo z nami tudi vojaško spremstvo.

Jutranje sonce je obsijalo obširne planinske pašnike. Ves čas smo imeli čudovit pogled na planinski greben, po katerem teče državna meja. Ta greben se razteza od Metohijske kotline do Plavske doline in je tudi naravna meja jugoslovanskega in albanskega dela Prokletij. Iz grebena, ki ima pretežno okrog 2000 metrov nadmorske višine, kipe tudi do 2500 metrov visoki vrhovi. Zadaž za grebenom so se tu in tam pokazali iz oblakov ostri skalnati vrhovi albanskega dela Prokletij, ki dosegajo tudi čez 2500 metrov nadmorske višine.

Po dobri uri hoje smo prišli na Malo Djerovico (2205 m). Od tu smo zagedali vrh njegove višje sestre in če bi šli naravnost po grebenu navzgor, bi bili na njem v dobri uri. Toda gostitelji, so nas peljali po južnem pobočju Djerovice na zahodno stran, ker so nam želeli pokazati še eno lepoto Prokletij, jezero »Bez dna«. Pot proti jezeru se je precej vlekla, izgubljali pa smo tudi na višini. Ko se je pot prevesila na zahodno stran, smo se srečali z majhnim potočkom, ob poti in v dolini pod nami pa je bilo več malih jezerc modre barve. Jezero »Bez dna« (2280 m) leži v kotanji pod zahodnim ostnjem Djerovice. Temno zelena čista voda pove, da je zelo globoko.

Potem smo se po travnatem pobočju povzpeli nad jezero.

Vsa skupina je srečno prišla na vrh Djerovice (2656 m). Svoje veselje smo delili z našimi pobratimi, ki so nam povedali, da tako velike skupine še ni bilo na vrhu. Veseli smo bili, da smo prav člani našega društva postavili rekord v obisku Djerovice. S tem, ko je bila odprta jugoslovanska planinska pot osvoboditve, se bo obisk Djerovice prav gotovo povečal. Z vrha je lep razgled na celotni masiv Prokletij, naš in albanski. Na severni strani vidimo v bližini hrbet Maje Kurvalc (2303 m), levo od nje vrh Maja Rops (2502 m) nad Kožnjarsko Bistrico, za njim pa Bogdaš (2530 m) in v daljavi Žuti kamen (2522 m). Na jugu se pogled ustavi na zobčastih vrhovih albanskih Prokletij. Žal ogrinjajo vrhove oblaki in se ne vidi daleč, tudi najvišjega vrha Prokletij Maja Jezerce (2694 m) ne vidimo. Povedali so nam, kaj pomeni ime sosednje gore »Maja Kurvalc«: »Maja« pomeni »vrh«, »Kurvalc« pa »nikoli več«. Pred mnogimi leti je na tem

vrhu skupino ljudi zajelo hudo neurje s točo in sodro. Ljudje so se premraženi vrnili in rekli, da tja gor ne pojdejo več. In gora je dobila svoje ime.

Spustili smo se po severnem pobočju Djerovice na planino Pločice, kjer stoji planinska koča PD Djerovica iz Peči (2125 m). Z vrha smo se najprej strmo spuščali po zelenem škrljancu, potem pa smo prišli na obsežne, precej ravne planinske pašnike. Iznad planinske Pločice smo zagledali planinsko kočo. Skupina domačih planincev se je sama že prejšnji večer povzpela iz Dečanov. Posedli smo na trato pred kočo. Pridružil se nam je cel trop otrok iz bližnjega pastirskega naselja. Obdarili smo jih s čokolado in bonboni. Kmalu nam jih je zmanjkalo. Pobratimi so pripovedovali o problemih vzdrževanja planinske koče. Odpro jo samo za najavljene obiskovalce, domači planinci pa lahko dobijo ključ v društvu. Pokazali so hribeček na robu planine nad kočo, s katerega je lep razgled na Djerovico in Majo Kurvalo. Za svoj zadnji domek si ga je izbral priljubljeni čika Duško. Tu želi biti pokopan.

Počitek pri koči je bil kratek, saj smo morali biti zvečer v Andrijevici. Povzpeli smo se na greben nad Pločicami, potem pa smo se čez planinske pašnike z več pastirskimi naselji spustili v dolino Kožnjarske Bistrice. Pot po ozki cesti ob neki pa se je precej vlekla. V zgornjem delu je dolina precej široka in prodnata. Kmalu se dolina zoži med pobočji Kožnjara in Maje Kurvale. Tu smo se srečali z gozdnimi delavci, ki pripravljajo les za prevoz v dolino. Planinci iz Peči nas tolažijo, da pot po cesti ni dolga in da bomo kmalu v naselju Kožnjara, kjer čaka avtobus. Njim, ki so to pot prehodili že velikokrat, najbrž res ni bila dolga, nam pa se je hudo vlekla. To pot se je zgodilo, da je skupina razpadla na manjše skupnice. Dve in pol ure hoje po trdi cesti nas je precej utrudilo, razpoloženje pa se je vidno izboljšalo, ko smo prišli do avtobusa. V Kožnjaru se Kožnjarska Bistrica izliva v Dečansko Bistrico. V čisti in hladni vodi smo se umili in se po dolini Dečanske Bistrice odpeljali v Dečane. Nad dolino smo videli v skale vklesane vdolbine, samostanske celice, v katere so nekdanji prihajali menihi iz samostana Dečani, ki so tu ob kruhu in vodi delali pokoro in molili.

V hotelu Dečani so nam pobratimi pripravili poslovljno kosilo. V slovo sta spregovorila predsednika obeh društev. Poudarila sta, da nas je to štiridnevno srečanje še bolj povežalo in da smo si postali še bližji. Oba sta zaželela, da se kmalu spet vidimo. Pobratime smo povabili v Slovenijo, oni pa nas na proslavo 50-letnice svojega društva. Pri avtobusu smo si toplo stisnili roke, tudi solze so spolzele po licih. Iz avtobusa smo pomahali v slovo, potem pa se pod globokim vtisom velikih doživetij dolgo časa nismo sprostili. Kadar je človeku lepo, je najraje sam s svojo srečo in občutki. Noč se je počasi spuščala, v dolini so se prižgale prve luči, nas pa je zagrmil mrak gozdov proti Rožaju.

Trikrat sem hodil po prokletijskih poteh. Trikrat je peljala pot iz Kučišta pod steno nad Nedžinatskim jezerom do spominske plošče pok. Stanetu Tomšiču. Dvakrat sem prečil pogorje Malje Nedžinata od Nedžinatskega jezera do Bjeluhe pod Čakorjem. Enkrat sem bil na Djerovici. Če bom le zdrav, bom še prišel v te gore. Še so vrhovi, doline in jezera, ki jih nisem videl. Njihova lepota in prvobitnost me vabita, pa tudi mnoge člane PD PTT Ljubljana, ki so spoznali delček tega čudovitega gorstva. Vabijo pa nas tudi naši planinski bratje in sestre iz Peči, ki imajo toplo in dobro srce za vse, ki jih pridejo obiskat.

NAŠI PLANINSKI KURIRČKI

Kurir

Poslala sem sinka z nujnim sporočilom našemu predsedniku Perhavcu. Mali ga ni našel doma, doma je bil le njegov brat, predmetni učitelj na naši osemletki. Poročal mi je tako-le: »Perhavca ni bilo doma, a je tovariš Perhavec rekel, da bo že on to stvar sam uredil!«

Ni v sorodu

Moj mož je obiskal svojega sina, zdomca v Kanadi. Tam je srečal nekega starejšega Ljubljančana, ki je prebral Planinski Vestnik. Predstavila sta se drug drugemu. Izselselje-nec se je zavzel: »Kostanjevic? Ali ste kaj v sorodu s tisto Nado Kostanjevic, ki ima v tej številki članek?«

»Ne, v sorodu pa z njo res nisem.«

»Je ne poznate?«

»O, še predobro, saj je moja žena.«

POZIMI V STENI VELIKE BABE

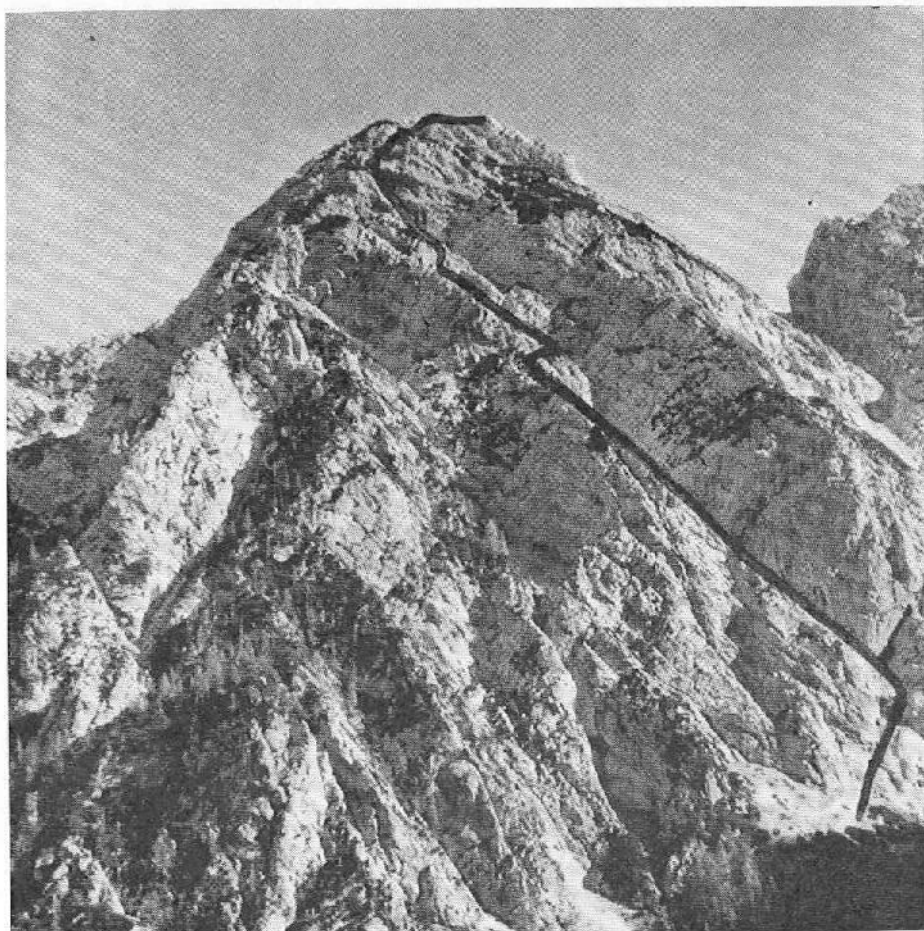
FRANC LANGERHOLC

Bilo je lepo. Tudi mraz je bil. In megla, oblaki, slabe razmere. Vendar — to je bilo: zdaj pa je le še nepopisni občutek sreče. Sreče, ker naju je gora spustila na svoje ponosno teme. Ni naju pobral plaz, nisva zmrznila v mrzli steni in tudi z zadnjimi močmi nisva prigazila v dolino — tako zeleno in varno.

Načrt za to smer je zorel že od lanskega poletja, ko sva jo s Tonetom kar nenavezana »preletela« v slabih dveh urah. Spraševala sva se, kakšna smer je to — polna rušja, borovcev in travnatih polc. Ni nama dala tistega, kar sva želela in pričakovala. In tokrat je v meni zagorel skromen plamenček upanja in želje, da se z njo spogledam še pozimi. Gotovo ne bo tako smešno lahko kot poleti, gotovo na vrhu ne bova razočarana nad smerjo. Kakor bi pihal z mehom, tako se je plamenček razvnel v mogočen ogenj. Kakor hitro bo vreme dopuščalo, jo s prijateljem poskusiva preplezati. Najtežje bo seveda spodaj — 120 m kamina pozimi gotovo ne bodo mačje solze. Nato pa — ni vrag, da ne bi šlo do vrha.

Vreme se je ustalilo, razmere so bile kolikor toliko dobre in neko stvo soboto naju je avtobus že tovoril po slabi cesti na Jezersko. Sprejme naju mrzel, vlažen zrak. O nahrbtnikih ne bi izgubil besed — saj vsakdo, ki je hodil pozimi v gore ve, kakšna »mrcina« te jezdi in te tlači k tlom. Kmalu prideva do jezera, kočja vabi, vabi... Kaj nisva neumna, da greva v sneg, mraz in tveganje, ko pa je v koči tako prijetno toplo?

Velika Baba z vrisano smerjo; Δ bivač prvih plezalcev

Zakaj? Že tolikokrat zastavljeno vprašanje se nemo odbija po stenah, grapah in stebrih. Odgovora ni. Čakava — mogoče ga bo prinesel divji veter, ki se mu vrhovi smrek že spoštljivo klanjajo? Ali pa ga bodo prinesli oblaki, ki se kakor otroci podijo po nebu? Zaman čakava. Nikamor se nama ne mudi. Premišljujeva. Še dobro, da dostop ni prestrm. Vprašanja se kakor ostrí noži zapičijo v možgane in vrtajo kakor požrešen črv. Kako bo, kakšne so resnične razmere, kdaj bova na vrhu? Glas zvona v dolini naju opozori, da se je dan že prevesil v popoldne.

Pri vstopu sva. Večina opreme gre na telo, v nahrbtniku ostane le še spalna vreča. Že prvi raztežaj pove, da smer ne bo šala. Spoštljivo strmi skoki, pokriti s pršičem so prva ovira na najini dolgi poti. Še 50 metrov naju loči do začetka kamina. Na začetku kamina sva čutila, da sva pod najtežjim mestom v steni. Prijatelj mi radodarno odstopi prvih 40 metrov. Sedaj gre zares. Vsak oprimek, vsak stop je treba izsekati izpod ledu. Pa še ta preklemani pršič na ledu. Kar oddahnem se, ko Boštjan zavpije, da je vrvi konec. Posebno doživetje pozimi je varovanje. Cepin zapičiš par decimetrov v sneg in »varuješ« prijatelja. Seveda je to le za videz, pa bolje je nekaj kot nič.

V ozkem kaminu se ne moreva zamenjati v vodstvu. Torej bom moral še 40 metrov plezati prvi. Spet bo treba kopati, preklinjati, pa spet kopati, kopati. Udarec s cepinom mi razkrije čudovito najdbo — staro leseno zagozdo. Kako prijeten je glas vponke, kako prijetno je zanesljivo varovanje. Zadnji raztežaj v kaminu vodi prijatelj. Dolgo časa rije, vzdihuje, koplje in preklinja. Težko mora biti, si mislim, ko se Boštjan komaj opazno dviga. In res, vse je prekrito s plastjo živega ledu. Vsak oprimek si mora izkopati, za stop sta mu le prednja zoba derez.

Razmere so se zgoraj zelo spremenile. Led je zamenjal pršič, ki se ga nisva znebila vse do vrha. Nadaljevala sva čez zelo strme vesine, ugrezala sva se do pasu in se grabila za revno ruševje, ki ga sneg še ni pokopal pod seboj.

Dan se je začel poslavljati, ko sva mokra in trudna priplezala do grebenčka. Bivak. Kako romantična beseda v dolini, kako kruto resnično tu gori! Da se ogrejeva, začneva kopati polico in čez uro je bivak nared. Da pa nama bo udobneje, se kot dva vneta obralca pomaranč vrževa med ruševje, trgava vejice in z njimi zasipava polico. To bova spala! Kar bojiva se, da ne bi potegnila spanja do poznega dopoldneva.

Z dnevom že skačeva po polici in željno pričakujeva toplih sončnih žarkov. S spanjem seveda ni bilo nič. Sprva je še toplo, nato pa začne mráz prodirati vse globlje — vsako režo najde ta spak, da ti zagreni življenje. Nato gledaš zvezde in temno dolino pod sabo, poslušáš divji veter in prisluhneš govoricí veselja. Gledaš zvezde pa uro pa spet zvezde pa uro. Le dneva noče in noče biti. Sit vsega zležeš globoko v vrečo, glavo potisneš tja k nogam in žellš le spati, spati.

Medla svetloba naraščajočega dneva naju zbode v neprespáne oči. Noge so otrdele, nekaj časa rabiva, da jih spet razgibava. Še dobro, da za začetek ni pretežko. Malo navzgor pa malo desno pa spet navzgor. Iščeva najlažje prehode sredi razbitega skalovja. Pod gladkimi, nagnjenimi ploščami se ustaviva. Poleti so eden najlepših delov v smeri, zdaj pa so na debelo pokrite s pršičem. Spet kopljeva oprimke in stope, spet gre prav počasi. Pa še pravega varovanja ni. Na široki polici se ustaviva. Najtežje je za nama, vendar še zdaleč nisva na vrhu. Še par zahtevnejših mest in zagaziva v globok pršič vršne kupole. Pršič. Kako lep za smučanje, pa tako mučen za svežo gaz. Ob dveh popoldne stojiva na vrhu. Vesela sva, pa vendar ne smeva biti preveč brezskrbna; ne sme še odpasti oklep skrbi, kajti čaka naju še naporen sestop po grebenu. Dva raztežaja se še varujeva, nato pa se izpostavljeni greben položi in nama omogoča čudovit sestop. Nato zgrešiva pot in sestopiva po strmi grapi, ki naju pripelje prav v dolino. Tu pa veselja ne pokvari niti nahrbtnik, ki se je spet prav nesramno zredil, niti gladka cesta, po kateri se kot pijanca opotekava na Jezersko, niti možakar, ki nama pove, da sva zamudila zadnji avtobus.

OPOMBA:

Centralna smer v z. steni V. Babe. Višina smeri 950 m, ocena III, 2. zimska ponovitev opravila 7. in 8. 1. 1978 v 11 urah Boštjan Kekec in Franc Langerholc (AO Škofja Loka).

TRIJE PRVENSTVENI DNEVI

ANDREJ ŠTREMFEJL

Gore nad Baltorom so kot podobe iz sanj. Uspeh in tragedija na meglenem, od vetra zbrušenem Skritem vrhu postajata drobec alpinistične zgodovine majhnega naroda iz Alp. Že ob povratku, na poti iz osrčja enega največjih gorstev sveta, na ogromnih prostranstvih ledene reke Baltora sem mislil nanje, na peščico drobčenih, pa vendar tako lepih in mogočnih gora, gora, v katerih sem se učil alpinistične abecede. Ob zvezdnatih nočeh pod zaledenelimi zemeljskimi velikani so mi misli uhajale domov, k mnogo manjšim, pa zato nič manj veličastnim goram, ki se vrste visoko nad našimi alpskimi dolinami. Pred očmi so se mi zvrstile podobe domačih gora, podobe, ki jih ne bom mogel nikdar pozabiti.

S težkimi nahrbtniki na ramah hitiva po poti proti Žrelu. Prijeten hlad, ki prihaja od snega, nama hladi razgreta čela. Sneg je trd kot kost. Spretno poskakujeva po kamenju, zažrtem v te zadnje ostanke zime. Tiho je, le sem in tja zaropota kak kamen, ki ga sproži nerodna človeška noga.

Dani se že, ko jo ublrava iz Žrela kar naravnost navzgor po grapi pod steno. Sem in tja se ustaviva za kratek čas, loviva sapo in si ogledujeva steno. Poševna poklina v gladkih ploščah je najin današnji cilj. Tako izrazit naravni prehod pod nosom tolikim dobrim alpinistom, pa še nepreplezan! Kar malo čudno se nama zdi. Morda pa pogled vara in nakazanih razčlemb ni? Morda? Toda poizkusiva vseeno. Več kot odbiti naju stena tako in tako ne more.

Pod steno si natočiva hladne vode, ki curlja izpod snega. Ledeno mrzla je. Po široki gredini se vzpenjava proti mestu, kjer se pričinja poklina. Pogled navzgor je kar obetaven. Malo se podpreva, potem pa se ovesiva s kovačijo.

Nestrpen sem. Kako neki mi bo šlo, ko že tako dolgo nisem plezal? Skoraj štiri mesece je, odkar smo odšli v Karakorum, in le nekaj dni, odkar smo se vrnili. Toda žeja po plezanju je nelzerna. Pri bratcu si izgovorim prvi raztežaj.

Črna, kompaktna skala s hrapavimi oprimki se mi postavi na pot. Telo se ob dotiku prstov s skalo vznemiri. Kako lepi občutki! Prsti božajo kamenino, sem in tja najdejo oporo, se je oklenejo in telo se počasi dviga navzgor. Sprva so gibi še okorni, toda trema kmalu mine in skladnost gibov, dobro razčlenjena skala, veselo igranje duha, vse se združi v harmonično celoto, v plezanje.

Previs! Oprimki postanejo majhni, vedno manj jih je, pa še ti so nerodno razporejeni. Harmonija se poruši, v telo se naselijo čudni občutki, po glavi se podijo zmedene misli. Ali se ni morda hotenje duha vzdignilo nad telesne sposobnosti, ali si nisva postala v tej dolgi razdvojenosti s skalo tujca, ali me ne mara več, se me hoče otresti?

Vse skupaj traja le nekaj trenutkov. Prsti se še močneje zagrljejo v skalo, telo se izvesi nad praznino in si išče položaj, ki mu zagotavlja ravnotežje. Mišice se napnejo kot strune. Kakor znani občutki! Duh se sprosti nad praznino, veselo zaigra.

Ne, plezanja ni moč pozabiti.

Klin na stojšču veselo poje. Tlesku vponke sledi enakomerno pobiranje vrvi. Tako gre raztežaj za raztežajem, nobene omahljivosti več.

Poklina postaja vedno bolj neizrazita. Zajetni previsi se bohotijo nad njo. Mk spretno premaguje težave. Izstop iz majhne leve mu dela precej težav, toda za mojstra njegovega kova ni ovir. »Hudičev krempec« se zažre v skalo, slaboten zven klina, ki ga razpoka ni hotela sprejeti, nekaj kletvic, ropot stremen in glasno sopenje pomagajo premagati težnost tudi tokrat.

Razčlemba, ki naju je vodila ves čas vzpona, se je izgubila v lažjem svetu. Nenavezana napredujeva proti robu stene. Ogledujeva si gladke plati Trikota, preko katerih zdrse pogled pod steno, v čudovit gorski svet na Ledinah, in še nižje, v smrekove gozdove nad Jezerskim.

Z vrha plava pogled dalje preko Karavank, s ponosnim Stolom in vitko Košuto, pa vse do nazobčanih grebenov Julijcev, katerim kraljuje mogočni Triglav.

Krnica pod Srcem z bleščeče belimi stenami, ki se pno nad njo. Ta delček naših gora se mi je od prvega srečanja naprej zdel pravi raj. Vedno sem rad zahajal v ta kot.

Steno Frdamanih polic dobro poznam. Vedno me je navduševala s svojo strmino in svojevrstno kamenino, ki omogoča čudovito prosto plezanje.

Že o prvem mraku se spotikava po gozdu in motiva popolno jutranjo tišino. Iz gozda stopiva na trdo melišče, po katerem se napotiva pod steno. Kamenje je sem in tja poraslo s travo in mahom, družbo pa jima delajo šopi ruševja in posamezni macesni. Višje kot sva, manj je zelenja, kot da bi se plašno umikalo pred kamnitim zidom, ki se navpično poganja iz melišča v nebo in ga skuša doseči.

Pogosto otipavava steno s pogledi. Kar tesno nama je pri srcu, tako strma in nedostopna se nama zdi. Nič kolikokrat sva si ogledovala gladke plati in previse v levem delu stene. Tanka črta počí nama je dajala upanje na uspeh.

Kljub poznemu poletju imava še precej opravka s snegom, preden se spustiva do vstopa. Nejeverno gledava navzgor. Čudne misli naju obhajajo. Le ena pesimistična beseda bi zadostovala in že bi odstopila od nameravane poti. Kje naj se sploh lotiva te vertikale?

Po lahkem svetu na levi se vzpnem precej visoko, tako da pogledam steni iz oči v oči. Tudi od tu ne kaže nič bolje. Vendar si v mislih najdem prehode, ki naju bi morali pripeljati preko plati do počí, ki prereže najbolj strm del stene.

«Mk! Ta bo pa zaglodana! Vsaj poskusiti morava!» Tudi on se strinja, saj sva bila že prevečkrat tu, da bi se tudi danes praznih rok vrnila v dolino. Poizkusiva, če ne bo šlo, bova vsaj vedela, koliko je v tej steni ura.

Mk se vzpne prvih nekaj metrov kar po Schinkovi smeri, nato pa preči po polici pod veliko žmulo. S težavo premagam prvo zoprno mesto in se najdem pod krušljivim previsom. Teško stojim, ne morem ne naprej, ne nazaj, klin pa noče in noče v skalo. Na robu obupa sem že, ko se z goljufijo spravim še kak meter višje, se prilepim pod previs in končno zabijem klin. Tu sem zadnjič pomislil na to, da bi opustila poskus v tej nori steni.

Prehode čez plati sicer najdeva in celo lepi so, samo prosto plezanje, vendar so težave tolikšne, da le počasi napredujeva. Zgornji previsni del stene se vse bolj grozeče pomika nad naju. Kot renčec pes nama reži v obraz, zobe pa nama bo pokazal kasneje, ko se bova spoprijela z njim.

Popoldne prideva na rampo, ki v nadaljevanju preide v tiste počí, ki predstavljajo ključ vzpona in nama vlivajo upanje v uspeh. Po nekaj metrih lažjega sveta se spoprimum s strmo zajedo...

Noga poišče majhno stransko oporo, roka zapusti zajeten oprimek in se upre v nasprotno steno. Zvok odkrušene luske in nato padajoče kamenje, vmes pa filmska predstava padajočega telesa, ki se odbija s police in končno konča v globini. Le redko človekovi možgani delajo s tako naglico.

Trenutki v življenju alpinistov, dolgi kot večnost. Telo ne uboga več glave, človek je zdrsnil na lestvici razvoja za eno stopničko. Nagonsko se prilepi za skalo in z vso močjo zagrebe roke v skrotasto polico. Potem pa grobna tišina, ki jo moti le močno razbijanje srca.

V navpični zajedi sem že povsem pri močeh. Na pomoč morajo trije klini, ki pa ne rešijo uganke, kako se skobacati v lijak, ki je prekrit s previsom. Končno mi uspe in kmalu sem na stojišču.

Pot naprej ni nič kaj obetavna. Navpična zajeda, ki je proti koncu raztežaja močno sluzasta, Mka dodobra izmuči. Za nameček pa dobi še sila neudobno stojišče pod veliko krušljivo streho.

V počí med streho in steno brcam kot riba na suhem. Zabiti ne morem, zato gvozdim na vse načine. Le po centimetrih se pomikam navzgor. Hudičev krempelj in streme me dokončno rešita iz zagate. Toda težav zato še ni konec. Iz navpične in gladke počí se umaknem v levo. Majhnih previsov in strehc tu ne manjka. Nekaterim se spretno izmaknem, drugim pa pokažem zobe. Dan gre počasi h koncu, jaz pa še vedno visim v tem neskončno dolgem raztežaju. Zajeda, po kateri se vzpenjam, se konča pod majhno streho. Izbor klinov za pasom je že zelo boren. Čez rob prestopim v drugo zajedo, toda moči pojemajo, stena pa me neusmiljeno tišči navzven. Takoj mi je jasno, da klina ne bom več zabil. Mrzlično sežem za pas, kjer imam nekaj zagozdic na zankah (nem. Bikeilen). Že z napol ihtavimi kretnjami mi uspe eno spraviti iz vponke. Na srečo je prava in se lepo usede v poč. Vpnem vponko in streme in končno svobodneje zadlham. Še nekaj metrov počí in dve dobro zataknjeni zagozdici me pripeljeta na majhno poličko pod previsom. Preostanek dneva izkoristim za dva dobro zabita klina. Mrak je že, ko Mk prične s tem raztežajem. Kline izbija kar na pamet, kar mu presenetljivo dobro uspeva. V popolni temi ne manjka kletvic in isker ob slabo namerjenih udarcih kladiva. Pozno ponoči pripleza na stojišče. Pa baterije?, boste vprašali. Z mojo si sedaj sveti eden od askolskih nosačev na relaciji Korofan—Bardumal (ali kje drugje), druga pa počiva v bivaku pod Srcem, kjer sva jo pozabila.

Prostora na polički je bore malo. Previs nad polico naju hoče izrlniti v globino. Precej časa mine, preden si urediva bivak. Vetrna vreča nama seže le do kolien. Noge tičijo v stremenih ali pa bingljajo nad globino.

Veliko noči sem že prespal, takole pod milim nabom in v steni, toda ta je brez dvoma ena najbolj izpostavljenih. Mk! Ko naju bi mama videla, kaj! Bolje, da ne. Vso noč ne bi zatrisnila očesa.

Mraz grize prav do kosti. Blížajoča se jesen dela noči hudimano mrzlo. Le sem in tja malo zadremujem. Pogosto se presedam po veliko premajhni polički. Nogi sta mi zaspali, kajti stremena so se zarežala v mišice. Nočno tišino včasih zmoti hrup avtomobila, ki z žarometi tipa po asfaltni cesti v dolini. Luči v vasi se mi zde majhne, kot roj kresnic. Po glavi se mi podljo različne misli. Pred očmi mi vstajajo podobe belih velikanov nad Concordijo. Kako je človek smešen. Vedno sanjari o tem, česar nima. Zvezde počasi bledijo, veliki voz je na koncu svojega nočnega popotovanja. Na vzhodu se je nebo obarvalo s fantastičnimi barvami. Vas v dolini pa je še zavita v jutranji mrak. Udje so otrdeli od dolgega sedenja. Počasi in sila nerodno se pripravljava na vzpon. Ob pogledu na gladko in previsno poč nad nama izgubim ves tek do težke jutranje plezarije. Taka je pač naša usoda. Namesto zajtrka dobiš težko poč, ki ti izpije še zadnje moči, ki so ti ostale.

Od vode zlizana skala ne nudi niti najmanjše možnosti za varovanje. Ne morem se spraviti iz stojišča v poč. Mkovo stokanje me opozori, da že predolgo stojim na njegovi rami. Hitro se potegnem v poč. Toda kaj sedaj? Navzgor ne gre in ne gre. Vse je tako gladko, da se počutim kar neboljen. Še enkrat mi krepelc priskoči na pomoč.

Poč se malo položi, tako da lahko zajamem sapo. Nadaljevanje je videti še bolj težavno. Za lusko zabijem klin zaradi morale, saj kaj boljšega tako ne spravim skupaj. Dve uri napenjam vse svoje moči, da preplezam raztežaj nad bivakom. Sedaj vsaj veva, da naju stena ne bo več odbila.

Razčlemba naju prisilijo v levo. Zopet navpična poč, pa gvozdjenje in sopihanje. Pozna se mi, da se moči, ki sem jih pustil v Aziji, niso še povsem vrnile. Tak sem kot cunjja. Stena pa še ni popustila.

Mk se napenja v zajedi, ki jo zapira zajeten previs. Ta mu bo pa dal vetra. Toda glej ga zlomka. Enkrat pa se naju je vendar usmilla. Skozi previs je luknja, sicer ozka, a vendar je. Za prehod skoznjo je treba sleči vso alpinistično ropotijo in jo privezati za vrh, da jo potem potegneš za seboj. Česa vsega se ne spomni tale mati narava.

Široka razkrek v kamnu je še ena poslastica te smeri. Skozi kamin se ponuja lep pogled v dolino. Najlepše pa je to, da ob izstopu iz kamna prideš v resnično lažji svet. Ob stisku roke na vrhu mi Mk pomežikne. Njegova stara navada, ki pa mi pove vse.

Sestavek se nanaša na dve prvenstveni smeri:

Smer po špranji, S stena Dolgega Hrbta in smer Čebelica, SV stena Frdamanih polic. Plezala Marko in Andrej Štremfelj.

S stena Dolgega hrbta — Smer po špranji:

Prva plezala Andrej in Marko Štremfelj, 27. 8. 1977. Ocena IV, en raztežaj V, A₂, višina stene 450 m, čas prvih plezalcev 5 ur.

Dostop po smeri 33 (Vodnik »Ravenska Kočna«), pod desno stran stebrička levo od rdoče zajede, kjer poteka smer Kemperle-Murovec.

Opis: V izrazito poševno poč in po njej proti desni štiri raztežaje v zglajeno dno grape. Od tu po desni steni navzgor, nato levo po strmi gladki zajedi na stojišče v lažjem svetu. Od tu raztežaj proti levi navzgor, nato po ploščah pod previsi desno in po razu stebra več raztežajev na sam vrh Dolgega hrbta. Sestop po markirani smeri na Češko kočo.

SV stena Frdamanih polic — Smer »Čebelica«:

Prva plezala Andrej in Marko Štremfelj, 3. in 4. 9. 1977. Ocena V, A₁—A₂, trije raztežaji VI, višina samostojne smeri 450 m, čas prvih plezalcev 22 ur.

Dostop po smeri 335 v Plezalnih vzponih v Julijskih Alpah.

Opis: 15 m po smeri 335 in levo na podstavek pod trebušastimi platinami. Czrnje in ob stehlici na stojišče. Prečka preko krušljivih lusk v zajedo. Po njej in levo na stojišče. Poševno levo navzgor na polico in 25 m desno navzgor na stojišče na začetku rampe. Po rampi raztežaj levo za stolp in dalje pod zajedo. Po zajedi dva raztežaja na stojišče pod streho. Po poč navzgor in prečka pod streho v levo poč. Po njej do stehlice in desno po poč na stojišče (bivak prvoplezalcev). Po poč in nekaj metrov pred koncem levo in navzgor na stojišče. Po lažjem svetu levo in navzgor pod poč. Po poč in levo čez ploščo na stojišče. Rahlo levo in po lahkem svetu pod zajedo, desno od stolpa. Po zajedi in kamnu na travnat greben. Po njem v smer Jesih-Potočnik in po njej na rob stene.

Sestop kot pri smeri 335.

VZPON NA NAJVIŠJI IRANSKI VRH – DEMAVEND (5671 m)

ZVONE ANDREJČIČ

Datum na koledarju kaže 9. september.

V dnevnik si zabeležim samo kratek stavek: »Danes počivamo v vasi Rhine (2100 m).« Vanjo smo prispeli včeraj zvečer po celodnevni vožnji z minibusom, v katerega smo se vkrcali v vasi Rudbarak, ki leži v podnožju pogorja Alam-Kuh. Lepa avtomobilska cesta nas je vodila skozi najbolj zeleni pas širnega Irana ob Kaspijskem Jezeru. V njem smo si privoščili osvežujočo kopel, nato pa smo se v restavraciji spet enkrat do sita podprli. Proti večeru smo se že vzpenjali po vijugasti cesti, speljani na pobočjih mogočnega Demavenda. Naša končna avtobusna postaja je bila vasica Rhine, ki leži 2100 metrov visoko na pobočju Demavenda in je izhodišče za vzpon na vrh. Udobno smo se nastanili v prostornem domu iranske planinske zveze. Jutri, 9. septembra, bomo imeli dan počitka.

Zjutraj nas je kot vsako jutro prebudilo sonce in modro nebo brez oblaka. Nekaj časa smo lenarili pred domom, potem smo šli pogledat v vas, tipično arabsko naselje. Hiše so kvadratne oblike, nizke, zgrajene iz kamenja in lesa. Tako zelo se stapljajo s pokrajino, da so od daleč skoraj neopazne. Precej časa hodimo po ozkih ulicah, ki so si zelo podobne, dokler se končno ne naveličamo tudi tega pohajkovanja. Sonce kljub precejšnji nadmorski višini še vedno neusmiljeno pripeka, zato se spet prileže prijetna senca na dvorišču planinskega doma.

Jutro 10. septembra.

Povsem normalno se nam že zdi, da je nebo brez oblaka. Ob šestih zjutraj se odpeljemo z majhnim kamionom iz vasi še više po slabi in prašni cesti do višine 2800 metrov, nato pa peš odrinemo naprej. Pobočja so v tem delu še položna ni delno porasla s travo in bodečimi lišaji. Od višine 4000 metrov pa postanejo gola in proti vrhu tudi zasnežena.

V prvih popoldanskih urah dosežemo veliko zavetišče, ki je postavljeno na višini

Skupina radovljiških planincev in alpinistov na vrhu Demavenda (5671 m)

4250 metrov. V njem je urejeno dvajset ležišč, vendar ne prespimo sami. Z vrha se vrne majhna skupina Nemcev, poleg tega pa se jutri namerava povzpeti na vrh tudi skupina iranskih planincev.

Nasploh je planinstvu v Iranu zelo priljubljeno in razširjeno, o čemer smo se lahko sami prepričali. Vedno bolj pa se uveljavlja tudi alpinistična dejavnost.

11. september.

Ob drugi uri po polnoči smo vsi nared za odhod. Proti vrhu se odpravljamo polnoštevno, to se pravi, da nas je v koloni kar dvajset. Vendar slabo počutje nekaterih že po slabih urah hoje skrajša kolono za nekaj članov. Počasi nadaljujemo vzpon po vedno bolj strmih, s strjeno lavo pokritem pobočju.

Na vzhodu nebo zažari in postane vražje mrzlo. Biti mora okoli petnajst stopinj pod ničlo. Veter postaja vse močnejši. Demavend opravičuje svoje ime, pravijo mu namreč »gora vetrov«. Vzrok za zelo pogostne vetrovne dni je v tem, ker se na tem območju stika dvoje različnih podnebij. Suh in hladen zrak iranske visoke planote se meša z vlažnim in toplim iznad Kaspijskega morja.

Ko nas ujamejo sončni žarki, smo že na višini 5000 metrov. Ker nekatere že pošteno daje sapa, se naša kolona močno razvleče.

Proti vrhu zamenja lavo žvepleni drobir, iz zemlje pa mestoma uhajajo žvepleni plini, ki močno motijo normalno dihanje.

Vrh predstavlja najvišji rob s snegom pokritega ognjeniškega žrela, kajti najvišji iranski vrh je pravzaprav speči ognjenik.

Do desetih dopoldne se nas na vrhu zvrsti enajst. Tako smo uspešno končali naše romanje po iranskih gorah.

P. S.

Opis prvenstvene smeri v Siah Sangu:

Smer poteka v zahodnem delu ostenja Siah-Sanga in orientacijsko ni zahtevna. Prvih tristo metrov poteka po ledenem ozebniku, katerega naklonina se z višino stopnjuje. Sto metrov pod robom stene se razdeli v tri krake. Desni krak je globoka grapa z značilno rdečo krušljivo skalo. Po njej na rob stene.

PLANINE NA MATAJURJU

JANKO PERAT

Končno sem na svojem popotovanju po tolimskih planinah prispel na matajurske.

Matajur se z naše strani, to je z doline Soče in s podolja kobarliškega kota — od Kobarida pa do meje z Italijo — dviga dokaj strmo. A ta površina je po velikem delu gladka, zato se po teh strminah vsenaokoli zajedajo visoko v gozdni pas številne senožeti. Zadnja leta se spet bolj in bolj zaraščajo v gozd. Edino senožeti Livške kotline so izjema. Pa še tod ostaja iz leta v leto več senožeti nepokošenih in grmovje jih vse bolj prekriva.

Ta strmi zagon Matajurja iz doline Soče se nekako v nadmorski višini med 900 in 1000 m ublaži in preide v obliki zelo prostrane terase v razgibano visoko ravan. Ta se še enkrat, v strmih zagonu, povzpne v sam vrh.

Na tej visoki ravni so štiri lepe planine. Pašniki teh planin se začenjajo na obrobjih vasi, nekako v višini 900 metrov in se povzpno pod vrh do višin 1500 m. Vse prekrivajo površino 737 ha. Na teh planinah so pasli govedo; le v enem predelu tudi konje. Drobnice pa tod, vsaj v večjem številu, niso pasli, odkar ljudje pomnijo.

Vse te planine so razmeroma zelo lepo dostopne; do vsake je moč priti po cesti, po kateri so nekoč že vozili tovornjaki. Tudi peš ni daleč do njih. Največ dve uri hoje iz vasi, ki jih izkoriščajo. Zato so bile te planine nekoč v živinoreji Livške kotline in Kobarškega podolja zelo velikega gospodarskega pomena.

Bile ...

Nekoč se je po teh planinah paslo okrog 600 goved in 100 konj. Letos pa se je tod paslo le 122 glav goveje živine, trije konji in en osel.

Na svoji poti skozi te izumirajoče planine sem najprej prišel na planino Sleme. Pašniki te planine se začenjajo pri 900 m in se pri Tršci zgubijo v labirintu robov na 1400 metrih, ob vznožju najvišjega vrha — Babe.

Planina pripada pašni skupnosti vasi Perati, Avsa, Piki, Plohi in Jevšček. Lani so pasli na njej čredo 50 junic in 5 krav. Zanje je skrbel samo en pastir. Pa še tega sem srečal v gorski senožeti, ko je obračal seno.

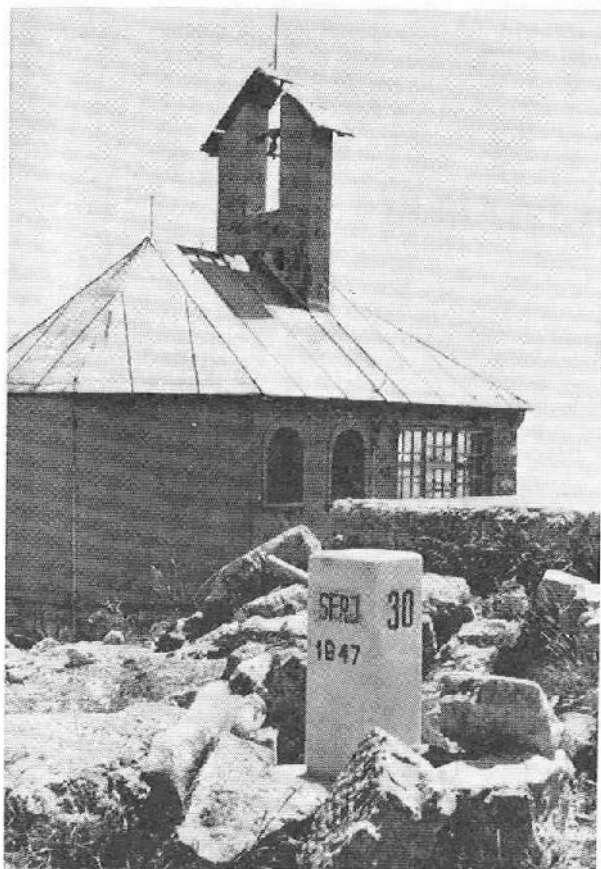
Saj res. Kam pa naj bi mu živina ušla? Na sosedno Idrsko planino? Saj se je od tam še tistih 5 junic, ki jih je kmet iz Idrskega še prignal v planino, zateklo k večji čredi na planino Sleme. Gotovo jim je bilo dolgčas na prostranih pašnikih tako samim.

Govedar Avgust Faletič od Peratov, ki je skrbel za čredo na planini Sleme, mi je povedal, da je te junice nekajkrat zagnal nazaj, a so se vsakokrat spet vrnile k čredi. Nakar se jih je naveličal odganjati, saj mu niso povzročale posebnega dela, in paše je itak na pretek več kot za vse.

Na Idrski planini, koder je peljala moja pot, sem na konjskem delu pašnikov najprej splašil srnjaka, ki sem ga zmotil v njegovem dopoldanskem dremežu. Jezno bokajoč je protestiral in se zatekel v goščavo jelševja, ki vsepovsod hitro prerašča nekdanje gladke pašnike, na katerih je nekoč veter kodral grive konjskim čredam. Še malo naprej sem naletel na razrit svet, ki so ga preorali divji prašiči. In na tej preorani zemlji sem našel zaponko vojaškega opasača in naboje za nemško in italijansko puško, vse na enem kraju. Vse je bilo rjavo in skoraj razpadlo.

Da, tod je divjala prva svetovna vojna. Po tej poti je 26. oktobra leta 1917 prodiral Rommel in zavzel vrh Matajurja. Sam s svojimi dvestotimi württemberškimi lovci. In na tej poti, ki se je začela na Mengorah pri Tolminu, šla prek Kolovrata in končala z zavzetjem Matajurja, je Rommel zajel nič manj kot 150 italijanskih oficirjev, 9000 vojakov in 81 topov.

Na ta nekdanji pohod so me spomnili oksidirani naboji za nemško in za italijansko puško. Oboji na kupu, na obrnjeni travnati ruši, ki so jo minulo noč obrnili divji prašiči. Ob tej najdbi sem se spomnil puščavskih bitk v Libiji, kjer sem se tudi sam, skupaj z nekaj stotinami Slovencev spopadal z enotami »Afrikapanzerarmee«, ki ji je pove-ljeval Rommel.

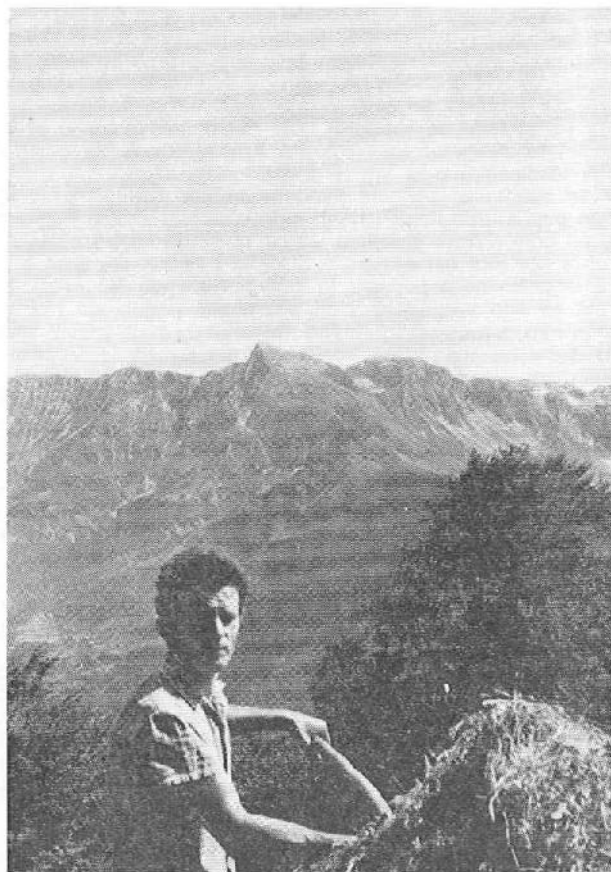

Vrh našega Matajurja

Foto J. Perat

Ivan Štih. Bo zdržal na planini?

Foto J. Perat

Pobral sem trofeje in nadaljeval pot. Žejen sem že od daleč opazil dolgo betonsko korito za napajanje živine. Pohitel sem, da bi se odžejal, toda korito je bilo prazno in skozi vodovodne cevi ni pritekla voda. Najbrž so bile kje zgoraj poškodovane. In na koritu, še popolnoma ohranjenem, je bila v beton vtisnjena letnica: 1. 9. 1954.

Zgoraj, na gričku, nad koritom je »konjska guta«, nekoč bivališče konjarjevo, kazala svoja gola rebra.

Niže od korita, le nekaj sto metrov po položnem bregu, pa so stali moderni stanovi Idrske planine: dolga štala in na koncu nje mlekarna. Vse pod eno samo, dolgo streho. S črnih okenskih odprtih pa so visele razmajane polknice. V mlekarni so se naselili netopirji. Trije konji, ki jih ob prihodu nisem opazil, so se mi bližali v drncu. Najbrž so menili, da je prišel njihov gospodar in jim princsel sladkorček. Tam, od koder so prišli, sem opazil še osla, a je bil očitno prelen, da bi mi prišel bliže. Konji so se ustavili kakih dvajset korakov stran od mene. Gotovo so spoznali svojo zmoto. Samo črn vranec mi je prišel še bliže. A tudi ta mi ni popolnoma zaupal in me je iz nekaj metrov nezaupljivo motril. Nato so se vsi obrnili stran, se začeli pasti in se niso več zmenili zame.

Od tam sem jo ubral počez skozi Svinsko planino. Tudi ta, najmanjša planina na Matajurju, je opustela. Pred leti so jo še rabili člani pašne skupnosti iz vasi Svino pri Kobaridu.

Hitel sem naprej. Nekoč sem te steze prav dobro poznal. Takrat še niso bile zaraščene in pot je bila lahka. Zdaj pa jih je ponekod že zelo prerastle grmovje. Moral sem se potruditi, da ne bi zašel. Ob robovih stez pa so se razrasle visoke trave in razno bodičevje, ki me je praskalo po nogah. Skozi vso to goščavo sem se opletal, kakor bi bil pijan. Sonce je žgalo, dajala me je žeja. Čisto na koncu, sem vedel, da bom prišel na vojaško cesto — še dobrega pol kilometra pa bom prišel do lovske kočje lovske družine Kobarid. Tam bo voda! Tam se bom končno odžejal.

Toda prišel sem h kočji in z grenkobo videl, da ima polkna zaprta, vrata zaklenjena in vodnjak zraven kočje je bil zaklenjen...

Obupan in žejen sem se usedel.

Ko sem hudo malodušen takole sedel pred lovsko kočo, v kateri sem slutil hladno vodo, sem po kdove kolikem času spet glasno pošteno zaklel. A glej! Kot bi ta kletvica imela neko čarobno moč, sem že naslednji hip zaslišal v hribu, visoko nad seboj brnenje motorja, in čez nekaj trenutkov je že pripeljal Izza gorskega hrbta. Kmalu sta se ustavila pri meni ob koči dva mlada fanta, in prvo, kar sem ju vprašal, je bilo, če imata ključke od lovske kočice. Ampak, smola pa taka! Ključev nista imela, ker nista bila lovca. Imela pa sta — pivo!

In to steklenico piva smo potem bratsko izpili, čeprav sta me fanta silila, naj jo kar sam popijem do dna. A tistih nekaj požirkov piva je bilo zame nepopisen užitek. Nikoli ju ne bom pozabil in upam, da se bomo še kdaj srečali, da bi se jima oddolžil.

Fanta sta bila namenjena v Sužiško planino. Do sem h koči sta se nekako pripeljala na mopedu po zapuščeni in zanemarjeni vojaški cesti, ki jo od prve svetovne vojne sem za silo vzdržujejo sami uporabniki planin, da morejo spomladi po njej pripeljati potrebno opremo za mlekarstvo v planini in da jo jeseni spet odpeljejo. Ta cesta pa se je tu, prav na tem kraju končala. Prelevila se je v ozko »mulatiero« in se vijugasto zgubljala okrog zatrepa. Zato smo jo mi mahnilo peš.

S ceste skozi bukove gozde, po položnem pobočju navzdol, smo že po nekaj minutah prišli do globokega brezna, pa smo ga pustili za sabo, ne da bi se ustavljali ob njem. Ustavili pa smo se slabe četrte ure naprej pri drugem, veliko bolj divjem, bolj globokem breznu — pri Ličevcovi jami. Tu pa se nismo mogli premagati, da ne bi vrgli vsak svojega kamna vanj in šteli sekunde, kdaj bo udaril na dno in spet smo se prepričali, da se zadnjega padca res ne da več slišati. Poslušali smo le, kako so se nekaj dolgih sekund kamni odbijali od stene prepadnega brezna, dokler se niso še ti glasovi zgubili nekje v brezdanjih globinah.

Od te jame smo se potem obrnili pravokotno navzdol in dobesedno stekli po strmem pobočju. Ni minilo četrte ure in že smo bili med kravami, ki jih je govedar ravnikar zaganjal proti stajam v dolnici pred nami, kajti bližal se je čas popoldanske molže. Krave s polnimi vimeni so voljno sledile klicu pastirja.

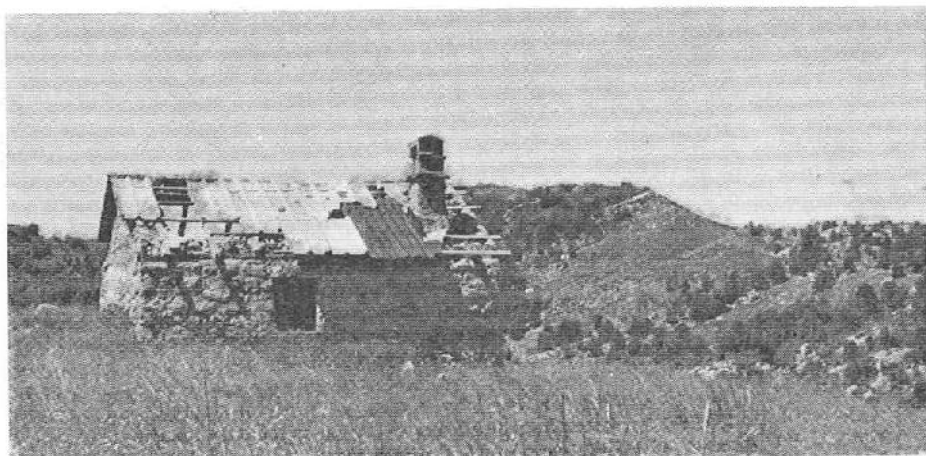
Sužiško planino, kamor smo prispeli, so leta nazaj uporabljali staniki iz Sužida in Starega Sela pri Kobaridu. Nekaj deležev so imeli tudi posamezni kmetje iz Kreda, Trnovega in Smasti. Zadnja leta pa so na širok odprli vrata tudi vnanjkom, vsem, kdorkoli bi rad poslal svojo živino v planino, samo da bi planina še živela. In ti vnanjki so prignali svojo živino na to planino, ker so njihove planine že izumrle. Letos so imeli na Sužiški planini svoje krave ali junice, poleg stanikov še vnanjki iz Kamnega, Kreda, Potokov, Lader, Smasti in Trnovega. Vsi skupaj pa so komaj spravili skupaj borih 50 molznic in 17 junic.

Planina je na Matajurju največja. Pašniki se zečanjajo na višini okrog 1100 m, koder se svet od strmega vzpona iz sužiškega podolja izravna v položnejše, a močno razgibano pobočje. Pašniki se potem končajo tik pod matajurskim vrhom, v višini 1500 m; pod samim vencem robov, ki objemajo vrh.

Še bolj proti zahodu, tik nad Nadiško dolino, je bila nekoč še Krejska planina, a so jo opustili že kmalu po prvi svetovni vojni. Nekaj najboljših mejnih pašnih površin te planine pa so enostavno »priljučili« Sužiški planini.

Ohojak (Nace Stih) iz Sužida pri Kobaridu, planinski mlekar
Foto J. Perat

Konjska »guta« (uta) razpada

Foto J. Perat

Ko smo pritekli k mlekarni, sem imel le malo časa, da bi izmenjal nekaj besed z mlekarjem. V rokah je namoč že imel molznik, mudilo se mu je na molžo. Krave, ki bi se bile rade znebile pritiska, so kar naprej mukale.

Mlekar Nace Štih, po domače Ohojak, spada med poslednje Mohikance na tolminskih planinah. Njim je podaril domala vse svoje življenje, ves svoj trud in svoje znanje, pa tudi ljubezen. Nace ima že 77 let. Letos je že osemindvajsetič zapored za mlekarja na tej planini. V mladosti je nekaj let mlekaril tudi po drugih planinah. Še prej pa je bil pogonček na tej planini — dokler ni odrasel in se izučil za mlekarja.

»Oh! Nekoč, da nekoč je bilo tu veselo. Razlegal se je vrisk fantov in smeh deklet, ki so prihajali k nam na obisk. Bili so časi, ko smo na tej planini pasli celó 300 molznic in namolžil po tisočdvesto litrov mleka na dan. To je bilo življenje! Danes je pa žalostno. Komaj petdeset krav smo z muko spravili skupaj in nad polovico jih je od drugod iz vasi ki so svoje planine že opustile. Kaj bo prihodnje leto, ne vem. Upam, da planina ne bo umrla pred menoj. Preveč žalostna bi bila potem moja smrt.

No, pa na svidenje! Krave me kličejo. Vi si pa kar privoščite ‚batude‘, kolikor vam srce poželi. Pa še kaj pridite!«

Spremljal sem ga še nekaj korakov do hleva in mimogrede še zvedel, da je na planini samo on redno zaposlen. V pomoč pa mu prihajajo uporabniki, ki se zvrščajo drug za drugim in so dolžni opraviti po 5 delovnih dni za vsako kravo. Ob mojem obisku je Nacetu pomagal soimenjak Ivan Štih. Z njim sem se pogovarjal kar med molžo; z Nacetom se nisem več mogel, ker me, med curki mleka, ni mogel več slišati. Bil je že malo naglušen.

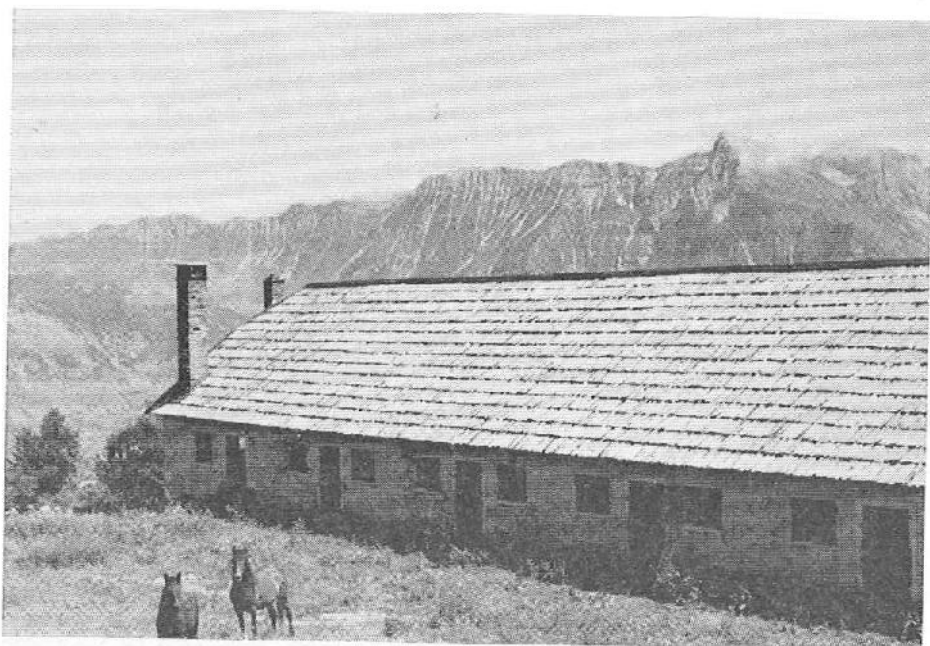
Od Ivana sem še zvedel, da namolzejo po 170 litrov mleka na dan, da večerno molžo posnamejo skozi plitvo korito, medtem ko jutranje molže ne posnamejo, temveč jo s posnetim mlekom od večerne molže predelajo v sir in skuto. Iz smetane večerne molže pa Nace izdelava maslo. In od te smetane smo potem mi trije, mladeniča in jaz, pili kislo pinjeno mleko ali batudo. Pili smo ga do onemoglosti.

In to kislo mleko, pa počitek na planini, sta mi spet dala moči in volje, da sem sklenil povzpeti se še na vrh Matajurja, da bi odondod užival lepote zahoda. Uro vzpona po tej tako okrepujoči pijači, kaj pa je to zame?

Vsenaokrog je mir. Ležim sam, v čisti nedotaknjenosti narave, na dišeči cvetni progi, na kateri so prevladovala temne barve opojno dišečih murk. Tam daleč za koničastimi vrhovi Dolomitov pa je ugašalo sonce. Na nebu majhni zlati oblaki, ki so potovali z vetrom.

Ležim in misli presihajo kot studenec v pesku prodnatega korita. In to staro rdeče sonce ugašajočega dne je bilo tik nad obzorjem, skoraj že za obzorjem. Vrhovi gora so že imeli podobe temnih vllinskih stolpov. Ujet v ukletost časa sem pil to lepoto.

Muhaste misli pa so mi spet ušle k predmetu mojih potovanj tega poletja. Potovanj po tolminskih planinah. Pred nama in pod mano so se odpirala sljajna obzorja Zahodnih Julijcev, Karnijskih Alp in njihova predgorja. Tudi tam so planine. Veliko jih je. In njihova imena, daleč v notranjost dežele so lepa, zveneča — slovenska. Zvené kot pesem.

Idrska planina

Foto J. Perat

Kako napačno je sklepal zgodovinar Simon Rutar, ko je napisal v Zgodovini Tolminskega tole misel: »Od Italijanov naučili so se naši Slovenci sir delati. Da je začetek sirarstva italijanski, kaže med drugim italijanski utež (nafa, onča), ki je po naših planinah v navadi...« ter »Planinsko ime ‚Kašina‘ je italijanskega izvora in pomeni ‚pristavo‘ mlekarico.« (Vse na str. 72 omenjene knjige.)

Kako revna opora za tako domnevo!

Ne glede na dejstvo, da niti ime »kašina« spleh ni samo italijansko, temveč je skupnega indo-evropskega izvora in kvečjemu dokazuje skupne vire planinske kulture alpskih narodov, ki se je v medsebojnih stikih oplajala. In prav pri oblikovanju te stare, pastirske kulture, naši pradedje — Slovani niso imeli majhne vloge. O tem pričajo imena naših planin, planinskih orodij in prostorov v stanovih, ki so skoraj brez izjeme slovenska. Druga, neslovenska, pa imajo svoj izvor v govoricah staroselcev. To so besede, ki jih ni najti v italijanskih niti ne v nemških slovarjih ali pa jih uporabljajo vsi alpski narodi.

Lahko pa mirno trdimo, da so naše slovenske besede in Izrazi prodrle zelo daleč na ozemlje onstran meje, kar dokazuje vplive, ki jih je moglo imeti samo razvito planinsko gospodarstvo. Poslušajmo stara, lepa slovenska imena planin onstran državne meje: **Matajurske planine** onstran meje: Tam za Želom, Tam za Tlako, Tu v Dolini, Na Koritih, Na Močilih, Za Dolino, Na Robcu, Na Lazeh okoli, Tam na Bab.

Rezijanske planine: Črni potok, Planinica, V Kotu, Na Kalcu, Lastavica, Grubje, V Nizkem, Kila okoli, Tam za Javorom okoli.

Učejske planine: Ta na teh Tofih, Dolenje, Nizke okoli, Ta na ta meji, Na Plaze, Mali Kuk, Ronkot, Ta pod Zvrni, Ta nad Zvrni, Rasenka, Gorenje Nizke.

Terske planine: Tan za Ljeso, Tan po Tamorji, Tan za lipo, Planja na Meji, Strmac, Kiselica, Tan na Tace, Tan za Topolom, Tan za Oro (Goro), Podbrska planina, Viškorska planina, Breška planina.

No, po teh krajih še povsod živi slovenski človek. Ampak še naprej v Karniji pa prek Tirol prav do švicarskih planin bomo v planinah čuli, da planšarji imenujejo skuto — sirto ali scuete. Sirotka je sirte, deža je deuse, pograd je bongrad in tako naprej. Ni nam treba biti jezikoslovec, da bi v teh besedah ne čuli melodije domačih besed.

Prav gotovo je planinska kultura nastala v Alpah in verjetno je v naših gorah nastala prej kot v bolj oddaljenih tirolskih, švicarskih ali francoskih Alpah. Odondod je potem kvečjemu vplivala na planšarsko in mlekarstvo kulturo v spodaj ležečih dolinah in ravninah, ne pa obratno.

Iz takih in podobnih razmišljanj me je zdramil hladen piš nagajivega vetra, ki se je pripodil od kdove kod in že je odrzel mimo. Pogledal sem okrog sebe in videl, da so iz

rdečo brazgotine večera že nastajale zvezde. Ustrašil sem se, če me bo ujela noč tu na tem kraju, v resnici že onstran meje, na italijanski strani. Saj se noči nisem bal. Pomislil pa sem, da bi utegnilo postati pa le nevarno zadrževati se ponoči v neposrednem, najožjem obmejnem pasu, čeprav je podnevi, dokler je sonce, gibanje planincem in domačinom tod dovoljeno. Toda ponoči je to drugače. Lahko se ti zgodi, da te naenkrat zaustavi kak renčeč šarplaninski pes, zvest spremljevalec naših obmejnih patrol. Nič manjše sitnosti pa ne bi nastale, če bi v tej pozni uri padel v roke italijanski patroli, saj sem bil nekaj sto metrov na njihovem ozemlju; na markirani, planinski poti sicer, vendar...

Nemudoma sem pospravil svoje stvari in jo jadno ucvril spet na našo stran, stran od strogega obmejnega pasu. Ali skrb je bila odveč. Nikogar nisem srečal. Samo luna, vsa okrogla, se je vzdignila izza Podrte gore in pot navzdol skozi to mesečino je bila nepozabna.

ISTRSKA PLANINSKA POT POZIMI

JOSIP SAKOMAN

Štirje smo bili: Franjo, Zinka, Anton Kralj in Đuka Duić. Krenili smo 19. januarja iz Zagreba z vlakom do Divače, da bi potovali z vlakom tudi od Divače do Podgorja, kjer je 1. kontrolna točka IPP — »Labinska republika« od Slavnika čez Čičarjlo do Učke. V Ljubljani smo opazili, da nemilo sneži. Snežilo je do Postojne, proti Divači pa je bilo vse manj snega. Od Divače do Herpelj ga je bilo še manj, več pa ga je bilo v Podgorju, kjer smo izstopili iz vlaka (šinobus) za Pulo. Na postaji smo si dali potrditi planinske dnevnik in v temni noči po obronkih Slavnika prišli do vasi Jelovice, kjer smo prebudili čuvaja naše kontrolne točke 2.

Na zahodni strani smo dobro videli luči Kopra in Trsta, tako da nam je tudi ta svetloba napovedovala slabo vreme.

Za Jelovicami smo šli mimo vasi Dane po markirani poti in za daljnovidom. Tu smo srečali srne in zajce. Iz vasi Dane do vrha Zbevnice smo šli skozi megle in sonce. Domačini so nam rekli, naj ne gremo na vrh, ker se bo vreme skazilo. Kljub temu smo prtili po globokem snegu do vrha Zbevnice. Siva Istra je bila pod snegom, bela Istra pa je bila vsa siva brez snega. Začelo je gosto snežiti, da smo se morali bolj obleči. Videli smo le nekaj korakov pred seboj. Snežilo je do vasi Trstenika. Tu nas je Grgo Poropat pogostil s toplo pijačo in kavo. Niso nam verjeli, da smo v takem bili na vrhu Zbevnice. Potem smo prišli v Račjo vas, prenočili pri Stjepanu Živkoviću (tu so prenočišča za planince po 20 dinarjev. Treba pa se je najaviti na pošto Lanišče). Ponoči je pihala huda burja, ki nas je pričakala pred Orijakom in Planikom. V Lanišču je burja res divjala, toliko da nas ni metala po tleh. Ob 10 uri smo prišli v Brgudac, vasico pod Brajkovim vrhom. Vaščani niso verjeli, da smo prišli iz Račje vasi, še manj pa, da gremo do Učke. In smo šli. Bilo je res težko gaziti stari sneg in še novi, ki ga je bilo od 30 do 60 cm. Sem in tja smo zašli v zamete visoke tudi do dva metra. Ker smo poznali pot, saj smo jo sami markirali, nismo imeli težav z orientacijo.

Iz Brajkovega vrha smo odšli opoldne, da bi na Poklon dospeli ob 19.30. Ta pot se normalno prehodi v 4 urah, mi pa smo hodili sedem ur in pol.

Med Županj vrhom do Planika smo spet srečali divjad, pa se nas ni bala. Kakor da bi vedela, da smo planinci. Pri zaprti planinski koči pod Planikom se nismo mogli odahnuti, ker je bilo snega preveč. Težka je bila pot na vrh, počivali smo stoji, oprti na drevesa. Ko smo prišli iz gozda, smo prišli na »brisani prostor«, markacije so bile pod snegom in pod zameti. Čeprav se je mražilo in smo bili res že zmučeni, smo morali priti do doma na Poklonu. Tu smo bili razočarani, saj je bil dom do vrha poln otrok. Ali bo še prostora za nas? Vendar se je vse lepo uredilo.

Zjutraj se je veter pomiril, tudi snežilo ni. Ker je bila pot na Učko zatrpna z visokim snegom, smo mimo Veprinca zavili v Opatijo.

V domu na Poklonu so nam povedali, da čez Planik v takem vremenu še ni prišel nobeden reški planinec. Najbrž res! No, mi smo prišli. Škoda, da nismo imeli s seboj smučí.

Ko smo se vračali v Zagreb čez Reko, smo gledali na vrh Učke, ves bel od snega, z morja pa je vel svež morski zrak. Na Reki smo kupili Vjesnik. V njem je pisalo, da so bili otroci na zimskih počitnicah na Platku odrezani od sveta. No, bilo nam je šele zdaj jasno, v kakšni situaciji smo bili mi štirje s svojimi 240 leti življenja.

Kar se tiče Planika, ga pozimi ne priporočamo.

VILKO MAZI – 90-LETNI, NEUTRUDNI PLANINSKI DELAVEC

EMIL ULAGA

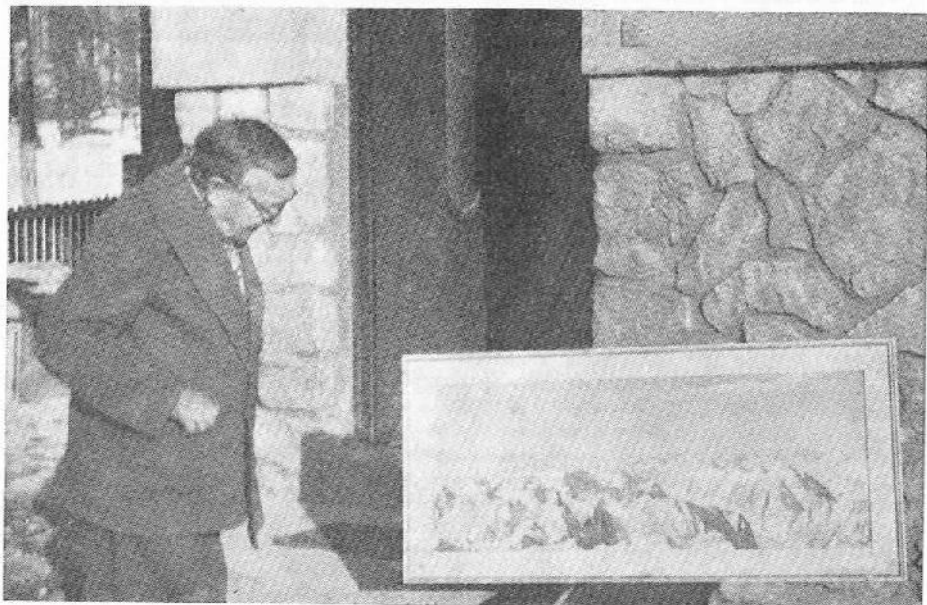
Defektolog-surdopedagog in prvi slovenski logoped, socialni delavec za gluhe otroke, feljtonist, prevajalec in pesnik, fotograf, kartograf in neutrudni sodelavec Planinskega Vestnika kakor tudi sestavljalec učnih knjig za gluhe in avtor prvih slovenskih strokovnih del s področja logopedije se je rodil pred devetdesetimi leti (4. julija 1888) v Črnomlju. Učiteljeval je v Iga vasi, v Starem trgu pri Ložu in v Ljubljani. Kot vojak v prvi svetovni vojni je bival v prostorih takratne gluhonemnice. Na povabilo ravnatelja Frana Grma se je odločil za študij surdopedagogike in ostal pri gluhih do upokojitve 1946. V svojem domu v prelepem smrekovem gozdičku pod Šmarno goro je še nekaj let nadaljeval logopedsko prakso, kmalu pa se je z vsem srcem posvetil planinstvu, kar vkljub zelo opešanemu zdravju neutrudno dela še sedaj.

Mazijevo publicistična dejavnost je znana iz njegovih mladih let. V Ljubljanskem Zvonu (1913) je bil objavljen cikel njegovih pesmi pod skupnim naslovom Žalne rože. V naslednjih letnikih te leposlovne revije vse do l. 1922 so bile priobčene črtice Via doloris, Amerikanec, Veverica, Prepovedana pot, Iz zadnjega poglavja ter vojno-zgodovinski potopis Custozza-Solferino. Poznan je tudi kot prevajalec iz poljščine (Reymont, Strug, Žeromski). Za Mladinsko matico je v letih 1928 do 1930 uredil »Kresnice«. Sodeloval je tudi v Slovenskem narodu, Jutru, v Našem valu, Družinskem tedniku. Učiteljskem tovarišu, v Roditeljskem listu, v Glasu nedužnih (z referatoma: V boju proti jecanju in Učitelj-logoped) in povsod, kjer je bilo potrebno s kleno besedo prikazati težave in potrebe slušno in govorno prizadetih.

Kot zvest sodelavec Frana Grma je bil tudi Vilko Mazi odličen praktičen fonetik in logoped. Nam mlajšim je bil vzor nadvse požrtvovalne in samobitne pedagoške osebnosti, vedel je, kako se gradi govor gluhih. Že l. 1923 je v sodelovanju s kolegoma Vito Zupančičevo, ilustratorjem in ročnim zapisovalcem na litografski kamen Ivom Erbežnikom izdal Berilo za gluhe. L. 1930 pa je sestavil prvo tiskano knjigo za posebne osnovne šole. Iz arhiva Učiteljske tiskarne je izbral najprimernejše klišee ter izdal Ilustrirano čitanko.

Pomembno in najzaslužnejše je Mazijevo delo na področju dotlej skoraj nepoznane logopedije. V samozaložbi je izdal l. 1935 brošuro Govorne motnje s posebnim ozirom na jecanje, ki je vzbudilo veliko pozornost. Po letih bogatih praktičnih izkušenj je l. 1948 izšlo njegovo najpomembnejše delo Preprečevanje in zdravljenje

Ugledni planinski kulturnik — senior Vilko Mazi pred svojim znanim delom »Triglavska panorama«, ki bo za 200-letnico prvega vzpona doživelo slavnostni ponatis v veliki nakladi

je canja. Obe deli sta nedvomno veliko pripomogli k razmahu nove veje slovenske defektologije, ki ji je prav Vilko Mazl dal prve temelje in jih s svojo izredno marljivostjo ter z organizacijsko sposobnostjo tudi realiziral.

Med obema vojnama se je Mazl dobro zavedal, da premnogi gluhi otroci potrebujejo tudi socialno pomoč, zato je s prijatelji gluhih soustanovil Podporno društvo za gluho mladino, kjer je kot tajnik vodil vso dejavnost. V okviru društva je izdal brošure s perečo problematiko izobraževanja in poklicnega usposabljanja gluhe mladine. Tako je l. 1933 izšla knjižica Pomoč gluhonemi mladini in l. 1940 Pomoč najbednejšim.

Četudi po upokojitvi še ni popolnoma opustil dela s pomoči potrebnimi logopati, je veliko pisal za Planinski Vestnik, kjer je priobčeval resne in šaljive potopise, članke in razprave, vsega nad petdeset prispevkov. Svojo risarsko sposobnost in še večjo potrpežljivost in trmoglavo vztrajnost je pokazal z risanjem Triglavske panorame, za kar je v presledkih predsedal na vrhu nad tisoč ur, katere je moral loviti za dober razgled. In kaj bi lahko še našteali iz njegovega dela za planinstvo!

Za trobarvni tisk je narisal enaintrideset zemljevidov za dr. Brillejev Priločnik za planince (1950), sestavil Kazalo PV 1950—1960, 1960—1970 itd., itd.

Več let je bil gospodar planinske postojanke na Šmarni gori, kamor se lahko pride tudi po mnogo uporabljeni Mazljevi stezi na strmem pobočju Grmade s slovečimi »turnci«. Stezo ni le izbral in zaznamoval, temveč jo tudi lastnoročno nadelal in končno posvetil spominu 60-letnice SPD l. 1953.

Na Šmarno goro je rad zahajal tudi dr. France Prešeren. Vilko Mazl zna vse njegove pesmi na pamet. Kadar v slabem vremenu ni mogel na gore ali iz planinske kočice na turo, si je rad v spominu obujal ta ali oni biser iz Poezije velikega umetnika: Krst pri Savici, Sonetni venec, Gazele idr. Užival je razkošje pesniškega jezika, ki zmore v človeku pobuditi plemenita občutja, vznese nad sivo vsakdanjost. Pa se je Vilko spet spomnil slušno in govorno prizadetih in ponosno napisal članek za pomoč in boljše možnosti njihovega izobraževanja.

Vilko Mazl je človek širokega srca, velikih sposobnosti in izredne marljivosti. Vzornik, gornik, viharnik... Čestitamo in želimo mu še mnogo zdravih let!

DR. ING. DUŠAN LASIČ — ODLIKOVAN S KIDRIČEVO NAGRADO

Planinska in alpinistična javnost dobro pozna alpinista dr. ing. Dušana Lasiča. 8. aprila letos je izpolnil 70 let izredno delavnega in uspešnega življenja. Ko mu v imenu planinske organizacije iskreno čestitamo k njegovemu življenjskemu jubileju, se čutimo dolžni, da mu čestitamo tudi k priznanju, ki ga je prejel s Kidričevo nagrado — za svoje življenjsko delo. Že v mladih letih se je uvrstil med vrhunske šibkotočne elektrotehnike in na tem področju dosegel tudi doktorat znanosti.

Že v začetku 1942. leta se je pridružil najnaprednejšemu delu ljubljanskih študentov v OF, prijel za delo v radijskem sektorju centralne tehnike pri CK KPS in napisal priločnik za partizanske veziste in tehnike. Leta 1943 je bil imenovan za tehničnega vodjo partizanskih radio-delavnic 99 d pri Glavnem štabu Slovenije. Leta 1944 je bil kot vodja strokovne ekipe dodeljen Vrhovnemu štabu Jugoslavije in tam deloval do osvoboditve. Po osvoboditvi je v odločilni meri prispeval k hitri rasti domače elektronske Industrije, izgradnji lastne razvojno-raziskovalne baze in k organizaciji pedagoške dejavnosti.

Slovenska elektronska industrija se je po njegovi zaslugi in zaslugi njegovih sodelavcev vključila v mednarodno delitev dela.

Po osvoboditvi mu je pokojni Boris Kidrič zaupal raziskovalni in razvojni program na področju vakuumskih elektronk in elektronskih naprav. Izdelal je kompletno programsko in investicijsko dokumentacijo za izgradnjo skupnega objekta za pedagoško in raziskovalno dejavnost. V tem času je opravljal hkrati odgovorno funkcijo na univerzi v inštitutu za elektroniko in vakuumsko tehniko, ki ga je sam ustanovil. S tem je zagotovil osnovne delovne pogoje za smotno pedagoško in raziskovalno delo na fakulteti.

Z ustanovitvijo tehnološkega orientiranega raziskovalnega inštituta za razvoj specialnih vakuumskih elektronk je zajel v program vrsto vakuumskih in elektronskih tehnologij. Vsa ta delovna področja je ves čas poglobljal, razširjal in prilagajal za reševanje konkretnih proizvodnih problemov v različnih gospodarskih panogah.

Ustanovil je Jugoslovanski komite za vakuumsko tehniko (JUVAK) in bil med iniciatorji za ustanovitev Mednarodne unije za vakuumsko znanosti in tehnologije (IUVSTA). Bil je prvi predsednik JUVAK in kot tak tudi član Mednarodne unije.

Takrat zasnovani raziskovalni program na področju vakuumskih in elektronskih tehnologij je tudi danes vključen v raziskovalne projekte za profesionalne sestavne dele v elektroniki, za polprevodnike in mikroelektroniko.

Kot akademski učitelj in znanstvenik je dr. ing. Lasič spisal več učbenikov za svoje predmete. Na popolnoma svoj način se je lotil znanstvene obravnave elektronk, polprevodniških nelinearnih elementov in teorije o prostorskem formiranju elektronskega snopa v Braunovih elektronkah. Bil je vnet pobornik za modernizacijo učnih programov in učnega procesa, sistematičen raziskovalec, vzoren učitelj in mentor mnogim generacijam elektronikov in vakuumistov v Jugoslaviji.

Dr. ing. Lasič pa je od mladih nog tudi vnet častilec in obiskovalec gorskega sveta, odličen plezalec, smučar in fotograf, bralci Planinskega Vestnika pa ga poznajo tudi kot izredno premišljenega razsodnika, tenkočutnega, pronicljivega opazovalca in globokočutnega, plemenitega človeka. Ne nazadnje tudi kot avtorja, ki ima veliko jezikovno znanje in občutek za kulturo literarnega jezika, za njegov živi, plastični zvok in izraz, obenem pa kot avtorja, ki za vsako ceno izpoveduje resnico, četudi utegne biti neprijetna.

T. O.

O ZGODOVINI TRIGLAVSKE STENE

Ob letošnjem jubileju Triglava je vznikla misel, da bi veljalo natančneje proučiti tudi preteklost triglavske stene, saj se dogodki in še posebno datumi vse prehitro pozabljajo. Vse, kar ni zabeleženo, hitro izpuhti; kar je zabeleženo, pa ne tudi dostopno najširšemu krogu ljudi, je prav tako skoraj brez vrednosti.

Grob pregled važnejših podatkov je izšel v začetku leta v ediciji Slovenski almanah 78, ki ga vsako leto izdaja CGP Delo. Žal pa je bilo za pripravo almanaha zelo malo časa in se je vanj prikradlo več napak. (Najhujša je lista, takoj na začetku str. 164, da je steno prvi preplezal Andrej Komac, čeprav je iz nadaljevanja razvidno, da ni bilo takol) Za pripravo teksta, ki bo izšel v drugi polovici leta pri mariborski založbi Obzorja (delovni naslov knjige je »Vrh nad vrhovi«) ni bilo bistveno več časa s to razliko, da se mi je med tem nabralo precej podatkov, ki so marsikaj osvetlili, nekatero pa — žal — tudi zavili z meglo zmešnjave. Kljub temu pa bo ta sestavek lahko spodbudil nadaljnje zbiranje podatkov, dodatno osvetljevanje dogodkov, preverjanje datumov in drugih dejstev o pomembnejših ponovitvah.

Kaj nas predvsem zanima, kje opažamo največ vrzeli?

Prazno je npr. obdobje od leta 1911 do 1922, vsaj Mira Marko Debeljakova za ta čas ne navaja nobenih alpinističnih dogodkov. Zakaj sta bili potem v razmaku komaj enega dne kar dve ponovitvi? In koliko jih je bilo 22. 7. 1922 v Steni? Le Zimmermann in Zor (Imen?), kot navaja Debeljakova (PV 49, str. 208) ali štirje, kot navaja Kveder v svojem članku (PV 22, str. 171). Kdo je poskusil mesec dni pred njimi...?

Zelo malo vemo tudi, kaj se je dogajalo v Steni (in v vsej Triglavski skupini) ter v Vratih med drugo svetovno vojno. Vemo, da so plezali še julija in avgusta 1941, pa celo leta 1943, da so posamezniki hodili na vrhove... Toda potrebovali bi več konkretnih dejstev, do kje so bile npr. oskrbovane postojanke, kje so se zadrževale partizanske enote...

Bavarsko smer je menda prva ponavljala neka dunajska naveza. — Kdaj, katera plezalca sta bila to, je o tem vzponu kje kaj napisanega? Pri 2. ponovitvi (1. slovenski) pa vemo le za navezo Luckman-Ravhekar. Verjetno sta plezala v začetku julija 1931 (in ne 1932, kot smo mislili doslej). Natančno ne vemo.

Tudi o prvih ponavljalcih smeri po Jugovem stebru ni natančnih podatkov. Odkril sem, da sta jo že 8. avgusta 1941 ponavljala Brojan in Mrek, čeprav je še do nedavnega prevladovalo mišljenje, da je bila prva ponovitev opravljena šele po vojni. Je morda znan še kak vzpon pred to ponovitvijo.

Za kratko nemško smer vemo, da je bila 2—3-krat ponovljena v zimskih razmerah (po sedanjih »normah«). Ali jo je kdo plezal v času koledarske zime?

Za boljše poznavanje zgodovine Stene bi bilo zanimivo izvedeti tudi podrobnejše podatke o prvih plezalcih nemške (posebno Königa in Reinla, ker o Domeniggu nekaj vemo), pa tudi bavarske smeri.

Še in še bi lahko nihal vprašanja, ki se nehoti in sama od sebe zastavljajo ob prelistavanju zbrane gradiva. Toda za to bo še čas, ko se boste oglašali s pripombami (kritike, popravki...) na objavljeno gradivo. Sporočite jih na uredništvo, na Planinsko zvezo Slovenije ali naj moj osebni naslov. Za vse se že vnaprej lepo zahvaljujem.

Franci Savenc
Tugomerjeva 2
61000 Ljubljana

DRUŠTVENE NOVICE

BINETU UMNIKU V SPOMIN

Dragi Bine, v imenu tvojih planinskih tovarišev in v svojem imenu ti — žal — moram za poslednje slovo izreči nekaj besedi. Neročljivo uganko nam je — ne prvič — postavila narava.

Še predzadnje nedeljo si na svojem mor-da že stotem izletu na Rašico in Dobeno pripovedoval o svojih nadaljnjih načrtih in izletih ter dejal: »Drugo leto bom praznoval osemdesetletnico svojega rojstva. Pred dvema leti sem bil s tovarišem Stefanom (Šobo) še na Triglavu. Rad bi ob svojih osemdesetih križih še enkrat — seveda zadnjikrat — obiskal našega gorskega velikana.«

Zdaj pa si tukaj nepremičen, še nekaj minut smo s teboj in potem ležeš k večnemu počitku.

Bil si navdušen planinec, ljubitelj gorske narave, cvetic, dreves in gozdnih sadežev, vedel si, kje najlepše vonjajo cvetlice, kje bujno uspevajo drevesa, kje se gobe skrivajo pod listjem. Vse te tajnosti si pripovedoval planinskim tovarišem, ki si jih srečeval na svojih poteh. Pridobil si si številne krog znancev in prijateljev, ki so radi sedeli k tvoji gostilniški mizi in k razgovoru s teboj.

Član slovenske planinske organizacije si bil že kot mladenič, že takrat si vodil mlajše v Kamniške in jim pripovedoval o lepotah in nevarnostih v gorah. Ko se je pred 40 leti gradila kočna na Krvavcu še za časa Tomiška, predsednika Slovenskega planinskega društva, si z drugimi mladimi planinskimi idealisti nosil deske in gradivo z doline na goro za vso kočno. Svetoval si pri postavitvi postojanke na Soriški planini, z eno besedo, bil si brez posebne funkcije, pešec-vojščak, aktiven, delaven planinski gorohodec iz veselja, ne za hvalo in gmotno korist. Mnoge zanimive, spomina vredne dogodke in osebe si slikal in fotografije ohranil za mlajši rod.

Življenje ti ni bilo lahko. Ko te je zadel družinska osamljenost, si se posvetil le delu in hčerki, a največje veselje si imel z najmlajšim rodom. In ni bilo nedelje, če so rasle gobe ali padal zrel kostanj, da ne bi prinesel hčerkinim družini kak žlahaten gozdni sadež. Sicer pa si živel sam s svojimi gorami in spomini nanje. Te so ti bile potrebne, da si se odpočil od poklicnega dela, ki si ga opravljal s priznano strokovnostjo umetnoobrnega modelarstva v našem največjem kovinarskem podjetju Litostroju.

Rad si imel to slovensko zemljo, tembolj, ker si bil iz še zasužnjene Koroške, pa si cenil svobodo matične Slovenije. Zato ti je vsaj to željo izpolnila neizprosna usoda,

kakor je Prešeren napisal prijatelju Smoletu:

Ena se tibi je želja spolnila,
v zemlji domači da truplo leži.

Evgen Lovšin

OBČNI ZBOR PD IDRİJA

Tradicija planinstva je v idrijski dolini na trdnih tleh. Uspešno kot prejšnja leta je PD Idrija delovalo tudi lani.

Postojanke so uspešno zaključile poslovanje razen na Javorniku, kjer ni bilo mogoče dobiti oskrbnika. Presežek dohodka bodo vložili za preureditev koč na Hlevišah. Lani je bila na vrsti postojanka na Jelenku, ki je zelo povečala promet. Večja preureditev je potrebna tudi pri domu na Vojskem. Vendar bodo tu morali priskočiti na pomoč tudi drugi, saj postojanko obiskujejo tudi smučarji in drugi turisti. Urediti pa je treba tudi lastništvo doma, ki je še vedno last rudnika živega srebra.

Mladinski odsek je bil zelo aktiven pri organiziranju izletov, saj se je izletov udeležilo nad 1200 mladih. Člani tega odseka so se udeležili tudi številnih orientacijskih pohodov in so uspešno nastopali. Ustanovili so sekcijo v TOZD Slovenijales v Sp. Idriji. Mlade vzgajajo že v otroškem vrtcu, kjer je nad 60 cicibanov izpolnilo pogoje za značko ciciban-planinec. Prav tako aktiven je bil alpinistični odsek, ki šteje 63 članov. Lani so uspešno končali alpinistično šolo trije tečajniki. Dejavnost članov tega odseka pa sega tudi na druga področja planinstva. Alpinisti so lani opravili 254 vzponov, od tega 33 zimskih in 12 prvenstvenih.

Zadnja leta je umrlo več starejših članov PD Idrija, pred dnevi dolgoletni gospodar društva Franc Nagode. PD se pomlaja, saj je od 1017 članov, 645 mladine in pionirjev.

Društvo je vzpostavilo tudi dobre odnose z družbenopolitičnimi organizacijami, skupščino občine in organizacijami združenega dela, ki mu gredo zelo na roko.

Letos se bo PD Idrija aktivno vključilo v jubilejno praznovanje 200-letnice prvega vzpona na Triglav. Končali bodo tudi z markiranjem idrijsko cerkljanske planinske transverzale, saj je velik del poti že markiran. Seveda bo moralo to storiti tudi PD Cerkno, da bo otvoritev te poti lahko prihodnjo pomlad.

Na zboru so izvolili nov odbor, ki so ga zelo pomladili, predsedoval pa mu bo še za naprej dosedanji predsednik Marjan Rupnik.

Janez Jeram

4. OBČNI ZBOR PD TOMOS

21. aprila 1978 je imelo Planinsko društvo Tomos svoj 4. redni občni zbor. V dvorani matičnega urada v Kopru se je zbralo približno 100 članov PD in nekaj vabljenih gostov. Vse navzoče je pozdravil predsednik tovariš Lado Cvetko, s posebnim zadovoljstvom pa je pozdravil naše goste — magistra T. Strojina, predstavnika PZS, predsednika Slovenskega PD iz Trsta tov. Pina Rudeža, predsednika OO sindikata Tomos tov. A. Jamnika in druge.

PD Tomos je poleg letnih pohodov v gore organiziralo tudi precej zimskih smučarskih izletov.

Nekaj let že deluje v PD smučarska sekcija, ki je zadnjo zimo štela 112 smučarjev. Ti so člani PZS in obenem člani Smučarske zveze Slovenije.

V minulem letu je bilo izvedenih okoli 20 pohodov v gore in smučarskih izletov s približno 800 udeleženci.

Poleg rekreacije se društvo posveča tudi vzgojni dejavnosti. Tako se je pred občnim zborom končala že peta planinska šola z 22 absolventi, od katerih jih je 20 dobilo tudi izkaznico gorskih stražarjev. Za razliko od drugih planinskih šol širom po Sloveniji, v našem društvu ne vzgajamo samo mlade planince, temveč tudi člane »poznih srednjih let«. Planinsko šolo je v Tomosu doslej uspešno končalo že 90 planincev, od tega je 70 gorskih stražarjev. Društvo je v minulem obdobju pošiljalo svoje člane na razne tečaje, ki jih organizira PZS. Tako smo prišli do nekaj prepotrebni planinskih vodnikov in instruktorjev varstva narave ter planinske vzgoje. Smučarska sekcija pa je v tečajih za smučarske vaditelje pridobila že 5 vaditeljev. Tako je letošnje zimo sekcija lahko organizirala v Tomosovem počitniškem domu na Bledu kar tritedensko smučarsko šolo, skozi katero je šlo okoli 90 naših sodelavcev in njihovih otrok.

Solidarnostna zavest je visoko razvita med našim članstvom, saj s svojimi, sicer skromnimi denarnimi sredstvi, radi pomagajo skoraj vsakemu PD, ki nas prosi za pomoč. Prav tako redno in pravočasno poravnavamo vse finančne obveznosti, tako do PZS, MDO, kot do vseh drugih, za kar prizadevno skrbi naša blagajničarka Marica Kraljeva.

Zaradi vse večje aktivnosti društva je bilo na tem občnem zboru formiranih nekaj novih organizacijskih skupin, oziroma odsekov, ki bi naj skrbeli za še učinkovitejše delovanje in rekreacijo vseh 432 članov, kolikor jih je društvo štelo v lanskem letu. Tako je bil končno, po nekajletnih prizadevanjih UO, ustanovljen mladinski odsek, ki ga bo vodil, s pomočjo osmih mladih planincev, načelnik Vlado Ivančič. Za propagandno dejavnost bo odsej skrbela komisija štirih članov in ne le eden, kot je bilo vsa leta nazaj. Tudi

markacijski odsek smo povečali, da bi še učinkoviteje deloval v povezavi z Obalnim PD.

Program za bodoče obdobje je še pestrejši kot doslej, tako letnih kot tudi zimskih aktivnosti. Posebej naj omenim enotadenski pohod iz Kopra na Triglav, ki bo posvečen letošnjemu prazničnemu letu slovenskih planincev, to je 200-letnici prvega pristopa na vrh Triglava. Pohodnikom se bo po sestopu v Bohinj pridružila številna skupina planincev Tomosa, ki bo pripotovala z avtobusi na odkritje spomenika štirim srčnim možem, za katerega je naše društvo prispevalo skromno vsoto z mislijo »kdor hitro da, dvakrat da«. Razen tega pa je za spomenik, na pobudo nekaterih naših članov, nekaj sredstev prispeval tudi delovni kolektiv Tomosa.

V planinske proslave širom po Sloveniji se naše društvo vključuje s kulturnimi akcijami, med katere štejemo predvsem sodelovanje v pripravah za izdajo fotomonografije v barvah, katere avtor je profesor Janko Ravnik, z naslovom LEPA SI ZEMJA SLOVENSKA. Izšla bo letošnje jesen pri koprski založbi LIPA.

Še bi lahko s posebnim zadovoljstvom naštevati vse že opravljene in programirane društvene aktivnosti, toda zavedamo se, da je za taka poročila v Planinskem Vestniku omejen prostor, zato naj končam z željo, da bi se tudi v bodoče trudili za napredek in širjenje planinske organizacije.

C. V.

20 LET PLANINSKEGA DRUŠTVA »TAM« MARIBOR

Letos je imelo PD TAM Maribor svoj redni letni občni zbor 18. februarja, prav na dan, ko je bilo društvo pred dvajsetimi leti ustanovljeno. Seveda je bilo potrebno temu jubileju posvetiti nekaj več časa, poleg tega pa bo letos aktivnost planincev tekla v vzdušju jubileja.

V dvajsetih letih svojega obstoja se je PD TAM razvilo iz majhne planinske skupine v društvo, ki ima močan mladinski odsek z 322 mladinci in 669 pionirji, zelo aktiven in številčen alpinistični odsek ter enajst planinskih skupin iz več delovnih organizacij in ustanov. Skupaj je bilo v letu 1977 včlanjenih 1670 planincev, kar uvršča društvo med največja planinska društva v Sloveniji. Članskih izletov je bilo lani enajst z 272 udeleženci. Slovensko planinsko transverzalo je končalo sedem planincev, zasavsko planinsko pot 68, pot prijateljstva trije in Trdinovo pot 49. Nekateri izletl so bili dokaj množični. Tako se je udeležilo smučarskih izletov na Kope in avstrijsko Peco 49 planincev, izletov v Savinjske Alpe pa kar 38, medtem ko jih je bilo v Julijcih celo 46 itd.

Člani si prizadevajo povečati članstvo in

doseči število 2000, ki ga je društvo že imelo. Poleg tega je zelo malo naročnikov Planinskega Vestnika, saj je naročnino poravnalo le 41 naročnikov, zato so prizadevanja za povečanje naročnikov razumljivo toliko večja. Res pa je, da vsi naročniki ne poravnajo naročnine poverjeniku in je zato število naročnikov najbrž večje.

Odsek za varstvo narave je skupaj s člani društva in markacisti organiziral čiščenja in markiranje dela transverzale od Marlborra do Bojgota na Pohorju. Tu je sodelovalo 26 članov. V preteklem letu je bilo na tečaju za planinske vodnike pet mladincev, na začetnem alpinističnem tečaju sta bila dva tečajnika, šest pa jih je bilo na tečaju za instruktore alpinizma. Člani društva oz. upravnega odbora so sami delavolji entuziasti, ki opravljajo delo popolnoma amatersko in so se udeležili štirinajst sej in sestankov, na katerih so obravnavali tekočo problematiko. Seje so potekale v društveni pisarni v Frankolovski 23, kjer so tudi uredili redno dežurstvo vsak četrtek od 17. do 19. ure.

Alpinisti so preteklo leto praznovali petnajst let obstoja. Alpinistično šolo je obiskovalo 24 tečajnikov, ki so imeli 25 predavanj o osnovah plezanja, o zgodovini alpinizma in planinstva in nasploh predelali celotno snov po programu komisije za alpinizem. Predavanja so bila popestrjena z barvnimi diapozitivi. Že konec novembra so imeli prvi skupni tabor na Korošici, nato za 1. maj v Paklenici (180 vzponov). Treninji so potekali na Pohorju, udeležili pa so se vseh treh tekmovanj slovenskih alpinistov v veleslalomu.

Največji uspeh je bilo v lanskem letu 2. mariborska alpinistična odprava v pogorje Taurusa v Turčiji. Priprave so se začele že v februarju vse tja do avgusta, ko je krenila na pot. Medtem so bile preplezane številne smeri, med katerimi velja omeniti prvo jugoslovansko ponovitev Dermont-Lichteneggerjeve smeri v Treh Cinah v Dolomith. Odprava je bila na poti od 30. julija do 21. avgusta (23 dni). Po petdnevnem potovanju s štirimi osebnimi avtomobili in kombijem, ki ga je posodila TOZD Razvojni sektor v TAM, je bil postavljen tabor v višini 3000 m ob jezeru Karagol.

Opravljenih je bilo 107 vzponov in pristopov v osmih aktivnih dneh. Preplezanih je bilo 25 novih smeri in variant. Po vrnitvi odprave je odsek organiziral več predavanj po celi Sloveniji.

Zanimivo je omeniti udeležbo člana odseka v slovenski alpinistični odpravi Afrika 77 v Kenijo. Skupaj s članom slovenjgraškega alpinističnega odseka je prišel na 5185 m visoki najvišji vrh Mt. Kenya. Lep uspeh je tudi prva zimska ponovitev desne smeri v severni steni Ojstrice, ki je v letnih razmerah ocenjena s V. težavnostno stopnjo. Smer je bila preplezana v 37 urah, 19 urah čistega plezanja.

Člani odseka so opravili skupno 487 vzponov vseh težavnostnih stopenj, kar je do slej tudi največji uspeh. Pri tem pa ni ostalo le pri delu na terenu, ampak so izdali svoje glasilo Tamov alpinist, ki ga letos čaka že druga izdaja, člani propagandnega odseka pa redno in vzorno urejujejo svojo vitrino v Gosposki ulici.

Dejavnost mladinskega odseka ni zaostajala za drugimi. Uspelo jim je obiskati deset najvišjih vrhov slovenske planinske transverzale in obogatiti dnevnik s tridesetimi žigi. Opravili so sedemnajst enodnevni, pet dvodnevni in en štirdnevni izlet. Planinske skupine so same organizirale še po dva dvodnevna in enajst enodnevni izletov. Skupaj je bilo 36 izletov v 46 dneh, vseh pa se je udeležilo 2247 mladih planincev. Pritožujejo pa se, da pogrešajo planinsko šolo, ki bi morala biti organizirana tako, da bi jo lahko obiskovalo čimveč mladih planincev. Preteklo leto, ki je minilo v znamenju pomembnih obletnic, so izkoristili za obisk znanih zgodovinskih krajev. Čebine je obiskalo 520, Bazo 20, Rog 170, Dražgoše 51 mladih. Ob spomenikih NOV so se ustavljali vse do Mirne gore prek Lisce in Bohorja do Stola. Na dan obletnice Simona Gregorčiča so pred vzponom na Krn obiskali njegov spominski muzej na Vrsnem. V Kostanjevici na Krki so si ogledali slikarsko razstavo, v Ljubljani pa prirodoslovni muzej in Planetarij.

Čalni društva so se v razpravi najdlje zadržali pri denarnih zadevah, saj je podpora DO TAM s 4000 dinarji minimalna, prav tako pa bi morala TKS Maribor bolj gledati na rekreativno dejavnost delovnega človeka in njihovih otrok. Naj omenimo, da je za leto 1978 predvidena dotacija le 16 000 dinarjev, kar je za tako množično dejavnost, kot sta planinstvo in alpinizem, premalo.

Prijetno so presenetili predstavniki PD Ruše, ki so nam ob 20. jubileju podarili na občnem zboru cepin z željo, da bi ga ponesli na vrh Mont Blanca, ki je letos cilj članov Planinskega društva TAM.

Na občnem zboru so izvolili nove člane upravnega odbora, ki bodo vodili društvo, novega predsednika društva (tov. Franci Šmajš), sprejeli finančni plan in plan dela za leto 1978. Zanimivo je omeniti izlet na Mont Blanc, ki se ga bodo udeležili planinci iz drugih društev v Mariboru z željo, poglobiti sodelovanje in tovarštvo med planinskimi društvi. Ažuriran je bil statut planinskega društva, na koncu pa so bile razdeljene pohvale, diplome in častna priznanja PZS in PSJ. Trije člani društva so bili predlagani za državna odlikovanja.

Po uradnem delu so alpinisti prikazali film Taurus 77 ter priredili zabavni večer.

PD ZABUKOVICA

V soboto, 8. aprila 1978 se je preko 150 planincev PD Zabukovica zbralo na rednem občnem zboru. Pridružili so se jim gosti iz sosednjih planinskih društev, predstavniki kraja in sekretar TKS Žalec. Pred občnim zborom so tamburaši in recitatorji Osnove šole Griže izvedli pristrčen kulturni program.

Predsednik društva je v uvodnem poročilu poudarjal, da so bile glavne delovne smerne v društvu množičnost, manifestativni pohodi, vzgoja, predavanja, izletništvo, delo na postojanki. Nato je spregovoril o pohodih, ki jih je društvo organiziralo, in o pohodih, ki so se jih člani udeležili. Osrednja prireditve v društvu je bila proslava 5. obletnice Savinjske poti, ki je bila posvečena lanskim jubilejem. 85. letnice rojstva tov. Tita so se planinci spomnili z množičnim pohodom na Donačko goro.

Društvo je lani za krajevni praznik organiziralo skupaj s KS »srečanje planincev in krajanov« na planinski postojanki. Vsak krajan mora najti v društvu poceni organizirano rekreacijo. Tudi posamezne akcije se morajo organizirati skupno. Vprašanje je, če je smotrno, da OO ZVRS Griže, Osnovna šola Griže in društvo organizirajo ločeno »obrambno dneve«. Ali ne bi bilo bolj prav, da se organizira skupni »obrambni dan krajevnih skupnosti«? Planinci so se že sedaj vključevali v akcijo KS »očistimo našo krajevno skupnost«, vendar bo tu potrebna še večja povezava s komisijo za varstvo okolja pri svetu krajevnih skupnosti, v kateri ima društvo svojega delegata. Te akcije morajo biti stalne, je dejal predsednik.

Mladinski odsek je skupaj z OO ZSMS Griže organiziral smučarske izlete in TRIM smučanje, z novo delegacijo OO ZSMS v vodstvu mladinskega odseka pa se pričakuje še trdnejše sodelovanje. Najboljša povezava je z OO ZB Griže, za kar skrbi delegat OO ZB v vodstvu društva.

Pri naštevanju posameznih akcij je omenil vsakoletni izlet na področje, kjer je zaščiteno cvetje. Lani je bilo 84 planincev na Golci in 59 planincev na Snežniku. Izlete vodijo gorski stražarji.

Največji uspeh je društvo lani doseglo z dograditvijo planinske postojanke na Homu, ki ima vsako leto večji obisk.

Ob naštevanju uspehov pa je predsednik in kasneje tudi načelnik mladinskega odseka omenil mladinske probleme. Po eni strani so pionirji zelo aktivni, po drugi strani pa ni množičnosti med mladinci. Posamezne skupine mladincev dosegajo zelo lepe uspehe, v orientaciji so vedno med prvimi, mladinska ekipa je sploh prva v občinski ligi. Organizirajo izlete, prostovoljno delo itd. Bo pa potrebna tu večja množičnost.

Iz blagajniškega poročila je bilo razbrati, da je društvo dobro gospodarilo. Tudi po-

moč Telesnokulturne skupnosti Žalec je bila izdatna. Vidi se, da Telesnokulturna skupnost financira program, kar je edino prav. Aktivnost v društvu je pripomogla k boljši finančni situaciji.

Vodja markacistov je spregovoril o delu markacistov. Lani je bil obnovljen bivak na Kamniku, letos bo na Gozdniku. Ob tem se je delovni predsednik zahvalil markacistom za vzorno markirana pota. Gospodar društva se je zahvalil vsem, ki so pomagali pri Izgradnji postojanke, poudaril je, da je bilo samo lani evidentiranih 1460 prostovoljnih delovnih ur.

Ob poročilu predsednika je delovni predsednik spregovoril o tem, da se v poročilu ni moglo zajeti celotno delo. Opozoril je na dejstvo, da se o planinstvu vedno več objavlja v posameznih časopisih in revijah. Navzoče je pozval, da naročijo Planinski Vestnik, ki vedno več objavlja iz naših krajev. Naštel je članke, ki so izšli v letošnjem letu.

Tov. Vidmajer, sekretar TKS Žalec, je spregovoril o pomenu planinstva za SLO in o pomenu dela z najmlajšimi. Tov. Jordan, predstavnik PD Polzela, je spregovoril o Savinjski poti. Pot je dosedaj prehodilo 428 planincev.

Sledili so še drugi pozdravni nagovori, med drugim je spregovoril predstavnik PD PTT Celje, ki je spregovoril o Transverzali kurirjev in vezistov in ob tem izročil mali znački tov. Mojci Ježovnik in Niku Potočniku.

Na občnem zboru je bilo podano tudi poročilo o prehojenih transverzalah. Največ planincev PD Zabukovica je do sedaj prehodilo Savinjsko planinsko pot, podeljenih je 123 značk, sledi Zasavska planinska pot, 44 značk, Koroška in mladinska transverzala, 39 značk, Slovenska planinska transverzala, 22 značk, Šaleška planinska pot, 20 značk itd.

Občni zbor je sprejel še programska izhodišča za delo v letu 1978 in izvolil vodstvo za leto 1978/79.

Med pohodi se načrtuje pohod na osrednjo proslavo k Šmiglovi zidanici nad Preboldom, pohod na Jegriše, poučni izlet v Polhograjske Dolomite, organizirala se bo množična udeležba za 10-letnico Stajersko-Zagorske poti in na proslavo ob Dnevu planincev na Loki. Po občnem zboru je bilo še planinsko predavanje, Matija Kajtna je prikazal lepote, ki jih planinec sreča na Slovenski planinski transverzali, Jordan Božo pa pomenitost na Savinjski poti.

Franc Ježovnik

PD SLOV. KONJICE

Tudi v Slov. Konjicah že več kot pol stoletja deluje planinsko društvo.

Pobudnika za ustanovitev PD sta bila sodnik J. Müller in pravnik Karl Gajšek.

Društvo se je imenovalo Dravinjska podružnica SPD. Ustanovljeno pa je bilo 28. julija 1927, predsednik je bil J. Müller. Prvi planinci so na novo markirali planinske poti v bližnji in daljni okolici Konjic, npr.: k razvalini Tattenbachov grad, k razgledni Skali, na Roglo itd. ... Zgradili so kočo na Pesku. Prirejali so planinske izlete (na Stolpnik, najvišji vrh Konjiške gore, Pesek, Boč, Roglo, Lisca, Donačko goro, Uršljo goro, Triglav ...) in tudi planinske plese. Tudi mladino so vzgajali in navduševali za planinstvo. Planinci so se izkazali tudi na kulturnem področju. Pripravljali so razne lutkovne igre. Profesor Branko Rudolf je napisal dve izvirnii igrici »Konjiške gore zmaj« in »Kresna noč na Veliki Kopi«. Lutke so prinesli iz Prage. Med vojno pa se je vse to, žal, izgubilo.

Prvi predsednik društva J. Müller je leta 1930 odšel na novo službeno mesto v Ljubljano. Tako je V. Wagner postal drugi predsednik PD. Druga vojna pa je tudi med planince terjala žrtve. J. Müller je umrl po številnih mučenjih, lakoti in drugem trpljenju v Dachau. V. Wagner pa je novembra 1941 utonil pod zasilnim mostom narasle Dravinje. T. Melliwa pa je padel kot talec na Stranica.

Po vojni so se planinci, ki so preživeli II. sv. vojno, zopet zbrali: Malenšek, Podlogar, Kangler, Nardin, Ferenc in še nekateri drugi. Želeli so ustanoviti novo društvo. Hoteli so obnoviti požgano kočo na Pesku. PD se je na novo ustanovilo nekaj let kasneje. Ker se je Oplotnica priključila Slov. Bistrici, je tudi Pesek prešel na področje Slov. Bistrice.

Jesen leta 1950 so se zbrali konjiški ljubitelji planin: Vončina, Pekovšek, Štrcin, Tavčar, Lobnik, Gril, Jurač, Krištof, Vivod, Sulgoj, Rudolf, Ferencova Ljuba in še nekateri ter spet oživel planinsko dejavnost v Slov. Konjicah. Ustanovili so po vojno PD. Za predsednika pa so izvolili tov. Lobnika. Uspešno so poprijeli za delo. Delovanje društva se je usmerilo na bližnje Pohorje, Pesek in Roglo, seveda pa tudi Konjiške gore niso pozabili. Ko se je tov. Lobnik odselil iz Slov. Konjic, ga je nadomestil tov. Krištof. Kmalu je preminil tudi tov. Malenšek, predvojni član odbora in neutrudni markacist. Po hudi bolezni je konjiške planince zapustila tudi tov. Ljuba Ferenc, tajnica. Nato pa je umrl še tov. Krištof. Vodstvo odbora oz. društva je prevzel tov. Tavčar, za njim pa tov. Tratenšek. Boleči pa sta bili tudi izgubi tov. Vončine in tov. Vivoda. PZJ in PZS sta mnoge člane nagradili za njihov trud z zlatimi in srebrnimi značkami, a njihovega dela in truda so veseli vsi, ki se umaknejo iz mestnega hrupa na Roglo, Pesek ali kam drugam.

Kako pa danes deluje konjiško PD? V PD je vključenih več kot 300 Konjičanov. Pred kratkim se je priključila tudi planinska sekcija na Prihovi. Predsednik PD je nje-

gov dolgoletni član tov. Milan Tratenšek. Ker je med planinci zelo veliko pionirjev in mladincev, smo 12. 11. 1976 ustanovili še mladinski odsek PD, čigar predsednik je Einfalt Željko. Sestanke imamo vsak petek. Na začetku leta si naredimo plan, ki ga včasih bolj, včasih pa manj uspešno opravimo. Sodelujemo na orientacijskih tekmovanjih, kjer dosegamo lepe uspehe. Leta 1977 smo npr. osvojili pokal »Lisca 1977«. Sodelovali smo tudi v občinski ligi, ker smo bili prvaki za leto 1977, mladinci in pionirji. Vsako leto si postavimo tudi plan izletov, ki jih navadno vse realiziramo. Letos pripravljamo 2. planinski tabor (prvi je bil lani v Savinjski dolini), ki bo verjetno v Tamarju. Izšolali smo tri mladinske vodnike in enega za letne razmere. Povečalo se je tudi število gorskih stražarjev. Prirejamo »planinske šole«, kjer se lahko planinci seznanijo z vsemi pomembnostmi v zvezi s planinami, spoznavajo gorske kamenine, gorsko cvetje, rastlinstvo in živalstvo, učijo pa se tudi vezati vozle in prvo pomoč. Povezali smo se tudi s taborniki. Skupno smo se udeležili pohoda na straniške partizanske grobove, tečaja za »gorske straže« na Šmohorju, orientacijskega tekmovanja v Slov. Konjicah ...

Tudi konjiški planinci imamo probleme. Eden izmed njih je gotovo ta, da je polovica članov neaktivnih. Zelo velik je finančni problem, če ni denarja je zelo težko organizirati razne izlete, tečaje ali predavanja. Konjiški planinci pa čutimo še en problem, to je, nimamo svojih prostorov, kjer bi imeli sestanke, razna predavanja ... Ne dobimo prostora za naš prapor, pohvale, diplome ... Vsi se izgovarjajo, da ni prostora. Se res v vsem našem mestu ne da najti niti ena sobica? Kaj je temu vzrok? Mislim, da je planinstvo, še posebej danes, zelo koristno, celo nujno. Namen PD je vzgojiti čimveč dobrih in poštenih ljudi-planincev, ki bodo znali ceniti darove narave. A ni jih dovolj samo ceniti, treba jih je tudi čuvati in obnavljati! Zato planinci z veseljem hodimo v gore, jih gledamo v njihovi nepopisni lepoti. Zato radi sprejememo medse vsakega, ki ve, kaj je bogastvo narave in jo zato zna čuvati.

Marička Jerovšek

ZAGREBŠKI PLANINCI PRI NAS

Skupina 44 planincev PD »Željezničar« iz Zagreba je obiskala 18. in 19. februarja Vremšičico in Škocjanske jame. Domačinom iz »Krasa« v Sežani in železniške postaje Sežana in Divača se moramo zahvaliti, da je izlet uspel, čeprav so bile vremenske razmere res slabe.

Na Vremšičici ni bilo skrlnjice z žigom planinske transverzale »Slovenska planinska pot Maribor—Ankaran«.

V Škocjanskih jamah je bilo dobro, dober je bil vodnik iz Motovuna, ki nam je podrobno navajal podatke o jami, njenih posebnostih in njenih raziskovalcih. Delavci »Krasa« so nas lepo sprejeli, železničarji iz Sežane in Divače pa so poskrbeli za prevoz v posebnih vagonih v vlaku Sežana—Zagreb.

Josip Sakoman

OBISK BOČA V POČASTITEV DNEVA ŽENA

Skupina 90 članov PD »Željezničar« iz Zagreba je letos obiskala Boč. Iz Zagreba smo se odpeljali z avtobusom »Zagorje-transa« čez Zgornje Poljčane do planinskega doma pod Bočem. Vreme je bilo po poti zelo slabo, na vrhu pa smo doživeli lep sončen dan. S piramide na Boču smo imeli lep razgled na Pohorje in Hrvatsko Zagorje.

PD Poljčane nas je sprejelo zelo gostoljubno.

Vsi udeleženci izleta so bili izredno zadovoljni. Hvala oskrbniku doma in PD Poljčane.

Josip Sakoman

MLADINSKA KOMISIJA UIAA

Seja mladinske komisije UIAA (Mednarodne alpske unije) je bila 11. in 12. marca 1978 v Bolzanu (Italija). Organizator: Planinska zveza Italije — sekcija Bolzano. Navzoči: Gerhard Friedl, Nemčija, Giovanni Clignon, Italija, Charles Mischler, Švica, Luis Lechner, Avstrija, Danilo Škerbinek, Jugoslavija. Gast: Benito Roveran, delegat izvršnega odbora CAI.

Dnevni red: Predstavitve dela z mladino v Italiji; Priprava srečanja v ČSR; Priprava srečanja v Avstriji; Priprava srečanja v Jugoslaviji; Pospeševanje dela s planinsko mladino v zvezah, kjer tega ni.

Planinska organizacija Italije dela z mladimi v starosti od 6. do 16. let. Vso to mladino imajo razdeljeno v 3 starostne kategorije: a) mladi v starosti od 6—12 let, b) mladi v starosti od 12—14 let, c) mladi v starosti od 14—16 let.

Starostna skupina a se zbira po šolah (šolarji od 1. razreda OŠ do začetka srednje šole), gledajo filme in diapozitive, hodijo na manjše izlete in pohode, itd.

Mlade v tej starostni skupini v glavnem pripravljajo na kasnejše aktivnejše delo v gorah. Prosvetni delavci sodelujejo na vseh izletih, izlete vodijo strokonjaki Planinske zveze Italije (CAI).

Starostna skupina b se sestaja v okviru MO na PD. Mladi hodijo na daljše izlete in pohode, zelo razširjena in priljubljena so taborjenja (7 dnevna).

Taborjenje se je razvilo tudi zato, ker so kočice CAI v poletnih mesecih prenapolnje-

ne, mladina pa ni komercialno zanimiv gost.

Starostna skupina c je izletniško najbolj aktivna. Za to mladino se organizirajo posebni tečaji s podobnim programom kot je naša planinska šola. Tečaji se prirejajo praviloma na pomlad in so dopolnjeni s 4—5 izleti. Ob koncu tečajev je preizkus znanja.

Časovno so ti tečaji zato primerni na pomlad, da lahko mladi pridobljeno znanje med počitnicami na planinskih turah že izkoristijo. Mnogokrat nastopajo mladi tudi kot učitelji staršev.

Za mlade planince iz starostne skupine b in c prirejajo področne in zvezne zbornice. Namen zborov je, da se spoznavajo, da se seznanijo z novo gorsko skupino zunaj domačega kraja itd. Zborov se udeleži do 400 mladih. Ti zbori so že presegli tudi državne okvire, letošnji mednarodni dvodnevni zbor bo 15. in 16. 7. na Lesini (v bližini Rovereta).

Mladi po 16. letu starosti se zelo razgube (do $\frac{2}{3}$), ugotovili pa so, da želijo biti prosti in samostojno hoditi na ture. Tista mladina, ki kaže zanimanje in veselje, da sodeluje tudi v naprej, se postopoma usmerja na tečaje za MV, tečaje za instruktorje MV, tečaje za visokogorske vodnike, tečaje za vodnike turnih smukov, tečaje za gorske vodnike itd.

V starosti nad 18 let začno zainteresirane uriti tudi v alpinizmu.

Planinski zvezi Italiji kljub prizadevanju ni uspelo vzpostaviti kontakta s profesionalnimi vzgojno-izobraževalnimi institucijami (te so v Rimu, sedež zveze je v Milanu), da bi jim olajšale vstop v šole. Zato v šolske zavode zelo težko prodre. V nasprotju z Italijani so povedali: v Avstriji in Nemčiji je sestavni del vzgojno-izobraževalnega programa tudi planinska vzgoja. Za ta planinska predavanja so predavatelji dodatno stimulirani.

DAV ima na leto 4—5 tečajev za mentorje; ti vodijo svoje delo po šolskih ustanovah tako kvalitetno, da pridejo dijaki na tečaje nemške planinske zveze že s solidno pripravo. V Švici je prosveta organizirana federalno in je konservativna. Realizacija planinske vzgoje v šolah je odvisna od poznanstev med PD in učitelji. Sprejme se predlog sekretariata UIAA: vsem nacionalnim planinskim zvezam se priporoča, da dosežejo uvelodbo osnovne planinske vzgoje v učne programe.

V maju organizira Planinska zveza ČSR tabor za mlade plezalce. Zveze so pozvane, naj ta tabor, kjer bo mogoče plezati le v peščenjaku, pošljejo po tri kvalitetne plezalce. Namen tabora je spoznavanje mladih plezalcev med seboj in spoznavanje elementov plezanja v peščenjaku.

Od 13. do 20. 8. organizira Planinska zveza Avstrije na koči Lizum (ca. 2000 m višine) tabor mladih planincev v starosti od 10 do 15 let. Vsaka dežela lahko prijavi

5—6 udeležencev pod vodstvom vodnika ali mentorja, ki obvlada en uradni svetovni jezik, po možnosti nemščino.

Po napovedih bo tabor vzorno organiziran. Veljalo bi se ga udeležiti. Prijave je treba poslati na naslov Planinske zveze Slovenije do 15. 6.

Predstavil sem obdelan predlog, ki ga je že leta 1977 potrdil GO PZJ.

Pri obravnavi planinske šole kot osnovne izobraževalne akcije je treba v razpisu poudariti, da se pričakuje izmenjava stališč in izkušenj o tem, kako se snov podaja, obseg snovi itd.

Za obravnavo vprašanja odgovornosti je treba v razpisu zveze povabiti, naj zastopniki pripravijo kratka pismena poročila in mnenja. Predloženi organizacijski program in samopríspevek so v celoti sprejeli na znanje. Svetovali so, da preizkusimo del stroškov srečanja kriti s prispevkom mladinskega resorja pri Evropskem svetu v Strassbourgu, ki subvencionira podobne akcije z namenom, da se razvija mednarodno mladinsko sodelovanje.

Razpis za srečanje moramo razposlati najkasneje do začetka meseca maja na vse članice UIAA.

Generalna skupščina UIAA v Mehiki je z zadovoljstvom potrdila namero mladinske komisije UIAA, da pomaga tistim zvezam, kjer načrtnega dela s planinsko mladino še ni ali je v povojih.

Seveda MK UIAA ne more in ne name-rava posegati v posamezne dežele, temveč želi le ob raznih svojih akcijah organizirati prenašanje izkušenj in programov. Posebno informativno srečanje organizira DAV.

Planinske zveze, ki žele pomoč pri uva-
janju v delo z mladimi in se bodo udele-
žile srečanja v Jugoslaviji, se bodo lahko
tudi v osebnih stikih dogovorile o obliki
pomoči in njeni realizaciji.

Sekretariat UIAA naj začne akcijo, da bo-
do MV s skupinami v planinskih kočah pri
prenočevanju imeli prednost in po mož-
nosti tudi popust.

MV vse pogosteje hodijo tudi v tuje gore.
Prouči se možnost njihovega zavarovanja
za primer nezgode.

Predsedstvu Planinske zveze Bolgarije naj
se pošlje pismo, zakaj njen predstavnik ne
sodeluje v komislji.

Planinski zvezi Švice in Italije najjavljata
kandidaturo za organizacijo ene od prire-
ditev MK UIAA v letu 1979. Predlog se
sprejme. Zvezi naj pripravita pismen pred-
log programa.

Primeri se, da so akcije v okviru MK
UIAA razpisane, člani komisije pa zvedo
to od svojih zvez z veliko zamudo. Zato
naj se kopije vseh razpisov pošljejo tudi
članom komislje.

ORIENTACIJSKO TEKMOVANJE NA DOBROVLJAH »MANDRGA 78«

Že četrto leto prirejajo planinska društva občine Žalec občinsko orientacijsko ligo. Letos smo začeli na Polzeli. Tekmovalno progo sta pripravila B. Jordan in D. Voh že lani novembra. Speljana je bila z Letuša (337 m) čez Dobravo mimo Ulčnika na Covški križ, čez Mandrgo (833 m) k spomeniku NOB pri sv. Urbanu (661 m), v dolino do Bramška (330 m), mimo objekta fizikalne šole v Lokah (Mozirje), skozi Sotesko, kjer je bila leta 1944 priznana meja osvobodjenega ozemlja Gornje Savinjske doline, mimo kužnega znamenja na Podgarskem polju do Letuša. Cilj je bil na severnem koncu vasi, nad združnim domom.

Pionirsko progo sta pripravila B. Jordan in pionir Peter Dobnik. Bili sta dve varianti. Izbrana je bila lažja in krajša zaradi slabega vremena. Imela je štiri KT.

Razpis je vseboval štiri tekmovalne kate-
gorije, kot zahteva naš pravilnik. Udelež-
ba je bila kljub slabemu vremenu (dež,
sneg, na vršini ga je bilo preko 30 cm)
zadovoljiva. Največja udeležba je bila pri
pionirjih, kar 20 ekip (Polzela 14, Prebold
5, Zabukovica 1). Najslabše kot vedno je
bila zastopana mladinska vrsta, komaj z
eno samo ekipo Zabukovice. Članske so
bile tri (Zabukovica, JK »Črni galeb« 2).
Starejši člani so bili s Prebolda in Pol-
zele. Prijavili sta se še ekipi z OŠ Petrov-
če (Zabukovica) in članka ekipa s Tabora,
ki pa na start nista prišli. Strah pred vre-
menom?

V lepem vremenu bi bila to dobra rekrea-
cija, združena še s prizkušnjo znanja iz
topografije in spoznavanja Dobrovelj, ki
so več ali manj v planinskem smislu opu-
ščene. Vendar so zelo zanimive. Danes
je tudi ta del Dobrovelj že dostopen z
vozili (z Nazarij ali Letuša, nova cesta s
Podgorja).

Težavo imamo pri organizaciji skromne ma-
lice, ker nimamo svoje postojanke. Zato
pa imamo večjo možnost gibanja in izbi-
ranja različnih krajev. Rešili smo to v za-
dovoljstvo vseh na Dobnikovi domačiji v
Letušu, kjer so nam ljubeznivo priskočili na
pomoč. Včasih se še kje najde kdo, ki ne
išče pri tem samo zasluzka. Skuhali so
nam čaj in klobase — brezplačno.

Pionirsko progo smo prehodili prvi v 48
min., zadnji pa v 115 min. Zanimivo je to,
da so vsi našli vse KT, samo nekateri ne
v pravem vrstnem redu. Tudi na vprašanja
so kar dobro odgovorili. Mladinci in člani
so imeli isto progo, le smer obhoda je
bila nasprotna. Zmogli so jo v dobrih treh
urah. Imela je 5 KT.

Pri pionirjih so osvojili prva štiri mesta
PD Polzela, pri članih so prvo mesto za-
sedli Zabukovčani, pri starejših članih pa
Prebold. S tem smo začeli letošnjo orien-
tacijsko ligo, ki jo bomo nadaljevali. Mimo

nje bomo skušali organizirati še nočno tekmovanje preko Dobrovelj. Letošnja liga je posvečena 200-letnici prvega vzpona na Triglav in 115. letnici rojstva Frana Kocbeka, dolgoletnega predsednika savinjske podružnice SPD. Podružnica letos praznuje svojo 85. letnico.

B. J.

PD PREBOLD — V MINULEM LETU 126 PRIZNANJ!

Odkar je družina ljubiteljev gora in planinskega sveta v Preboldu ustanovila planinsko društvo, je minulo že šest let. Društvo šteje danes že prek 1000 članov. Člani društva dosledno izpolnjujejo svoj delovni načrt, ki zajema šolanje kadra, pionirsko planinsko šolo, akcijo za cicibane, udeležujejo pa se tudi seminarjev, ki jih prireja Planinska zveza Slovenije.

Povprečno po štirideset planincev se je lani udeležilo številnih pohodov po poteh NOB, kar je zelo zanimiv podatek. Tako so bili planinci po poteh partizanske Ljubljane, po poteh partizanske Jelovice, po poteh pohorskega bataljona iz Osankarice na Rogljo ter Cankarjevega bataljona na Stolu, bili so od pomnika do pomnika na Čreti, na pohodu na Čebine in še bi lahko naštevali. Poleg skupno 41 pohodov so redno opravili množico transverzalnih poti, tekmovali na različnih orientacijskih tekmovanjih, trikrat pa organizirali skupine za vzpon na Triglav, niti sami pa menda ne vedo točno, koliko je bilo različnih trim akcij. Ob dnevu slovenskih planincev v prvenstvu v orientaciji osvojili drugo mesto. Tudi prostovoljno delo sodi v okvir redne dejavnosti. Vseh ur, ki so jih opravili v letu 1977 je kar 1500, samo na koči na Loki pod Raduho so jih opravili 184. Tudi markacisti so bili prizadevni na svojem področju, saj so svoje delo dobro opravljali in nič čudnega ni, če so Preboldčani slišali precej pohval prav zaradi njihovega dela planinskih poti. Ne smemo pozabiti gorskih stražarjev, ki jih šteje društvo kar deset in so podrobno seznanjeni s problematiko varstva narave. Rezultat izjemno prizadevnega dela planincev iz kraja pod Žvajgo je kar 126 različnih priznanj, ki so jih dobili člani v lanskem letu. Častne znake Planinske zveze Slovenije je prejelo sedem članov za dolgoletno delo na področju planinstva. Društvo ima izredno močno pionirsko planinsko sekcijo, ki šteje 500 članov. Največ zaslug za uspešno delo z mladimi imata prav gotovo Marija Kapus in Vida Vidali, ki sta obenem vodji mentorjev in obe nosita častni znak Planinske zveze Slovenije. V delo 500-članske pionirske sekcije je vključenih kar 60 pionirjev iz šempetrske osnovne šole, ki se redno vključuje v delo te sekcije.

Kot že vemo, letos slavimo 200-letnico prvega vzpona na Triglav in 85-letnico ustanovitve Slovenskega planinskega društva ter 30-letnico Planinske zveze Slovenije, zato je tudi letošnji program PD Prebold posvečen temu slavlju. Osrednja proslava bo 10. septembra na Loki pod Raduho, kjer bo otvoritev nove planinske postojanke. Sicer pa bodo planinci iz Prebolda tudi letos opravljali vse tiste naloge, kot so jih doslej. Tako so vsaj poudarili na občnem zboru pretekli mesec. Iz letošnjega programa so že vidni uspehi: izlet 45 najmlajših iz vzgojno varstvenega zavoda v snegu na 620 m visoko Žvajgo, 40 članov je prehodilo traso po poti pohorskega bataljona od Osankarice na Rogljo, prek 100 planincev na Stolu, od tega 25 pionirjev, 38 pionirjev pa je odšlo na odkritje spominske plošče na Kamnik, kjer se je lansko leto ponesrečil planinec PD Zabukovica in še bi lahko naštevali. Skratka planinsko društvo iz Prebolda hoče svoj načrt izpolniti kar najbolje.

Milan Sušak

NEKAJ NOVOSTI Z IZPITOV ZA VN IN GS

Kandidati za GS na izpitu radi odkrijejo tudi kako »novost«. Blagajev volčin, zlatičica, rumeni jeglič, manjši divji petelin ali kruševac, podlastnica. Vse to — bolj neznano — baje živi in raste do »črte gozdne meje«.

Odkrili so tudi »nove« kamenine: kremenški apnec, judovec, formalit, amfibarit, ki so menda nastali v geoloških dobah: v demonu, juriju in kenocidu (ali genocidu?). Zelo znani kraški pojavi so »žebliči«, ki jih je menda opisal znameniti botanik Gugl.

Tako se šolski humor uveljavlja tudi v planinski šoli. Naj se le! Smeh je zdravilo in poživilo.

Zbral B. J. (na izpiti na Svetini 22. 4. 78)

TEČAJ ZA VARSTVO NARAVE IN GORSKO STRAŽO

V okviru MDO Savinjske doline je PD Vitanje pripravilo tečaj za VN in GS na Šmohorju (št. 9, 14. 2. 1978).

Tečaj se je pričel z zborom v petek popoldan, 3. marca, in se je končal v nedeljo popoldan, 5. marca 1978.

Zbralo se je 48 tečajnikov iz sledečih planinskih društev: Loče pri Poljčanah, Slov. Konjice, Rogaška Slatina, »Železar« Štore, »Železničar« Celje, Šoštanj, Vitanje, Vransko, Zabukovica, PS Cinkarne. Eden izmed udeležencev je bil iz PD Željezničar Zagreb. Zanimivo za ta tečaj je bilo tudi to, da se ga je udeležila skupina tabornikov s Slovenskih Konjic. Tehnični vodja tečaja je bil Ivan Zorko.

Na tečaju so predavali inštruktorji za varstvo narave in sicer prof. Franček Vogel-
nik o geologiji in zoologiji; Nada Praprotnik, načelnik komisije za varstvo narave pri PZS o botaniki, o odnosih v naravi; o varstvu na splošno in delovanju GS pa Božo Jordan.

V soboto 22. aprila 1978 so bili izpiti v domu Železarjev na Svetini. Udeležilo se jih je 42 tečajnikov. Izpit je potekal v pisni obliki. Okvirne teze za izpit je pripravil prof. Vogel-
nik, ki so obsegale celotno snov (okoli 68 vprašanj). Tečajniki so dobili polovico teh vprašanj v pisni obliki. Na vprašanja so morali odgovoriti, dopolniti ali naštetiti. Ni bilo izdelano v obliki testov. Udeleženci so pokazali primerno znanje in temu primeren je bil tudi uspeh celotne akcije. Izpitno komisijo so sestavljali vsi trije predavatelji in tehnični vodja.

Nekateri izmed tečajnikov so dobili dobro motivacijo za svoje nadaljnje delo kot lastno zbirko barvnih diapozitivov, našli so del svojega hobija za koristno in pravilno izrabo svojega prostega časa. Med tečajniki so bili tudi bodoči PV, ki jim bo to znanje pri njihovem vzgojnem in društvenem delu zelo koristilo.

Božo Jordan

PD LOGATEC NA POREZNU, STOLU IN SNEŽNIKU

Tudi letos, 26. marca, so se člani PD Logatec odzvali vabilu na III. pohod na Porezen. Ta vrh je za logaške planince že tradicionalen, priljubljena gora, saj se leto za letom udeležuje pohoda, lahko ročemo, staro in mlado: Dvainštirideset pionirjev in mladincev je bilo na III. pohodu, več starejših članov, med njimi sta bila tudi prvoborca Jože in Matevž. Nekateri izmed njih so prejeli bronaste značke, večina pa srebrne. Vzpon na vrh Porezna ni bil lahak, saj so bile poti porite z ledom in zameti. Vendar so pohodniki premagali vse težave in še močno burjo, vsi so dospeli srečno na vrh in nato v dolino.

Prav tako so se člani društva udeležili letošnjega pohoda na Stol, dva izmed njih sta prejela zlati znački. Tudi zimskega vzpona na Snežnik se je udeležilo lepo število članov, navzlic slabemu vremenu in novemu snegu.

F. Kavčič

PD LAŠKO

Po treh letih so se v Laškem spet zbrali planinci na občnem zboru, da bi ocenili svoje delo. Obdobje je precej dolgo in prekoračen je čas za sklic zбора, a je upravljalni odbor odločil, da za eno leto podaljša rok. Bilo je več vzrokov za to in seveda več odgovorov.

Društvo se je zadnja tri leta, kot še mnogo drugih društev, utapljalo v problemih gospodarske narave — ohraniti in obnoviti je bilo treba 25 let staro kočjo na Šmohorju. S pomočjo gospodarskih organizacij in nekaterih članov je društvo pomnožilo svoja skromna finančna sredstva in jih pretopilo v opremo sob, gostinskih prostorov, največ pa v centralno ogrevanje, v ureditev sanitarij v nadstropju in še nekatere druge stvari. Opravljenih je bilo nekaj več kot 3000 prostovoljnih ur. Sedaj so na vrsti nadaljnja obnovitvena dela doma: dozidava večjega družabnega prostora, oprema mladinske sobe, ureditev kletnih prostorov, prestavitve gostinskega pulta, nadaljnje urejanje sob in skupnega ležišča, obnove fasade predvsem pa ostrašča kočje.

Nekateri so sodili, da je premalo sodelovanja s temeljno telesno kulturno skupnostjo, da društvo ne skrbi dovolj za širšo planinsko dejavnost, za izletništvo. Samo mladinski odsek in pionirska skupina na osnovni šoli sta se ukvarjala s to dejavnostjo in seveda z orientacijskimi tekmovanji. To ni dovolj. Novo vodstvo bo skušalo to popraviti, saj je ustanovilo s tem namenom sekcijo za izlete.

V svojih razpravah so te stvari nakazali tudi številni gostje, med katerimi pa smo pogrešali predstavnike krajevnih družbenopolitičnih organizacij in društev, bili pa smo veseli predsednika občinske skupščine Jožeta Rajha. PZS je zastopal tov. Bučer, meddruštveni odbor tovariš Ježovnik in Jani Šon, avtor Savinjske krožne poti, prestavnik lovske družine iz Rečice, s katero smo v tesnih prijateljskih stikih, in sosedje na Šmohorju. Med gosti je bil tudi častni predsednik PD Laško tov. Franc, Medvešček, ki je letos končal zbiranje podatkov o društvu. Najverjetneje bo kronika objavljena v Zborniku mesta Laško. Tovariš Medvešček je prejel zlato priznanje PZS. Nekateri prizadevni člani so dobili srebrna in bronasta priznanja. Priznanja sta dobili tudi dve delovni organizaciji za pomoč pri reševanju številnih problemov in za razumevanje — Pivovarna Laško in TIM Laško Srebrna priznanja so dobili tudi 4 mladinski vodniki: Tone Šterban, Andrej in Roman Mavri ter Tone Košir. Podeljena so bila priznanja PD Laško 10 članom organov za dolgoletno delo v društvu in izročene pohvale delovnim organizacijam in posameznikom, ki so prispevali sredstva za centralno napeljavo. Po končanem zboru je bilo tovariško srečanje in predavanje z barvnimi diapozitivi o lepotah slovenskih gora in popotovanju po Keniji, ki ga je podal eden od naših članov — tov. Krašovec.

Pokazala se je potreba po večjem sodelovanju s TTKS in drugimi krajevnimi fakto-
torji.

Fanika Lapornik

Planina Viševnik pod Pršivcem, v ozadju Triglav

Foto dr. ing. Dušan Lasič

OBČNI ZBOR PD VELENJE

14. aprila 1978 se je zbralo v sejni dvorani občine okoli 100 ljubiteljev gora, med njimi gostje: predstavnik Savinjskega MDO in PD Polzela tov. Jordan, predsednik PD Šoštanj tov. Kojc in direktor GIP Vegrad tov. Basle.

Uvodoma je tov. Peter Ščetinin v svojem predavanju »Med nebom in zemljo« prikazal z diapozitivi del svojih bogatih doživetij s plezalnih tur in poletov z zmajem. V uradnem delu občnega zbora so se zvrstila poročila predsednika, gospodarske in mladinske komisije, ŠAO, sekcije Šmartno ob Paki, sledila je razprava in izvolitev novega odbora.

Predsednik UO tov. Peter Ficko, ki je društvo vodil od aprila 1967, je najprej poudaril razgibano dejavnost planincev v zadnjih letih. Razloge vidi v naglem urbanem razvoju Velenja, ki vse bolj sili občane k zdravemu načinu življenja in pametnemu preživljanju prostega časa. Planinstvo ni samo gibanje na svežem zraku, tudi razvijanje tovariških čustev, negovanje ljubezni do domovine, njenih fizičnih in kulturnih vrednot. Društvo je leta 1977 štelo že 1831 članov, od tega 738 odraslih, 414 mladincev in 679 pionirjev ter se uvrstilo na 6. mesto med PD v SRS. Sekciji v Šmartnem ob Paki in Škalah ter planinske skupine v EK, RŠC in Vegrad so aktivne. Najbolj priljubljena oblika dela je izletništvo. Lani je bilo organiziranih 19 akcij, ki se jih je udeležil 1701 planinec. Izleti vodijo tako v visokogorski kot gričevnat svet z namenom, da bi ga celovito spoznali. Šaleško planinsko pot letno prehodi okoli 100 planincev, število podeljenih značk se je povzpelo na 394. V t. i. mrtvi sezoni se je zvrstilo 5 kvalitetnih predavanj in 2 planinska plesa, ki sta bila dobro obiskana. Pozornost zasluži tudi medrepubliško sodelovanje s PD Treškavica iz Sarajeva. Lani septembra je po triletnih stikih prišlo do podpisa listine o pobratenju v Velenju, ob tej priložnosti je bila izvedena kvalitetna kulturna prireditev. PD Velenje ima dobre odnose tudi s PD Ivanec iz SR Hrvatske. Omeniti velja, da je v letu 1976 društvo uspelo dobiti manjšo pisarno v Velenju, kjer lahko uspešno rešuje tekoča planinska vprašanja. Odnosi s SIS za telesno kulturo so zadovoljivi. Finančno stanje se je sicer izboljšalo, saj je npr. dotacija OTKS v letu 1977 znašala 60 000 din, nesporno pa je, da bi planinstvo glede na njegov pomen, etične vrednote in množično vključevanje občanov moralo biti deležno še izdatnejše podpore. PD Velenje se je lani uspešno vključilo tudi v akciji za materialno in denarno podporo za izgradnjo postojanke na Loki pod Raduho in adaptacijo koč na Smrekovcu.

Gospodarska komisija je osredotočala delo na vzdrževanju in modernizaciji koč na Paškem Kozjaku. Poleg prostorov v pritličju je bilo v celoti preurejenih 6 sob, opravljenih nad 1000 udarniških ur, v opremo v zadnjih letih investirano okoli 110 000 din; precej materiala so poklonile delovne organizacije. Dom je pogodbeno v zakupu, mesečni znesek 1800,00 din ne zadošča za vzdrževanje. Člani GK so aktivno sodelovali tudi pri obnovi električnega voda in reševanju preskrbe z vodo za področje Paškega Kozjaka.

Mladinski odsek. Planinske skupine vseh štirih osnovnih šol so prizadevne. Letno izvedejo samostojno preko 30 izletov, v poletnih počitnicah pa še skupne pohode v visokogorstvo. Pionirji organizirano hodijo po Koroški, Savinjski, Trdnovi in Šaleški poti. V zadnji planinski šoli, ki je bila že peta po vrsti, je 35 mladih prejelo najosnovnejšo planinsko znanje. Mladinci so trenutno slabo organizirani, na Rudarskem šolskem centru komaj zadovoljivo, na gimnaziji in v delovnih organizacijah so aktivni le posamezniki. MO si mnogo obeta od sodelovanja z občinsko konferenco ZSMS in od povezave z mladinskimi enotami teritorialne obrambe.

Šaleški alpinistični odsek šteje okoli 50 članov, od tega 18 aktivnih registriranih članov in 7 pripravnikov, ki so v preteklem obdobju opravili 280 vzponov. V njihovih vrstah je 8 članov GRS, 3 alpinistični, le en gorski vodnik in dva alpinistična inštruktorja. Člani imajo enkrat tedensko treninge, vsak četrtek po sestanke, na katerih izmenjavajo izkušnje, poslušajo predavanja ter delajo načrte za vzpone. Ker je oprema draga, dotacija OTKS pa skromna, imajo nenehne finančne težave. Za prihodnje obdobje imajo izčrpen program, 1 član se bo letos udeležil odprave v Ande, Ivč Kotnik pa je kandidat za odpravo na Everest leta 1979.

Sekcija Šmartno ob Paki obstaja 3 leta. Na osnovni šoli vključuje okoli 40 učencev, vsak mesec organizira izlet za člane, ki se jih udeleži 15 do 20 ljudi, aktivno sodeluje na trlm pohodih krajevne skupnosti. Člani sekcije so v letu 1977 opravili 50 udarniški ur pri obnovi koč na Loki pod Raduho in brezplačno preskrbeli 2 toni cementa.

V razpravi so bile izražene tudi naslednje misli: V planinsko šolo je treba zajeti še več udeležencev. Ker je delo mentorjev-prosvetnih delavcev izredno odgovorno in nanje pogosto odpade preveč otrok, je treba v pionirsko izletništvo pritegniti tudi člane PD, ki so opravili tečaj za vodnike. V omenjeni tečaj je treba letno prijaviti več kandidatov kot v preteklosti, po končanem šolanju pa jih povezati z mentorji. Za vzpone v visokogorstva je

možno iskati in dobiti strokovno pomoč (spremembo) pri postaji GRS v Celju.

Tesnejše sodelovanje s ŠAO naj poteka pri vzgoji kadrov, vodstvu izletov in financiranju. V prihodnje se je treba tudi boljše povezati s Savinjskim MDO in PD Šoštanj. S sredstvi reklame za planinski ples in izkupička je treba pomagati pri financiranju izletov in obnovi kočice ter s tem vplivati na množično rekreacijo občanov. Vzpodbudno je delovala tudi ugotovitev direktorja z nad 2000 zaposlenimi, da so pri njih planinci prizadevni delavci in dobri tovariši, ki veliko pripomorejo k uspešnemu delu in razvoju samoupravljanja.

Tov. Jordan je v imenu Savinjskega MDO podelil 4 zlate znake Prijatelj planin. Prejeli so jih: Peter Ficko, Stane Jamnikar, Andrej Kuzman in Danica Ževart.

V nov upravni odbor je bilo izvoljenih 20 članov, od tega 11 dosedanjih in 9 novih, za predsednika pa Andrej Kuzman.

M. Ž.

SPOMINSKI IZLET HOM—KAMNIK—BUKOVICA

V nedeljo, 9. aprila 1978, je priredilo PD Žalec v sodelovanju s PD Zabukovica spominski izlet. Zbor vseh udeležencev je bil pri Dragovem domu na Homu (608 m).

Kolona je krenila od doma in se takoj pod njim poklonila pokojnemu planincu Ediju Oblaku (26. 6. 1916), ki se je smrtno ponesrečil 19. 4. 1971 pri gradnji doma. Edi je bil eden izmed idejnih pobudnikov za gradnjo doma na Homu. Rad je zahajal v gore in sredi poti po Slovenski planinski poti omahnil, tako da je ni dokončal.

Ob spomeniku je spregovoril tov. Franci Ježovnik. Dejal je, da je spomenik posvečen vsem planincem, ki smo jih zgubili tu ali kje drugje po domovini. Položili so venec in počastili spomin vseh z enominutnim molkom. Planinci so krenili dalje po Savinjski poti v Zahom in od tu po markirani poti na Zabukovico. V Podkamnju smo zavili na gozdno pot proti Purmanškovi planini, ki se počasi zarašča, od tu pa po stezi pod ostenje Kamnika.

Pod steno Malega vrha (710 m) Kamnika je pred letom dni plezal Roman. Malo pod robom stene (14 m) se mu je odkrušila skala in zgrmel je v dolino (56 m). To je bilo 26. marca 1977. PD Žalec mu je ob obletnici odkrilo spominsko ploščo. Roman Miklavc (roj. 1. 3. 1951) je bil najmlajši otrok v družini. Postal je avtobusni šofer. Kot štiriletni otrok je bil že na Kamniku (markirana pot drži nanj) od leta 1972, ko je postal točka Savinjske poti) in je potem redno zahajal nanj. Opravil je Slovensko planinsko pot, Savinjsko pot, bil

Komemoracija na Homu 9. 4. 1978. Pri spomeniku Ediju Oblaku govori tov. Fr. Ježovnik Foto Božo Jordan

je tudi član GS. Značilno zanj je to, da je celo svojega očeta pripravil do obiskovanja gora. Sedaj ima oče največ opravljanih transverzalnih poti v naši dolini.

Pri plošči sta deklamirala dva pionirja žalske osnovne šole. Spominsko ploščo je odkril predsednik tov. Ivan Jurhar, ki je spregovoril pokojniku v spomin. Pri odkritju sta bila tudi oče in mati.

Po komemoraciji so planinci odšli nazaj na Purmanškovo planino in po sllemenu dalje proti Zabukovici. Povzpeli so se še na Bukovico. Tu gradi PD Zalec svojo novo kočo.

B. J.

IZ MEDNARODNEGA SODELOVANJA

Od 21.—23. 4. 1978 je bila seja dveh komisij in izvršnega komiteja UIAA. Komisija za ekspedicije je poleg drugega obravnavala znani seznam ekspedicij v velegorstvih. Cilj seznama je, da bi pri planiranju ekspedicij vedeli, ali je ekspedicija na nekem področju sama ali pa nastopa še druga (problem nosačev, oskrba s hrano ipd.). UIAA seveda ne more niti noče nobene ekspedicije zavračati ali preferirati, vendar je evidenca potrebna. Komisija za planinske kočje je obravnavala predlog 6 alpskih zvez za recipročnost na kočah.

Razen komisij je imel sejo tudi izvršni komitej. Izvršni komitej ima 7 stalnih članov (CAI, VAVÖ, SAC, FFM, DAV, BMC, PSJ) in 7 nestalnih (sedaj AAC, GHM, CAB, FEM, FA, SSSR, CHS, PZA). Vsi delegati, člani biroja in predsedniki komisij so bili navzoči. Dnevni red: 1. Sprejet je bil finančni plan za 1978. in poročilo za 1977. leto. Stroški so iz leta v leto večji; 2. sprejem kluba iz Katalonije je odložen, predlaga se kontakt s špansko planinsko zvezo. 3. Ponovno so bili iz-

voljeni nestalni člani planinske zveze: (Španija, Grška, Poljska in ZSSR). 4. O 7. stopnji bo razpravljali praktični in teoretski sestanek v BDR.

5. Delo komisije za materiale se podpira, ISO je začel z delom za standardizacijo materiala. Seja je razpravljala še o subvenciji Haute Montagne, o planinski etiki, o delu komisij itd. Prihodnja seja bo oktobra v Atenah.

Durbešič

DESET LET PLANINSKIH PREDAVANJ

Pretekli petek, 14. aprila 1978, so bistriški planinci spet napolnili predavalnico osnovne šole Dragotin Kette v Ilirski Bistrici. Čez sto se jih je zbralo, da bi prisluhnili potopisnemu predavanju »Perzijske gore« predsednika PD Radovljica tov. Janeza Pretnarja. Spet je bilo tako kot tolikokrat doslej: zanimivo predavanje, polno novih spoznanj, novih lepot in zadovoljni poslušalci.

S petkovim predavanjem so se iztekli letošnji planinski večeri, ki jih ilirsko-bistriško planinsko društvo uspešno pripravlja za svoje članstvo in ljubitelje planin pod Snežnikom že deseto leto.

Zaokroženo desetletje te dejavnosti nam pove, da se je v tem času zvrstilo v Ilirski Bistrici kar 47 predavateljev iz vse Slovenije in sosednje Hrvatske.

Kar 16 predavanj so namenili mladim planincem v šolskih planinskih skupinah v osnovnih šolah Kuteževo, Pregarje, Knežak, Podgrad in Jelšane. Osem predavanj pa so pripravili za vojake, ki v Ilirski Bistrici služijo kadrovski rok.

V desetih letih torej kar 71 predavanj in čez 8000 poslušalcev. Resnično bogata žetev.

Vojko Čeligoj

ALPINISTIČNE NOVICE

PRVI ZBOR PRIMORSKIH ALPINISTOV

Prvi zbor primorskih alpinistov je bil 15. aprila v Idriji. Pripravil ga je zelo dobro AO Idrija. Zbor bi sicer moral biti na Vojskem, vendar je to preprečilo slabo vreme. Zbora se je udeležilo lepo število primorskih alpinistov, ki jih je skupaj s pripravniki in tečajniki že okoli 150. Samostojni AO na Primorskem so v Idriji, Bovcu, Novi Gorici in Postojni, alpinistične sekcije pa delujejo v Vipavi, Ajdovščini, Sežani in Ilirski Bistrici. Skupno so primorski alpinisti v preteklem letu opravili nad 700 plezalnih vzponov in turnih smukov. Vsekakor alpinizem na Primorskem napreduje po obsegu in kvaliteti.

Zaradi pomanjkanja lastnih moči so v nekaterih alpinističnih kolektivih težave pri delu v alpinističnih šolah. Zbor je sprejel obveznost, da bodo močnejši AO pomagali šibkejšim pri vzgojnem delu v različnih oblikah, med drugim s skupnimi plezalnimi vzponi ob koncu tedna v domačih gorah. Še naprej pa bodo vsi AO in AS obiskovali vzgojne akcije za mlade alpiniste, ki jih prireja komisija za alpinizem pri PZS. Iz vseh AO in AS naj bi čim več alpinistov s tečajem in izpitom pridobilo naslov inštruktor alpinizma. Zbor je nadalje sprejel načelna izhodišča glede kategorizacije alpinistov, kakršne zastopa komisija za alpinizem.

AO Idrija bo prihodnje leto organizator I. smučarskega prvenstva primorskih alpinistov, Soški AO iz Bovca pa bo za prihodnjo zimo pripravil program turnih smukov, ki naj bi se jih udeležili zlasti primorski turni smučarji in alpinisti. Na zboru so bile dane tudi nekatere sugestije za skupne obiske tujih gora, s pogostejšimi sestanki načelnikov AO in AS pa naj bi usklajevali skupne akcije.

Ob koncu zbora so alpinisti z diapozitivni prikazali nekatere uspehe v preteklem letu in sklenili, da bo prihodnje leto zbor primorskih alpinistov v Vipavi

Boris Mlekuž

GROSS V ZDA

Tomaža Grossa smo po svetovni alpinistični literaturi pred leti predstavili z njegovimi izjemnimi solo vzponi. Gross je iz ČSSR prebegnil v Švico in se udomil v Ženevi. »Alpinismus« 1978/1 ve povedati, da je odšel »čez lužo«. Njegovi vzponi v severni steni Zahodne Cine in zahodni steni Druja (o tem smo izčrпно poročali) so bili svetovna senzacija, danes pa seveda niso več v prvem planu.

T. O.

PRED 100 LETI — PRVI VZPON NA LA MEIJE

La Meije imenujejo tudi »krono Dauphineje«. Dosega 4000 m in se je človeku upirala kakor Matterhorn. Na južni strani je videti navpična, reže jo le ledenik Carré, severna stran pa je ena sama zledenela masa, ozaljšana z elegantnim, ostrim grebenom. Kakor druge značilne gore je tudi La Meije človeku budila domišljijo in tako ni čudno, da je ta gora povezana z bajkami, s katerimi si je človek olajšal svojo zavest strahu in nemoči. 27 poskusnih vzponov se je zvrstilo v 17 letih, šele osemindvajseti 16. avg. 1877 je bil uspešen. Po pravici bi ga moral pospraviti Henry Duhamel, ki se je najbolj trdovratno boril za vrh, vendar se je gora nasmehnila komaj 20-letnemu Boileauju de Castelnau.

Vodili so ga domačini: oče in sin Gaspard (oba Piere) in Jean Baptiste Rodier. Šli so z juga na Grand Pic čez Promontoire in Grande Muraille, ki se odtlej imenuje po Castelnauju in je do takrat veljala za nepremagljivo. Še danes kotira tisto mesto od III.—IV. stopnje. Če pomislimo na tedanje preproste plezalske rekvizite, se prvenstveni četvorici kar lahko odkrijemo. Potem je Castelnaujeva naveza prenočila na planem in si naslednje jutro ogledala visok prag z mesta, kjer stoji Duhamelova piramida. Premagali so jo sezuti, v nogavicah, pri sestopu pa so na tem ključnem mestu pustili obešeno vrv. Odločilni naskok je potekal ponoči od La Béarde in je trajal 11 ur. Le dve uri so počivali pod »milim nebom«. Rodier je izgubil cepin, zato je moral ostati pod ledenikom Carré. Malo pod vrhom je prišlo do dramatičnega zapleta v previsu Chapeau du Capucin (Kapucinov klobuk). Poseči so morali po dvojnih »ravbarskih štengcah«, da so prišli čezenj. Pri sestopu jih je ujela noč, bivakirali so v Grande Muraille, pripeti na steno. Do kraja izčrpani in premraženi so prišli naslednji dan v dolino. Boileau de Castelnau ni šel več v gore, prav tako je ravnal Duhamel. Obema je šlo za »lovoriko«, za alpinizem najbrž nista imela pravega srca.

Julija l. 1885 je spet prišlo do velikega vzpona v uporni La Meije: Brata Emil in Otto Zsigmondy sta prešla po vsem grebenu od La Grave na vzhodu do zahoda s sestopom na La Béarde. Od tu je 24-letni zdravnik Emil Zsigmondy 6. avgusta 1885 vstopil v južno steno La Meije. V njej ga je pokosila smrt.

T. O.

VARSTVO NARAVE

MIR V GORAH

V gorah je mirnih področij še precej, čeprav danes množice iščejo svoje razvedrilo v gorah. Lahko rečemo, da je prostora še dovolj. Pač pa ogrožajo mir helikopterski poleti petičnih letoviščarjev na različne razgledne točke v Alpah. Grmenje teh jeklenih ptičev je kočljiva zadeva ne samo za starejša ušesa. Danes je v Alpah tega avioprometa vedno več. Močno je razvit in se še razvija v Avstriji. Na Salzburškem so ga prepovedali, v Vorarlbergu so dovolili pet doletišč, vendar se v tej deželi bijejo za nova doletišča. Na Tirolskem delujeta kar dve podjetji s helikopterji, tu je helikopterjem že dovoljeno leteti ob koncu tedna in ob praznikih. Vsi, ki se protivijo zoper to grmeče lifte v Alpah, utemeljujejo odpor z utemeljitvijo: Mir v gorah je izrednega družbenega pomena.

T. O.

ZOPER LEDENIŠKO CESTO V STUBAITALU

Tirolski tehnokrati imajo v načrtu cesto, ki bi povezala dolino Stubai v višini 2500 m s Sulztalom, pri koči Amberger in bi segla do Längenfelda v Ötztalu. To bi omogočil predor med dolino Stubai in Ötz. Področje ima gosto mrežo poti pa tudi žičnico. Občina Neustift v Stubaitalu se je izrekla zoper novo cesto in predor, na besedo tirolskih deželnih politkov pa še čakajo.

T. O.

KONEC IZGRADNJE ALPSKIH PRELAZOV

Ne, ne bodimo lahkoverni. To še zdaleč ni dejstvo niti sklep, da se to doseže, le želja tistih, ki jih skrbi alpska pokrajina spričo vedno večje mehanizacije v prometu. Izračunali so, da se samo na tirolskih in salzburških cestah vsako leto zmezi in sprši po 12 000 kg zelo strupenega svinca iz raznih izpušnikov. Kakih 15 milijonov avtomobilov predrči najvažnejše alpske prelaze vsako leto, samo na glocknerski cesti jih naštejejo letno četr milijona, na felbertauernski cesti milijon. Ta masa motorjev ustvarja ob konicah sredi Alp situacijo, kakršna je na glavnih cestah v velemestih. Izpušni plini, hrušč in razni odpadki so se pojavili v visokogorju v neverjetni količini. Ogljikovega monoksida

je na teh alpskih cestah trikrat več kakor v poprečnem mestnem prometu. DAV (Nemška planinska zveza) apelira na odgovorne prometne planerje v alpskih deželah, da prenehajo s planiranjem avtomobilskih cest in razmislijo o manj škodljivem modernem transportu avtomobilov po tirnicah, kot so to že začeli delati v Švici. Množice avtomobilov se bodo še množile, ceste temu ne bodo kos, pa tudi predrage so ceste. Naloga planerjev je nujna, pravi člankar v ÖBZ 1977/12.

T. O.

NEPALSKA FOLKLORA IN EVROPA

V Düsseldorfu je lani (1977) izšla knjiga o Nepalju («Nepal, darilo bogov»). Avtor Hans Georg Bohr v njej očita evropskim obiskovalcem, da imajo roparski apetit do izdelkov nepalske kulture. »V zaprašenih kaščah je v Nepalju marsikaj, kar je nekaj vredno in česar naši muzeji nimajo.« Navidezni prijatelji Nepala so zarezali v živo. Za ničvredne evropske predmete so prejeli najlepše stvari tamkajšnjih samostanov in preprostih gospodinjstev. Zvito so izkoristili situacijo v deželi, v kateri je bil denar vedno več vreden kot kulturna samozavest, nato prirejali po Evropi in ZDA »nepalske razstave« in razfrčkali plen z velikim dobičkom. Radi so se imenovali »nepalski eksperti« (med njimi omenja tudi H. Harrerja), čeprav so opravljali nečedne posle. Za njimi so prišli tisoči manj strokovno podkovani, ki so hoteli za mal denar zadeti veliko srečko. (Po »Alpinismus« 1978/1.)

T. O.

VALLÉE BLANCHE — DANES

Poročajo, da ta raj v alpskem središču vsaj v pozni zimi ni več vreden svojega svetlega imena. Ledeniški svet v Vallée Blanche je zdaj lahko dosegljiv, saj je iz Chamonixa več vzpenjač, ki vsak dan spravijo v višine na tisoče obiskovalcev in smučarjev, prav tako pa tudi iz Entrèves pri Courmayeuru (Italija). Vallée Blanche — razumljivo — pri takem obisku izgublja svoj čisti obraz. Francoska služba za varstvo narave je lani organizirala čistilno akcijo in spravila v dolino več ton smeti in nesnage. Pravijo pa, da tako občasno čiščenje ne zgrabi bika za roge.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

BALET »ZLATOROG« NA DUNAJU

Slovenska simfonija za ples, zbor
in orkester

V drugi polovici aprila nam je dr. Danica Godina sporočila, da se Slovensko kulturno društvo »Ivan Cankar« na Dunaju tudi pripravlja na praznovanje 200-letnice prvega vzpona na Triglav. V zvezi s tem se društvo posebej veseli dejstva, da jim je profesor Avgust Ipavec, slovenski glasbenik na Dunaju, sporočil o svojem delu, ki ga končuje in ima naslov: Balet Zlatorog. Prof. Ipavec to svoje delo posveča kulturni sekciji društva »Ivan Cankar« na Dunaju. Posvetilo te glasbene stvaritve velja:

»VSEM, KI SO UMRILI NENADOMA,
POLNI VERE V LEPOTO SVETA
IN ČLOVEKA!«

Partituro je pregledal slovenski dirigent, direktor ljubljanske opere Ciril Cvetko. Z izvirnimi napotki pa je delo spremljal tudi slovenski koreograf Pino Mlakar. O tem delu nam z Dunaja sporočajo:

Ta glasbena pesnitev ni le prispevka slovenstva in dostojanstva našega gorskega sveta, temveč vključuje v svoje obzorje tudi zgodovino našega naroda (s sceno pod viharnikom) in sklepa svoj venec v himno svobode in miru med vsemi narodi sveta: »V gorah se sonce poslavlja v večeru, s toplim žarom poljublja svobodo in mlr.«

Dvesto let je minilo po prvem vzponu na Triglav. V njegovem svetu je doma povest o Zlatorogu. Ob robu Slovanov smo zajokali kot viharnik.

»Zahvaljujem se inštitutu za etnologijo — glasbeni oddelek v Ljubljani in na Dunaju, slovenskemu koreografu Pinu Mlakarju, pesniku slovenskih planin v fotografiji Jaku Čopu, mojim profesorjem glasbe in slovenskemu dirigentu Cirilu Cvetku, direktorju ljubljanske opere!«, je zapisal komponist prof. Ipavec.

IZ PISMA KOREOGRAFA P. MLAKARJA, 17. 8. 1976

»...Ali pa snov koreografu omogoča, da v plesnem jeziku prikaže Zlatorogovo jetro, mitos čudežnega vrta gorske samote in čistosti? Ali je mogoče dovolj razburljivo — prepričljivo prikazati odredilno moč rož, ki zrastejo iz krvnih kapljic Zlatorogovih ran in bolečin? Smisel umetniškega podviga bi bil v baletu, če bi zmo-

gel pravičnega Zlatoroga aktivirati v današnje doživetje. Verjetno zmore to glasba sama ali pa v povezavi z besedo. Snov pa je vsekakor aktualna! ...«

KRATEK IZVLEČEK IZ SCENARIJA

Prolog

Jutro pastirja pelje v dan ljubezni in nagne se večer strtega hrepenenja.

I.

Pomladna noč.
Vesele sanje encijana.
Tragika rododendrona, njegovi rdeči cvetovi nosijo sled človeške krvi.
Jutro. Ples vil.
Ples pastirjev.

Zlatorogov vrt:

V njegovo lepoto prihaja večno hrepenenje ljudi.
Vile z oblaki skrivajo veličino vrta.
A hrepenenje ljudi nenehno želi naprej.

Rojstvo:

Pred borno kočjo je večer poln pričakovanja in strahu.
Osamljena mati bo to noč rodila.
Čudežne vile bodo stale ob strani in blažile njene bolečine.
Pesem (uspavanka) vil in ples zvezd bo mater z otrokom zazibal v sen.

II.

Večer.
Mladi lovec pričakuje prihod Jerice.
Pas de deux.
Pastirji kličejo na ples.
Vesela paleta domačinov, kramarjev, trgovcev pleše.
Jerico prevari mlad trgovec.

III.

Viharnik.
Pri njem trpi osamljeni lovec.
Vile ga peljejo v sen trpljenja in bojev.
Ta se konča s prizorom: »Valjhun zastoj tam išče mlado lico, njega, ki kriv moritve je velike.«
Zeleni lovec (zapeljivec) zvabi na lov.
Strel.

Kri.
Rože.
Smrt.
Jutro najde Jerico vso žalostno.
Ples lastovk, metuljev in igre otrok.
Potrtost osamljene Jerice.
Mrtvo truplo na valovih Soče.
Molitev domačinov.

Intermezzo

Večna lepa panorama gora.

Epilog

V Zlatorogov svet prihajajo narodi sveta.
Pojo himno svobode in miru.

ZLATOROG

(kratak izveček iz scenarija)

Scenarij po virih priredila: dr. Danica Godina

Viri:

Abram, Jože: Moja Trenta, izdala Mohorjeva družba, Gorica 1972;
Baumbach R. — Funtek A.: Zlatorog, München, Trofenik 1968;
Ukmar, Vilko (predavanje): Zgodovina glasbe, Glasbena akademija, Ljubljana;
Mlakar, Plno (pismo): 17. 8. 1976;
Neumeler, John (razgovori in matineeje v dunajski operi) 1977, 1978.

Glasba: Avgust Ipavec

Kostumograf: Karmen Venko

Diapozitivni gora: Jaka Čop

Scene: akad. slikar Volarič

Andrej Hric, Karol Hric und Kollektiv: SLOVENSKY RAJ

Pri bratislavski založbi Šport je 1977 izšel vodnik po Slovaškem raju (nem. prevod dr. F. Chorvát, 191 str., grebenski zemljevid). Po velikosti je neznaten, meri le 290 km², kljub temu pa je ta hriboviti, gozdnati predel Slovaškega rudogorja (podaljšek Nizkih Tater) znamenit po svojih naravnih lepotah: k obisku vabijo soteske s hrumečimi slapovi in žuborečimi potoki, tihe doline, nad katerimi kraljujejo imenitna razgledišča, nedotaknjena flora in favna, za nameček pa poleg kraškega površja še krasote podzemlja: Dobšinska ledena jama (odkrita 1870, odprta 1878), Medvedja jama (odkrita 1952) in Stratenška jama (odkrita 1972). Od 1964 je Slovaški raj rezervat.

Začetki turizma segajo v leto 1873, ko so ustanovili Ogrsko-karpatsko društvo. Prof. M. Róth je postopoma raziskal težko prehodne soteske (Hornád so odprli šele 1974). Ime »Slovaški raj« je v rabi od 1921. Prvo planinsko kočvo so odprli 1929. Prvi vodnik je izšel 1936 (E. Nemček). Na-

selja leže na obrobju, Izjema je le turistično središče Kláštorisko. Od tod so speljane v notranjost številne markirane poti. V vodniškem delu se po splošnih navodilih vrstijo druga za drugim izhodišča s pripadajočimi območji. Sedem markiranih poti preči celotno ozemlje ali obrobje, druge pripadajo posameznim izhodiščem. Opise ponazarjajo barvne skice, ki jih je nad 30. Ob koncu so predlogi za motorizirane izletnike, smučarje ter splošno informativno poglavje.

F. V.

LOTUS FLOWER TOWER 1977

Logan Montains, Loganske gore v Kanadi niso v prvem planu svetovnega alpinizma, se pa vendarle večkrat naštevajo med značilnimi lepotami »podkontinenta« Kanade. V l. 1977 so se tja namenili avstrijski alpinisti, člani ÖTK in o tem na kratko poročajo v ÖTZ (Österr. Touristenzeitung), ki že 90 let izhaja v strogo konservativni obliki, skromen in zvest spremljevalec društvenega dela.

Loganska gorska skupina se razprostira na severozahodu Kanade (62° zemeljske širine). Primerjajo jo goram okoli Chamonixa, posebej omenjajo podobnost s Petit Dru. Stene izlivajo »ekstremiste«, doslej pa ni bilo veliko obiskov.

Loganske gore so samotni svet, 200 km široki gozdovi, brez potov, z mnogimi vodami in jezeri jih ločijo od civilizacije. Avstrijci so se odrekli modernim sredstvom za zvezo, malo zaradi visokih stroškov za take aparate, še bolj pa iz etičnih razlogov. Imeli so slabo vreme, le nekaj dni ni deževalo. Stene so porasle z lišaji. Če so vlažne, plezalski čevlji slabo primc. Zato so morali plezati hitro. V 30 dneh so imeli le 12 suhih dni, v šestih dneh je bilo vreme spremenljivo, 12 dni pa je neusmiljeno deževalo.

Plezali so v »Circle of the Unclimbable«, ki ga je l. 1960 odkril W. J. Buckingham in ga tako poimenoval. L. 1964 so Amerikanci preplezali Lotus Flower Tower, ekstremno težki stolp. Prišli so spet 1973, za njimi Švicarji 1975 (o tem smo poročali) in Belgijci 1977. Vsi skupaj so preplezali sedem prvenstvenih vzponov.

Avstrijci so v neugodnem vremenu zmogli sedem vzponov. Čeprav nam imena v daljni Kanadi ne povedo veliko, jih zapišimo že zato, da se v njih ogleduje širnost in pestrost na vse načine razčlenjene zemeljske površine. Avstrijci naštevajo:

1. Lotus Flower Tower, 630 m, V +, A₂, 30 ur, 1., 2., 3. avgust. Plezali Kosa, Lackner, Weilguny, Ammerer, Machacek. Posneli so 16 mm film. Teden za njimi sta stolp preplezala še Holga in Udi Lindner.
2. Middle Huey'Sire, prvenstvena v južni steni, »Dream of Guillotine«, 300 m, VI, A₂—A₃, 7. do 9. avgusta, Kosa, Weilguny in Lindner, 17 ur.

3. Flat Top, prvenstvena v jugovzh. steni, »Surprise«, 500 m, V+, A₁—A₂, 13., 14. avg. Kosa, Weiguny, Lackner, 20 ur.

4. Phanocryst, prvenstvena v južnem stebri, »Billy and Nanny«, 600 m, V+, A₁, 3., 4. avg. Helga In Rudi Lindner, 15 ur.

5. Bustle Tower, prvenstvena v jugovzhodni zajedi, »Rat Tail«, 400 m, V+, eno mesto VI—, A₂, 9., 10. avg. Machacek In Ammerer, 18 ur.

6. Bustle Tower, stranski vrh, prvenstveni vzpon po jugozahodni steni »Little Dream«, 200 m, VI, 14. avg. Ammerer in Machacek, 8 ur in pol.

7. Proboscis, prvi vzpon po SV steni, »Season Finish«, 500 m, VI—, eno mesto VI, A₂, 19., 20. avg. Kosa, Ammerer, Weiguny, 17 ur.

Pripomba ekspedicije: Vse glavne stene glavnih vrhov v »Circle of the Unclimba-

ble« so poleti 1977 »dobile« svoje ekstremne smeri razen Parrot Beak Peak. Vsekakor tako ponosna ugotovitev, kot je ekspedicija po svojem slogu posebnost mimo ekspedicijske šablone.

T. O.

R. MESSNER O VELIKIH STENAH

Lani je izšla istočasno v Münchnu, Salzburgu in Zürichu Messnerjeva knjiga »Velike stene«. 139 strani, 36 barvnih podob, 33 črno-belih, 11 risb, format 22,8 × 26,5. Cena zajetna — 320 ös. Messner je v knjigi predstavil severno steno Matterhorna, severno steno Grandes Jorasses, severno steno Eigerja, južno steno Aconcagua in južno steno Nanga — Parbata (Rupal).

T. O.

RAZGLED PO SVETU

MARKERJEVA 25-LETNICA

Novost, ki je pred dvema desetletji tudi pri nas zavladala nad smučskim svetom, »marker« po imenu, je doživela svetovno priznanje posebne narave. Hannes Marker, izumitelj »markerja« iz Garmisch-Partenkirchena, je v resnici pomemben iznajditelj, saj je s svojo smučko vezjo pogruntal nekaj, česar doslej še ni nikdo prekosil.

Smučarski pionir novejši dobe se je izkazal tudi kot gospodarski človek. Za 25-letnico mu je njegov japonski proizvajalci obrat poklonil pravo samurajsko opremo. Pri tej počastitvi so mu čestitali vladni politiki, domača občina mu je dala srebrno častno plaketo, smučarska šola ZDA pa ga je imenovala za častnega smučarskega učitelja. Marker je bil namreč kot učitelj dolga leta v Ameriki. Srbski pregovor tolaži: Kdor nima v glavi, ima v petah. No, Marker se ne more pritoževati, saj mu je narava oboje dobro opremila.

T. O.

MILIJARDE DINARJEV ZA PLANINSKE KOČE

Nemška planinska zveza (DAV) bo letos investirala pet milijonov DM v 250 koč, ki jih ima na domačem ozemlju in v avstrijskih Alpah. DAV sam bo iz svojih sredstev prispeval 1,9 milij., sekcija DAV 1,3 milij., država bo prispevala dobro petino (1,1 milij.) četr milijona mark pa znašajo prostovoljni darovi. V treh letih bodo Nemci v Ötztalskih Alpah adaptirali

kočo Taschach za planinsko šolo. Za to so posebej namenili 1,1 milij. DM.

Da smo si na jasnem: Poročali smo v letu 1976, da je DAV v svojem temeljnem programu zoper vsako nadaljnje »odpiranje« ali »odklepanje« Alp, kar pomeni: Nobenih novih koč, nobenih novih potil Zgoraj omenjene denarje bodo torej porabili za modernizacijo koč (nekateri so že več kot 100 let stare). Število obiskov v teh postojankah iz leta v leto narašča.

T. O.

DESET LET ÖNG

ÖNG so kratice za avstrijsko-nepalsko družbo, ki goji in pospešuje gospodarske, kulturne in prijateljske stike med Avstrijo in Nepalom. Za 10-letnico obstoja je družba izdala ilustrirano publikacijo o svojem delu, načrtih in uspehih.

Društvo je na Dunaju priredilo tudi slovesen večer v dvorani IRS (Internacionalni potovalni servis), ki je pokazal, kako se naša soseda briga za razvoj svojih stikov z Nepalom, s to deželo v razvoju. Slovesni nagovor in referat je imel dr. Shashi P. B. Malla iz nepalske ambasade v Bonnu. Tema referata: »Kultura himalajskega nepalskega kraljestva nekdanj in danes.« Oficialni del je bil s tem končan, zelo živahno pa so se gostje počutili pri napitku. Turistični obiski Avstrijcev v Nepal se že nekaj let množijo, da ne govorimo o ekspedicijah, ki so za stik med državama veliko storile. ÖNG ima procejšen delež pri tem razvoju.

T. O.

TATOVI NA SMUČARSKIH PROGAH

Poročali smo že, da so se tatovi »zaredili« tudi v smučarskih središčih, kar seveda ni čudno, saj v petični turistični gneči imajo kaj opraviti. Piko imajo predvsem na nove ali drage dilce, ki so z vezmi vred kar lahko »ponosne« na svojo ceno — najmoderneje stanejo že kar do 800 DM, to pa niso mačje solze. In čim večja je parada smučl pred penzionci, bifeji in postajami vertikalnega prometa, tem lažje kaj izgine.

DAV v skrbi za smučarje svetuje:

1. Smučl odstavljaj tako, da jih imaš lahko ves čas na očeh.

2. Tatovi nimajo časa, da bi gledali na pravi par. Zato deni levo smučko drugam kot desno.

3. Če tat ukrade smučl iz smučške garderobe na planinski koči ali v hotelu, odgovarja oskrbnik oz. hotellr. Če so ukradene iz garderobe privatnega penziona, lastnik penziona ni odgovoren.

4. Zavarovalnica povrne škodo, če tat odnese smučl iz hiše (kleti), seveda le, če gre za vlom. Pri zavarovalnicah v ZRN znaša zavarovalnina le do 500 DM. Zavarovalnice v ZRN pa ponujajo zavarovalni paket DAV, pri čemer znaša nadomestilo za smučl, palice, čevlje, obleko in potniško prtljago do 2000 DM. Podoben paket se glasi tudi na ime nemške smučarske zveze. Zavarovalnica pa ne da nobenega nadomestila, če tat ponoči ukrade smučl s strehe avtomobila, ko se smučar vrača domov in spotoma »duška« za točilno mizo.

To pomeni, da je treba smučl dobro pritrčiti, če pa se je tatu posrečilo, da jih je odnesel, je treba škodo prijaviti pri najbližji policijski postaji.

T. O.

OMEJITVE ZA BIVANJE V LADAKHU

Konec leta 1977 je avstrijska ambasada v Indiji obvestila »avstrijsko himalajsko družbo«, da bo Indija nekatere gorske predele za ekspedicije zaprla. Stvar še ni vroča, Indijske oblasti o tem še razpravljajo. Indian Mountaineering Foundation je doslej »zaprla« le področje Nuna in Kuna in še nekatere vrhove v Ladakhu. Skoraj gotovo je, da bodo Indijci onemogočili etnografska raziskovanja v Ladakhu, saj se razburjajo prav zaradi dolgotrajnega bivanja tujcev, ki prihajajo iz študijskih razlogov. Kaj ima ta pitljaska Informacija za bregom, je težko reči. Vsekakor so državne meje tam vroče.

T. O.

HABELER O EVERESTU 1978

Marec 1978: Avstrijska ekspedicija je verjetno že na poti v Nepal ali pa že celo na poti do Everesta. Peter Habeler, ki je obenem z Messnerjem član te ekspedi-

cije, se je sept. 1977 pogovarjal s M. Kastingerjem, ki letno postavi na tržišče 200 000 kvedrovcev, pri katerih imata svoj delež tako Habeler kot Messner. Po dolgem reklamnem razglabljanju o najboljšem plezalskem čevlju in o najbolj praktični obutvi za planince, alpiniste in potnike, je Habeler prešel na Everest 1978 in dejal: »Z Messnerjem bi rada stopila na Everest in to po jugozahodni steni, ki je podobna steni Dhaulagirija, v kateri sva se morala umakniti. Enako strma je, je pa nižja, 2000 m (Dhaulagirijeva stena je 4000 m visoka). Povprečna naklonina znaša 60°. Preplezati jo hočeva brez kisika v aparatih. Ekspedicijo vodi Wolfgang Nairz iz Innsbrucka. Iz tega bo nekaj, kar bo popolnoma novo v zgodovini himalajzma in alpinizma sploh.« No, med tem sta Habeler in Messner to besedo držala in gora — je privolila.

T. O.

AVSTRIJSKA EKSPEDICIJA V LADAKHU

Pod vodstvom Hansa Schella iz Gradca, so avstrijski alpinisti leta 1977 »obiskali« Kun (7077 m). To je bil četrti vzpon na ta vrh. Prvi so nanj prišli Italijani leta 1913. Istočasno je vodil svojo skupino alpinistov Erich Vanis, pred 20 leti eden od vodilnih avstrijskih alpinistov. Ta skupina bi se bila povzpela na sosedni Nun (7135) in to s prvenstvenim vzponom po zahodni steni te gore. Stena jih je odbijala že v spodnji tretjini, bilo je zelo zamudno delo, potem je pritisnilo še neurje in Vanisova skupina se je morala pri 6300 m višine umakniti. Kun in Nun, dva sedemtisočaka, v prejšnjih letih v prednjem planu himalajzma!

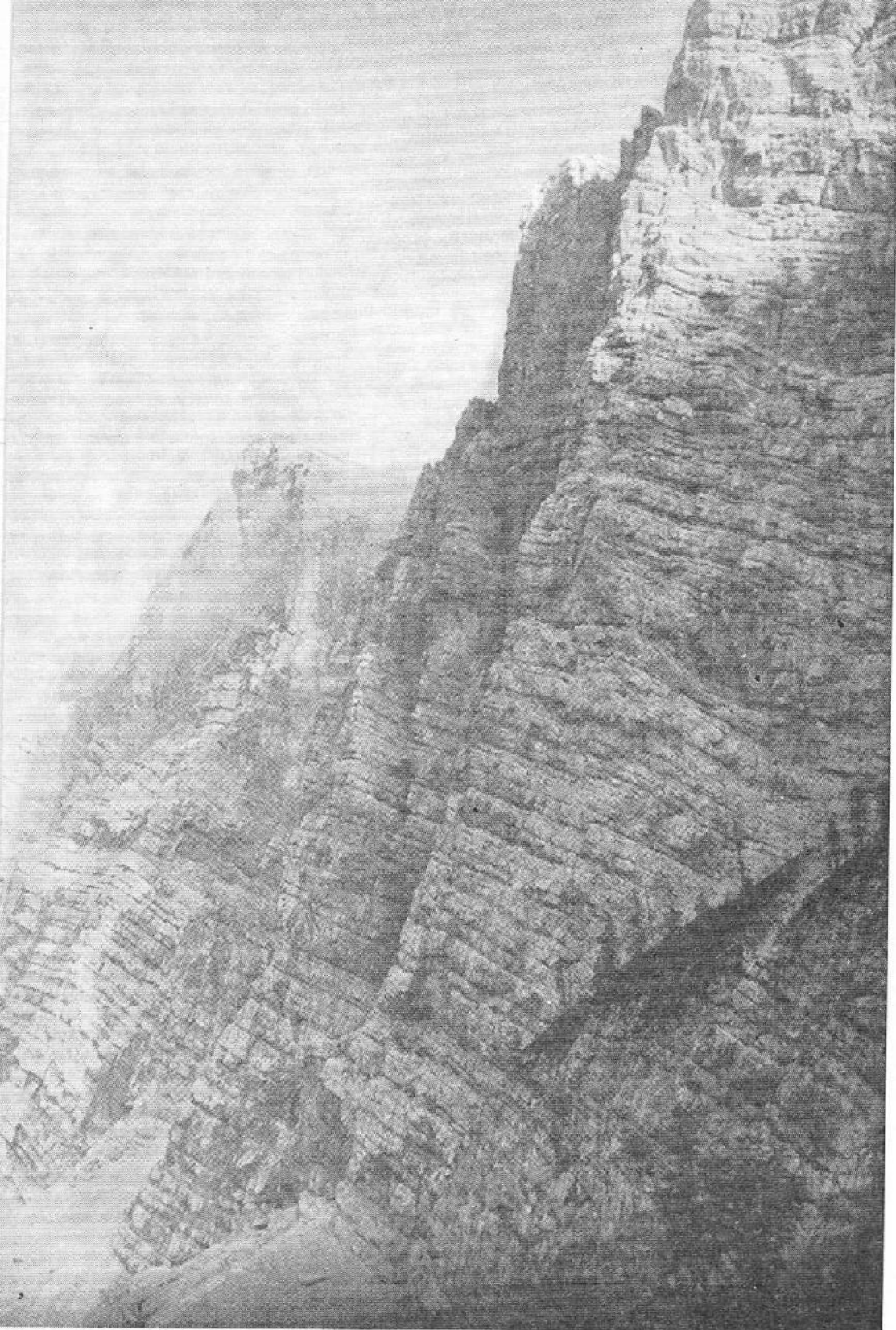
T. O.

PROGRAM AVSTRIJSKE EKSPEDICIJE NA EVEREST 1978

Poleg namere, da stopijo na najvišji zemeljski vrh brez pomoči kisikovih aparatov, imajo Avstrijci v načrtu še južni stebel Everesta, ki bi ga radi zmogli v zahodnoalpskem slogu. Z Južnega sedla se bo spustil zmaj, to se pravi, Avstrijci bi radi pospravili višinski rekord v tej letalski panogi, ki se v Alpah zadnja leta močno razvija. Preskusili bodo tudi mnoge nove rekvizite in opremo. Vse bo posneto s TV filmi.

Ekspedicija se je zatekla tudi k ljubiteljskim zbirateljskim vabam: Kdor bo na konto 0200-099349 v innsbruško banko vplačal 100 avstr. šilingov (ni malo!), bo dobil od ekspedicije razglednico iz Nepala s posebno znamko, s portreti vseh udeležencev in s prstnim odtisom poštnega sla. Če pa kdo podpre ekspedicijo s 500 šil. dobi signirano in numerirano litografijo grafika P. Florca.

T. O.

Draški vrhovi nad Krmo

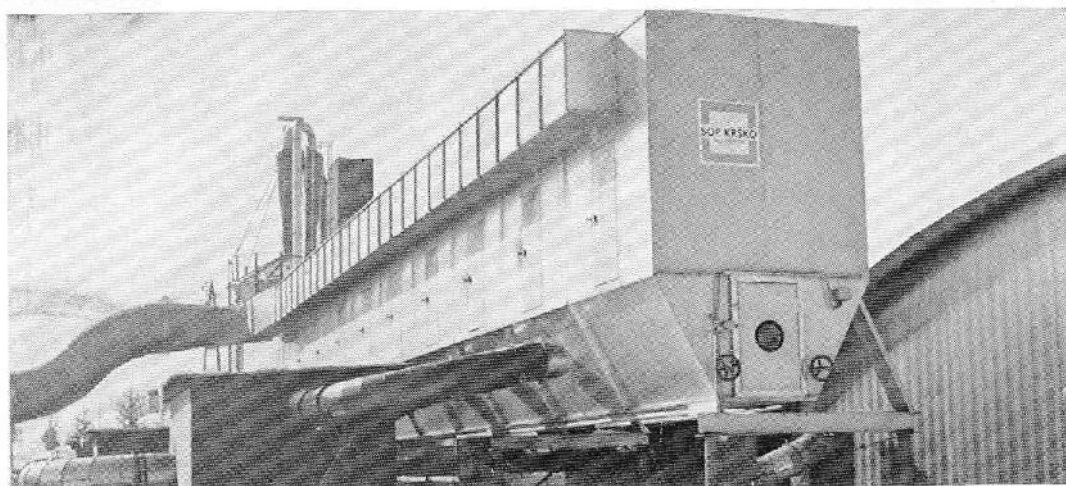
Foto dr. ing. Dušan Lasič

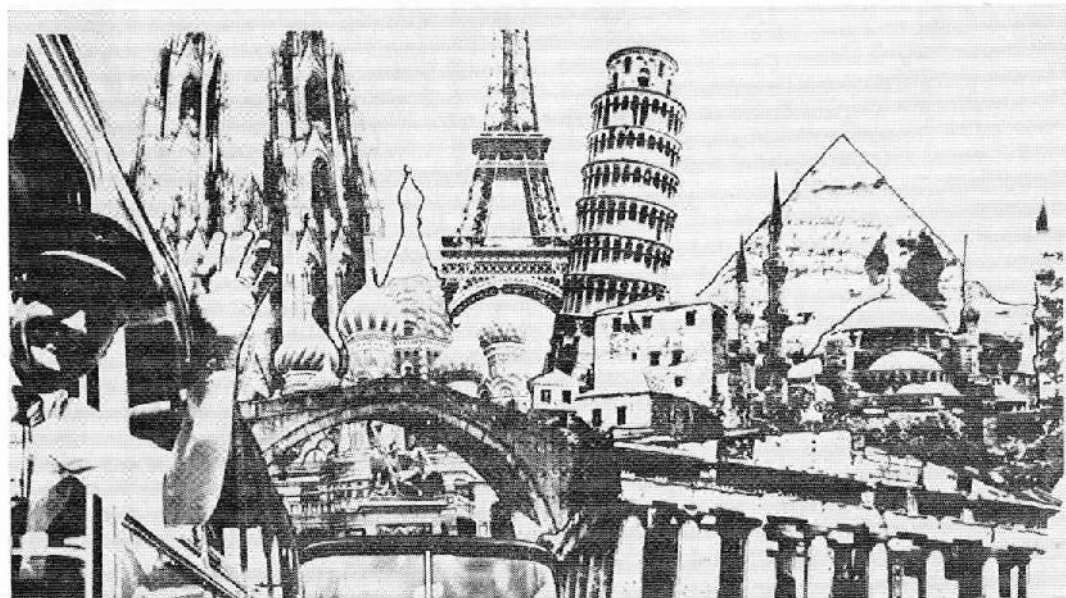

specializirano podjetje za industrijsko opremo

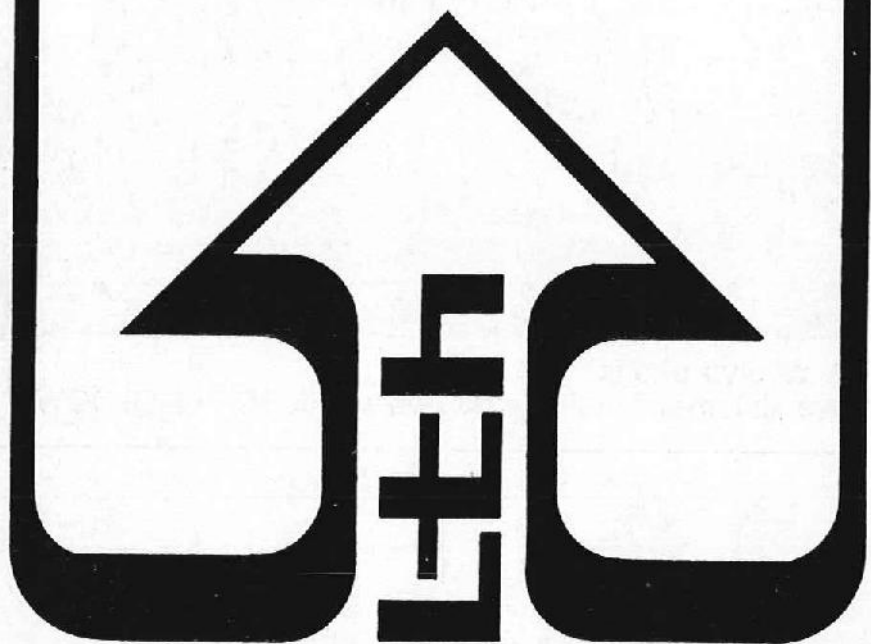
skrbi za varstvo okolja
z izdelavo sistemov filtrskega odpraševanja SOP - MOLDOV

KOMPAS - ZANESLJIV VODNIK NA VAŠI POTI

**Projektiramo in proizvajamo hladilno
opremo za gostinstvo, turizem
in trgovno, proizvajamo
zamrzovalne skrinje,
brusilne
stroje**

loške
tovarne
hladilnikov

64220 škofja loka
telex: 34519 yu lth
telefon: h. c. (642) 60 091

tozd livarna in servis (642) 61 161
tozd elektrostroji poljane (642) 68 281
telegram: elteha škofja loka, p. p. 63